

The Project Gutenberg eBook of Kansalaisemme, by Jacob Ahrenberg

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Kansalaisemme

Author: Jacob Ahrenberg

Release date: August 26, 2013 [EBook #43564]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KANSALAISEMME ***

Produced by Tapio Riikonen

"KANSALAISEMME"

Kirj.

Jac. Ahrenberg

Pohjalaisen suomentama.

Werner Söderström, Porvoo, 1898.

I.

Talvi oli ollut paljoluminen, ja sitä seurasi lämmin kevät, joka sai lumen nopeasti sulamaan ja kevätpurot tanssien kiitämään alas laaksojen pohjia kohti. Alhaalla laaksoissa paisuivat kaikki joet ja visvat reunojensa yli ja kiiruhtivat purkamaan yltäkyläisyytensä kaikki nielevään mereen. Merijoki, joka tavallisesti juoksi niin hiljaisena ja tyynenä matalan pohjoisen ja jyrkän eteläisen rantansa välissä, virtasi nyt kohisten ja voimakkaita pyörteitä muodostaen uomaansa eteenpäin.

Kuovit, jotka ikivanhoista ajoista saakka olivat pesineet ja asustaneet rämeillä, jonka läpi joki osittain virtasi, kasvavien leppäpensaiden välissä olevassa sarakossa, kahilikossa ja ruovostossa, olivat suurimmassa levottomuudessa. Niiden pajujen ja leppien väliin piiloitetut, tavallisesti hyvin suojatut pesät olivat nyt alttiina jokaiselle, joka veneellä tuli alas Merijokea. Myös käyttivät ne vanhaa sotajuontaan, äänekkäästi valittamista, matalalla lentämistä ja pienien, varmojen ja sirojen käänteiden tekemistä kaukana todellisista pesimäpaikoistaan, ainoastaan eksyttämään metsästäjää harhaan.

Mutta se joka ei antanut kuvien pettää itseään, oli nuori Karl Aleksander, hän oli jo vuosikautia tuntenut niiden pesimäpaikat ja tahtoi nyt käyttää virran tulvimista hyödykseen — Karl Aleksander tunsikin tämän virran paremmin kuin tuskin kukaan muu. — Täällä sen partaalla oli hän syntynyt, sen aalloissa uinut, pitkin sen rantoja metsästellyt, pyydystellyt rapuja ja kaloja. Täällä souteli hän pienellä veneellään tai ajelehti siinä alas virtaa ja katseli haaveillen taivaan sineä ja pilvien vaihtelevia valovivahduksia, katseli leppien tummaa vehreyttä, katseli rämeen haihtuvien usvien liidäntää silmiensä ohi. Hän oppi virran pyörteistä ja kirkaspintaisesta juoksusta huomaamaan hietamatalikot ja karit, hän oppi ruovoston jäykän vihreästä vehreydestä, lumpeen lehdistä, raateen valkeasta kukasta päättämään, oliko siinä kohden sora-, savi- tai liejupohja. Syksyisin vaaniskeli hän sinisorsan poikuuksia kahilikossa, otti selvän saukon kulkupaikoista jokirannalla ja viritti pyydyksiä sen pienille leikkisille pojille.

Mutta etupäässä oli Karl Aleksanderin huvina, mielihaluna ja ainoana työnä lohikalastus, jota harjoitettiin tuolla ylempänä koskella vanhan hovin luona, jossa hän oli äitineen asunut, niin kauan kuin muisti. Siellä kosken partaalla, sen sulkujen, lohikuoppien ja tokeitten ääressä vietti hän suurimman osan päiväänsä. Siellä oppi hän käytännölliseksi, oppi pienillä halvoilla, saatavissa olevilla ja helposti hankittavilla apuneuvoilla tulemaan toimeen ikuisessa taistelussa virtaa ja kevättulvaa vastaan, oppi korjaamaan patoja ja tokeita, pyytämään lohia ja siikoja, oppi, niin lapsi kuin olikin — hän oli ainoastaan kaksitoistavuotias — antamaan tehokasta apua talouden hoidossa äidilleen, joka oli niin kehnosti varattu elämän ankaraa taistelua vastaan, ja mahtavan arvostelevalle ja tyytymättömälle tädilleen.

Nyt oli Karl Aleksander lähtenyt kuovin pyyntiin. Se oli pyyntiä, joka menestyi vaan harvoin, ainoastaan silloin, kun virta kevätkesällä oli vielä äyräittensä yli paisuneena. Veneen pohjalla oli hänellä pieni kori täynnä harvinaisia munia. Hän oli ampunut pari noista viekkaista linnuista ja keinuili nyt alas virtaa Haksalan lauttaustuvalla päin, hän tahtoi nähdä kuinka lautta ja myllypadot olivat kestäneet virran voiman.

Alhaalla Haksalassa oli suuri hälinä: lautta oli poissa, myllypato samoin. Virta oli vienyt muassaan kaikki veneet, ja mikä oli pahinta, seisovat tuolla lauttamiehen asunnon luona maaherran vaunut lukuisan joutilaan ihmisjoukon ympäröimänä, joka oli syventynyt hiljaiseen ja pitkävetoiseen tuumailuun siitä, miten korkea herra sellaisissa olosuhteissa pääsisi Merijoen yli.

Karl Aleksander, joka jo kaukaa voi nähdä että jotain tavatontako oli tekeillä, ohjasi veneensä muutamien leppien väliin, jotka olivat aivan vedessä, kiinnitti sen hyvin, kätki saaliinsa veneen perään ja lähti sitten matalaa, liejuista rantaäärystä ylös.

Lauttamiehen majan rappusilla seisoj pitkä, komea siviilipukuinen mies sotilastakki päässä. Hän näytti sillä hetkellä neuvottomalta ja alakuloiselta. Hän keskusteli lauttamiehen kanssa, mitä olisi tehtävä. Keskustelusta, jonka Karl Aleksander hyvin voi kuulla, kävi selville, ettei raskasta lauttaa voitu soutaa paikoilleen ennenkuin seuraavana päivänä. Ja kun laiturit olivat veden alla, ei asia olisi tullut korjatuksi, vaikka lautta olisikin ollut saatavissa; ja koska sillä hetkellä ei ollut yhtään venettä, niin tekisi armollinen herra maaherra paraiten, jos odottaisi. Ja ikäänkuin tämän johtopäätöksensä vahvistukseksi sylkäsi lauttamies maahan hyvin kerkeästi ja suurella painolla. Kaikki hänen puheensa tavallisesti loppuivat tällaisella toimituksella, jokainen tiesi, että se oli sama kuin allekirjoitus, sinetti tuomioistuimen päätöksissä.

Karl Aleksanderin olivat maalaiselämän yksinäisyydessä kasvattaneet hemmoitteleva täti ja vielä hemmoittelevampi äitinsä; hän oli tuskin nähnyt muita ihmisiä kuin papin ja henkikirjurin, hän oli sentähden ujo. Ujous pakoitti hänet pysymään syrjässä, liiatenkin kun hän vaistomaisesti tunsii, ettei hänen pukunsa ollut oikein sopiva esiintyessä korkean maaherran edessä. Toiselta puolen hän kyllä huomasi, minkälaisen suuren palveluksen hän voisi tehdä maaherralle, jos hän nyt astuisi esiin ja sanoisi: "Herra maaherra, minä vien teidät yli toiselle rannalle." Kuitenkin tuntui hänestä noiden muutamien, yksinkertaisten sanojen lausuminen mahdottomalta. Kun hän vihdoinkin oli rohkaissut itsensä ja päättänyt astua maaherran eteen, kääntyi tämä pahatuulisena ympäri ja meni majaan, ja tuossa seisoj nuori miehemme epäätietoisena ja epävarmana siitä, mitä tekisi. Vasta kun Karl Aleksander näki, että hevosia valjastettiin jälleen vaunujen eteen, ja kuuli että maaherra palaisi takaisin samaa tietä, jota oli tullut, rohkaisi hän itsensä, astui ylös mataloita rappusia, ja meni lauttamiehen tupaan ja sanoi tapailleen:

"Minä vien herra maaherran virran yli. Minulla on oma vene tässä läheisyydessä."

Maaherran kasvat kirkastuivat. — "Onko sinulla vene, tunnetko sinä Merijoen, onko sinussa miestä soutamaan virran yli?"

"Minä tunnen Merijoen. Monet kesät olen minä soutanut sen yli kaikista mahdollisista paikoista."

Ja nyt, kun hän kerran oli päässyt alkuun, hävisi hänen ujoutensa maaherran ystävällisien silmäyksien tähden ja hän lisäsi rohkeasti: "Jos herra maaherra nyt menee yli ja odottaa vastaisella rannalla olevassa kievarissa, saavat lauttamiehet kyllä aamuksi lautan paikoilleen, ja silloin voidaan herra maaherran vaunutkin..."

"Sinä olet viisas ja käytännöllinen poika. Minä teen niinkuin sinä sanot, nouda vene tänne!"

Maaherra kutsui Nyströmiään, joka lauttamiehen kanssa sai kantaa tavarat veneeseen. Lyhyemmän ajan kuin neljännestantunin kuluttua istui maaherra Karl Aleksanderin veneen peräsimestä, palvelija sai hoitaa airoja, ja yleisen tyytyväisyyden vallitessa kuljettiin virran yli.

Oli ihana, auringon valoinen, lämmin toukokuun päivä. Koivut olivat mitä tuoreimmassa, hienoimmassa kevätvihreydessä. Alava, valoisa niitty toisella ja jyrkänne tummine leppineen toisella rannalla olivat kauniin virtamaiseman kehyksinä. Virta itse loisti ja säteili toukokuu-auringon valossa ja kiiruhti pienine, nopeine, kohisevine aaltoineen ja pyörteineen merta kohden. Valkoisia vaahtopalloja ui virran väreilevällä pinnalla, sattui ruokoihin ja ajopuihin, kiviin ja leppiin, meni rikki, pääsi niistä irti ja yhtyi taas yhteen matkallaan mereen. Virran yli lenti pääskysiä milloin korkealla taivaan alla, milloin pitkin veden pintaa niin alhaalla, että siivet viistivät vettä, pyörähtivät äkkiä ympäri, niin että valkoiset vatsahöyhenet näkyivät, ja katosivat riemusta viserrellen sinne ylhäällä päin, jossa kosket kohisivat kevätlaulujaan syvimmällä bassoäänellä. Se oli päivä, muisto, kuva, joka täydellisesti painui Karl Aleksanderin mieleen, kun hän ylpeänä ja arvonsa tunnossa seisoi keulassa ja komensi eteenpäin, oikealle, vasemmalle.

"Mutta missä tahdot sinä meitä laskemaan maalle," kysyi maaherra.

"Missä ranta on jyrkin, sillä siellä on virta syvin," vastasi poika.

"Sinä tunnut todellakin tuntevan nämät rannat, poikani." Ja nyt vasta tarkastellen nuorta venemiestään, kysyi hän:

"Mikä sinun nimesi on, poikani?"

"Karl Aleksander Segerberg."

"Onko sinun nimesi Segerberg," sanoi maaherra kummastuneena, "ei kai isäsi kumminkaan ollut majuri Karl Segerberg?"

"Kyllä, isä oli majuri."

"Sitten on sinun äitisi nimi Adelaide?"

"On, se myös, mutta tavallisesti kutsutaan häntä Mariaksi. Isä ei kärsinyt sitä toista nimeä."

Maaherra katseli suurimmalla tarkkuudella poikaa. "Niin, minä muistan sen, isäsi ei kärsinyt koskaan sitä nimeä." Ja itsekseen lisäsi: "Niin sitä Adelaide Olbersin, rikkaan Olbersin ainoan tyttären nimeä oli lausunut lukematon joukko kaartin upseereja ja neljä ylioppilaspolvea, se oli jo monia vuosia sitten kulunut ja haihtunut koko nykyiseltä Helsingiltä. Sen ajan runosepät olivat sepittäneet lauluja, joita sen ajan laulajat lauloivat Adelaiden kunniaksi. Ja laulu ja puheet, runot ja soitto, juorut, jutut, panettelu ja halpa pienikaupunkimainen kateus olivat liittyneet siihen nimeen ja loanneet sen; voi hyvin ymmärtää, että hurja majuri, kuten Karl Segerbergiä kutsuttiin, piti Adelaide nimeä häväistynä ja risti vaimonsa Mariaksi. Niin, niin, se nainen on onnellisin, jolla ei ole minkäänlaista historiaa, se on kyllä varma ja..." mutta tässä keskeytyi hänen muistonsa ja asettui ajatukset, sillä vene jysähti rantaan ja nyt oli kysymyksessä maalle nousu ja sitten jyrkkää rantaa kievariin meno. Maaherralla oli siitä enempi vaivaa kuin mihin hän pitkään aikaan oli tottunut. Karl Aleksander kanto maaherran matkalaukkua ja kulki taakkansa alla käyränä kuin luokka ylös rantaäärästä. Kun maaherra oli ehtinyt sisälle kievariin, käski hän Karl Aleksanderin luoksensa, sulki oven ja nyt alkoi hän hyväntahtoisella; ystävällisellä tavallaan pojan kanssa pääkuulustelun.

"Äitisi elää ja on kivuloinen, eikö totta? Missä te asutte? Tiedätkö poikani," lisäsi hän nähdessään, kuinka Karl Aleksander punastui, "minä voin tehdä nämä kysymykset, sillä minä olin kadettitoveri isäsi kanssa; minä tunsin äitisi jo silloin kun hän oli pieni, yhtä pieni kuin sinä nyt, me olimme siihen aikaan hyviä ystäviä, hän ei ole kyllä unohtanut minua. Nimeni on Jakob Kruse, parooni Kruse, maaherra tässä läänissä."

"Me asumme tässä lähistössä Karttulan hovissa," vastasi poika. "Äiti on enimmäkseen sairaana, tati hoitaa taloutta, ja ... ja..." herkkätuntoisen pojan silmät täyttyivät kyynelillä.

"Karttula, sinnehän minäkin olen matkalla tuon ijankaikkisen riita-asian tähden uittoväylästä ja lohikalastuksesta. Mene, poikani, ja káske kievarin laittamaan hevoset ja kárryt valmiiksi Karttulan hoviin lähtemään. Kuuleppas Karl Aleksander, voinko minä olla Karttulassa yötä?"

Poika epäili muutamia silmänräpäyksiä ja kielsi sitten päättävästi.

"Onko asiat niin kehnosti, Adèle Olbers parka," ja parooni Kruse vaipui syviin ajatuksiin. Niin, ne Olbersit, ne olivat ihmeellisiä ihmisiä. Arveltiin, että heidän suonissaan juoksi mustalaisverta.

Kauniita, lahjakkaita, lämminverisiä, kunnianhimoisia ja, kun oli kysymys niin kutsutusta kunniaista, vähemmän tarkkoja välikappaleiden valinnassa, mutta kauniita, niin, kauniita. Ja parooni Kruse, kohta kuusikymmenvuotias, muisti vielä liikutuksella ja lämmöllä erästä maaliskuun päivää hangella Helsingin ympärillä olevilla mäillä. Mikä suloinen päivä loistavine aurinkoineen, maidonvaaleine pilvineen sinisellä taivaalla, väräjävine, vilpoisine, sinineen ja sinipunervaahan vivahtavine varjoineen haapain ja koivujen huurteisten oksien alla. Aavistus lähestyvistä keväästä humisi aamutuulesa honkien latvoissa pudisti miljoonittain hienoja lumisileitä alas pajujen norkoista. Tämän neitseellisen kevään helmassa näki hän hänet, Adèle Olbersin ensi kerran, nuorena kuin kevät ja yhtä loistavana.

Ja sitten tuo kesäkuun päivä, kukkivien omenapuiden alla. — Niin, jos hän vaan olisi pitänyt kaikki, mitä lupasi, silloin olisi elämä kyllä ollut toisellaista heille molemmille. Mutta hän oli häälyvä kuin tuuli, hänen lupauksensa heikkoja kuin omenapuun kukat. Ja niin oli se alkanut, elämä huveissa, joka oli turmellut hänen sydämensä ja luonteensa, musertanut senkin vähän eheyden, jota hänessä oli. Sitten oli Segerberg, hulluttelija, tullut, ja hän, hurja majuri, niin, hän oli kyllä kostanut kaiken sen, mitä hän vuosien kuluessa oli leikkinyt muiden kanssa.

Parooni Krusen muistot keskeytti Karl Aleksander, joka ilmoitti, että hevoset olivat valjastetut. Tuntia myöhemmin ajoi parooni Kruse Karttulan vanhan hovin rappeutuneesta portista sisään.

Aina siitä asti kuin vanha vapaaherratar Marie Louise Stjernstedt neljäkymmenluvulla kuoli, oli historiallinen hovi ollut rappiolla. Kymmenvuotisten riitain jälkeen perillisten kesken, joilla oli toiset nimet ja toisia harrastuksia kuin vanhalla kustavilaisella rouvalla, oli se kulkenut kädestä käteen. Sitä oli paloitettu ja jälleen yhdistetty, sen metsät olivat hävitetyt, sen pellot kedossa, sen kauniit puutarhat ja puistot muinoin ihanine lehmuksineen olivat metsittyneet. Päärakennus oli vuosikausia ollut asumatonna, kosteus ja koit hallitsivat sen sisässä. Vielä kahdenkymmenen vuoden perästä olivat laatikot, vanhoine perhekuvineen, jotka kreivinna Lindencrona muinoin oli Karttulan hoviin lähettänyt, avaamatta. Jollei Karttulan hovin kantatilaan olisi kuulunut kruunun lohikalastus, olisi kyllä sen viimeinen omistaja, eräs kenraalimajuri Olbers, jota kukaan ei tällä seudulla ollut koskaan nähnyt, kyllä aikaa sitten menettänyt tilan. Paitsi lohikalastusta, oli hänellä vielä toinenkin syy pitää tilaa hallussaan. Majurin rouva Segerberg, hänen serkkunsa, oli natonsa kanssa asunut siinä aina naimisestaan saakka hänen muinaisen toverinsa, hurjan majurin kanssa. Hän ei voinut säädyllisesti ajaa noita nyt jo vanhoja ihmisiä maantielle, sillä mitään muuta kotia, paitsi tuota rapistunutta puutarharakennusta Karttulan hovissa, ei kummallakaan naisella ollut. Täällä elivät he vapaasti vuoden toisensa perään, käyttivät hyväkseen, mitä saivat metsästä ja maasta jättivät lohivuokran koskematta kenraalimajurille.

Parooni Kruse ajoi ruohoa kasvavaan pihaan, pysähtyi rapistuneen, narisevalattiaisen verannan eteen, astui sisälle pieneen eteiseen, joka sai kaiken valonsa kirjalaisista ovista. Karl Aleksander riensi sisälle, ja siitä kiireisestä siivoamisesta, joka kuului huoneista, ymmärsi parooni Kruse, minkälaista levottomuutta hänen käyntinsä sai aikaan talossa. Parooni astui vierashuoneeseen, joka oli tyhjä, ja istui vanhanaikuiseen nojatuoliin. Hän odotti kärsivällisesti tässä hiljaisessa huoneessa, jossa nytkin, jolloin luonnon kevät tuolla ulkona kuohui, oli niin hiljaista, että tuntui, jottei yksikään ajatus kapinoinut eikä väsyttänyt itseään väkivaltaisissa ponnistuksissa näiden valkoisten seinien, tuon valkoisen katon ja lattian sisäpuolella; tänne olivat rauha ja uni suljetut.

Kaikella huoneessa oli köyhän, halvan nykyisyyden leima loistavan menneisyyden pohjalla. Huone oli matalakattoinen, vaillinaisesti kalustettu yksinkertaisen Louis XVI:sta tyyliin sinisen harmajaan. Eräs otsikko keltaisine kentaurineen valkoisella pohjalla ja erään vanhojen parooni Stjernstedtien kuva, joka synkeästi katseli alas nykyisiin asukkaisiin, ikäänkuin he olisivat olleet kuokkavieraita hänen talossaan, muistuttivat, että paikka oli nähnyt parempiakin päiviä. Kevätaurinko muodosti lattialle irvikuvan akkunasta. Eräs ruusu levitti hienoa tuoksuaan. Kaikki oli äänetöntä ja hiljaista, niin hiljaista, että kuului kärpästen surina, kun ne tanssivat katrilliaan kynttiläkruunun ympärillä.

Vihdoin aukeni ovi ja sisään astui majurin rouva Segerberg, välinpitämättömänä, ei iloisena eikä pahatulisenaakaan meni hän tervehtien parooni Krusea vastaan.

Tuosta muinoin kauniista Adèle Olbersista ei ollut mitään jäljellä, ei edes nimeäkään: hänen nimensä oli nyt, kuten mainittiin, Maria. Krusen edessä seisoivat lihava, turpea, ennen aikaansa vanhentunut nainen. Kun tuo nainen nuoruutensa päivinä oli etupäässä ja yksinomaan kiintynyt kieltämättömän moniin suloihinsa, joita hänen omassa vienossa olennossaan silloin oli, huomasi hän vanhuutensa päivinä, jolloin nuo sulot olivat häipyneet pois, itsensä täydellisen välinpitämättömäksi elämässä ja elämäänsä. Kun hurja majuri sai hänen myönnytyksensä, ymmärsi hän kyllä, että hän sai sen viimeisenä apukeinona. Tieto siitä teki hänet vielä raaemmaksi ja välinpitämättömämmäksi, kuin hän luonnostaan oli, ja hänen kovassa koulussaan laskeusivat Mariassa viimeisetkin sirut hänen vähän kehittyneestä henkisestä elämästään pohjalle. Se tapahtui samaan aikaan kuin majuri Segerberg hävitti viimeisenkin, mitä hänellä vielä oli jäljellä vanhan Olbersin rikkauksista. Maria Segerbergistä oli tullut tylsä, välinpitämätön ihminen, joka ei enään kärsinyt köyhyydestään, nurjasta asemastaan elämässä; hän oli tyhjä kuin puhallettu muna, hänen puheensa oli vanhojen opittujen lausetapojen koneellista toistamista.

Parooni Krusea vaivasi tämä kohtaus enempi kuin hän oli kuvitellutkaan. Tuo oli siis Adèle, se kaunis Adèle, joka kerran oli herättänyt eloon hänessä hienoimmat tunteet, rakkaimmat ja vienoimmat unelmat, saattanut hänet säädyttömän pojan itsekkäistä harrastuksista jalompaan, hienotunteisempaan ja rikkaampaan henkiseen piiriin. Tuolla istui hän nyt, panematta vähintäkään arvoa menneisyydelle, ja valitteli elämän suuria ja pieniä kurjuuksia. Poroporvarillisesti häpeemättä esitti hän köyhyytensä, osoitti riippuvan asemansa, aavistamatta, että etupäässä hän itse oli syynä suurimpaan osaan kaikesta tuosta.

Paroonista tuntui sentähden todelliselta helpotukselta, kun vihdoinkin vanha neiti Sandra Segerberg tuli sisään ja alkoi suurella taitavuudella esittää riitakysymystä uittoväylästä virrassa. Hänellä oli kuten kaikilla Segerbergeillä hyvä pää ja paljon toimintahalua. Jos hän Karttulassa olisi ollut omalla pohjallaan, jos hänellä olisi ollut omat harrastukset valvottavina, niin olisi hän epäilemättä kohentanut tilan jälleen kuntoon; mutta paitsi sitä että hän tunsikin halveksimisen sekaista sääliä kälynsä kohtaan ja inhosi koko hänen sukuansa, oli hänessä suuressa määrässä tuota luukovaa vanhan neidin itsekkäisyyttä, jota niin usein tapaa vanhemmissa naimattomissa naisissa, ja se sai hänet, huolimatta kurjuudesta, niin, itsekohtaisista eduista, antamaan kaiken mennä menoaan — — se ei koskenut häneen, Karttula ei ollut hänen. Ainoastaan yhdessä suhteessa olivat he yksimielisiä kälynsä kanssa, hän rakasti Karl Aleksanderia, niin, joskus tuntui, enempi kuin hänen äitinsä. Tuskin oli hän aavistanut parooni Krusen myötätuntoisuuden poikaa kohtaan, ennenkuin hän koko pontevuudellaan ryhtyi Karl Aleksanderin etua ajamaan, ja matkalla koskelle ja uittoväylälle pakoitti hän maaherran "tekemään," kuten hänen sanansa kuuluivat, "enemmän kuin herra parooni voi pojan hyväksi."

Kun toimitus Karttulan hovissa oli lopetettu, matkusti parooni Kruse helpotuksen tunnolla pois vanhasta aatelishovista. Tuo köyhyys ilman arvokkaisuutta oli hänestä tuskallista, ja hän ajatteli itseksensä, eikä ilman ahdistusta, millaiseksi hänen elämänsä olisi muodostunut, jos Adèle Olbers olisi tullut hänen osalleen. Nyt matkusti parooni Karl Aleksanderin seuraamana Haksalan kievariin, ja kun hänen joka tapauksessa tulisi viipyä koko ilta siellä päätti hän heti ryhtyä kysymykseen Aleksanderin tulevaisuudesta.

Jälleen kuulusteli hän poikaa, sai tietää, että hän oli käynyt koulua Porissa, että, kun tarkoitus aina oli ollut että hänestä tulisi kadetti, hän oli hankkinut jommoisetkin tiedot venäjän kielessä. Ottaen huomioon nämät seikat, kirjoitti hän vanhalle Andrei Ivanovitsch Olbersille Pietariin. Hänen kirjeensä ilmaisi suuttumusta ja samalla kertaa sääliä tuota naista kohtaan, joka kerran oli ollut häntä niin lähellä, hän rukoilemalla rukoili Andrei Ivanovitschia pitämään huolta nuoresta sukulaisestaan ja lupasi auttaa häntä koettaessa saada poikaa kunnollisesti kasvatetuksi.

Parooni Krusen kirje saapui Andrei Ivanovitschille, juuri kun hän hyvän päivällisen jälkeen monine viineineen ja likööreineen istui suuressa, autiossa, kehnosti lakaistussa ja tomutetussa poikamiesasunnossaan Pietarissa. Lämpö ja voima paroonin kirjeessä vaikutti vanhaan itsekkäiseen niin että hän varomattomana silmänräpäyksenä, totellen ensimmäistä vaikutusta, sähköitti paroonille: "Lähetäkää poika tänne, minä teen, mitä voin hänen hyväksensä."

Siten lähetettiin Karl Aleksander raikkaasta vilkkaasta elämästä Merijoella ensin Pietariin ja sieltä erään koulunopettajan perheeseen Staraja Russassa, jotta hän kesän aikana täydentäisi tietojaan venäjän kielessä. Kun Olbers oli kenraali ja hänellä oli taistelujen jälkeen Kaukaasiassa Yrjön risti, ei hänellä ollut mitään vaikeuksia saada sukulaistaan Karl Aleksander Segerbergiä, köyhän sotilaslesken poikaa paassikouluun. Vielä vähemmän vaivaa oli hänelle saada ministerivaltiosihteerin luona aikaan, että Karl Aleksanderin kasvatuskulut suoritettiin keisarin suomalaisesta käsirahastosta.

II.

Eräänä sunnuntaina iltapuolella elokuun lopussa saapui Karl Aleksander väsyneenä matkastaan pienestä venäläisestä maakaupungista kenraali Olbersin kanssa Pietariin. Kenraali Olbersille oli koko toimi Karl Aleksanderin hyväksi, johon hän niin kevytmielisesti oli ryhtynyt ruumiillisen hyvinvoinnin puuskassa, jo aikaa sitten muuttunut työlääksi. Päästäkseen jälleen vapaaksi ja niin pian kuin mahdollista saadakseen palata takaisin maalle oli hän jo edeltäpäin sopinut lääkärin, johtajan, maaherran ja vahtimestarin kanssa siinä ylhäisessä sotilaskoulussa, johon Karl Aleksander oli otettu, että poika jo vuorokautta ennemmin kuin asetukset sääsivät pääsisi laitokseen.

"Laitoksessa," niin kutsuttiin jokapäiväisessä puheessa muinaisten Maltalaisritarien palatsia, joka keisari Paavalin kuoleman jälkeen oli luovutettu paassien asunnoksi, otti Karl Aleksanderin ystävällisesti vastaan vanha, monilla rahoilla ja kunniamerkeillä koristettu sotilasvanhus. Vanha puhelias mies kantoi Karl Aleksanderin vähät kapineet yhteen niistä suurista makuusaleista, joissa ilma kesäkorjausten jälkeen haisi kalkilta ja vernissalta. Karl Aleksander ei ymmärtänyt monta sanaa siitä, mitä vanhus puhui, mutta oli kumminkin hyvin kiitollinen ystävällisestä äänenpainosta. Pelolla ajatteli hän, että hän vanhuksen mentyä jäisi yksin, aivan yksin tähän autioon asuntoon. Ja kun sotilasvanhus oli poistunut, heittäytyi hän hillitsemättä yhdelle noista monista vuoteista ja itki niin, ettei hän moniin vuosiin ollut siten itkenyt. Hän itki ikävästä viheriöiviin metsiin, virralle loistavine heijastuksineen, mahtavine kohinoineen, joka kiihoitti päivällä ja vaivutti lepoon illalla, itki ikävästä tuohon matalaan, köyhään kotiin, jossa hän oli saanut osakseen niin paljon rakkautta ja huolenpitoa. Hän itki pelosta. Elämä kauhistutti häntä. Hän tunsu itsensä turvattomaksi tuon kammottavan jonkun edessä, tuon tulevaisuuden edessä äärettömine vaatimuksineen ja suurine edesvastuineen. Lopuksi itki hän itsensä nukuksiin.

Hän ei tietänyt kuinka kauan hän oli nukkunut, kun hän äkkiä heräsi ankarasta räjähdyksestä, joka tärisytti koko rakennusta. Unen huumauksissa nousi hän ylös vuoteellaan ja katseli suurien verhottomien akkunain läpi, voimatta ensin käsittää, missä oli. Ulkona oli pimeä, synkät pilvet kulkivat taivaalla. Jalavat palatsin puutarhassa puistivat kiukkuisesti oksiaan. Ukkosen jyrynä ja pauhina kaduilla täytti mahtavalla kohinallaan pitkät käytävät ja kaikui tyhjissä saleissa. Lasit isoissa akkunoissa rämisivät, ikäänkuin huoneen hampaat olisivat tärisseet pelosta. Yksinään, säikähtyneenä, kauhistuneena seisoi Karl Aleksander ja kuunteli, mitä hän koskaan ennen ei ollut kuullut, kuinka sade räiskyi rautalevyjä vasten, kuinka ukkonen jyrisi korkeain, kummallakin puolella maailmankaupungin katuja olevain muurien välissä, ja vavisten painoi hän kätensä silmilleen, jotta ei näkisi, ei huikaistuisi salaman valosta. Hänet, joka ukkosen ilmalla oli istunut veneessä, maannut niittyladoissa, kuljeksinut metsissä tuntematta pelkoa, hänet valtasi täällä kun hän tunsu itsensä sisään suljetuksi, sanomaton kauhu, ja kun se oli hänelle melkein uusi tunne, pelkäsi hän lopuksi itse pelkoakin. Äkkiä herätti hänen huomionsa syvä huokaus, joka keskellä luonnon raivoa kuului jostain hänen läheisyydestään. Hän katseli ympärilleen hämyisessä huoneessa, voimatta kumminkaan eroittaa mitään, ja nyt kohosi hänen pelkonsa korkeimmilleen. Hän oli juuri valmis kauhun valtaamana juoksemaan ulos huoneesta, kun hän salaman valossa näki itsensä ikäisen pojan seisovan kolmannessa ikkunassa hänestä päin. Hän hengitti helpotuksesta, hän ei ollutkaan yksin, hyljättyinä tässä kiroituksessa huoneessa. Hänen levottomuutensa tyyntyi jonkun verran, epäillen meni hän toista vastaan, joka puolestaan tuli häntä kohden.

Vieras puhutteli häntä jollain ihmeellisellä kurkkukielellä. Kun Karl Aleksander ei vastannut mitään, sanoi hän hiljaisella äänellä: "Ja bajuss" (minä pelkään), ja nuot kaksi yksinäistä lasta istuivat liki toisiaan ja katselivat vavisten taivasta, jossa synkät pilvet ajelivat toisiaan. Ja kun joku ratiseva salama viilsi taivaan kahteen puoliskoon, painautuivat he toisiaan vastaan ja odottivat sykkivin sydämin jyrisevää räjähdystä. Hyljättyinä, unhotettuina etsivät he turvaa toisistaan ja vielä kauan sittenkin, kuin sade oli lakannut ja salamamat sammuneet, istuivat he äänettöminä kylki kyljessä.

"Mikä sinun nimesi on?" kysyi toinen murteellisella venäjän kielellä.

"Karl Aleksander Segerberg! — Ja sinun?"

"Dodo Davidovitsch Sasdanadsche, Abchasian ja Psamenikin ruhtinas.

"Minä kutsun sinua Karl Aleksandrovitschiksi, se toinen nimi on niin vaikea," sanoi kaukaasialainen ja katseli tummilla elävillä silmillään toveria. Ja siitä päivästä oli Karlella lisänimi Aleksandrovitsch niin kauan kuin hän eli.

Niinä pelon ja levottomuuden hetkinä liittyivät molemmat pojat toisiinsa ja siitä ukkosenilmaillasta lukivat he ystävyytensä alun. Dodo selvitti, kuinka hänet oli lähetetty Kaukaasiasta laitokseen ja kuinka hän kaikille ja kaikkeen outona oli saanut luvan samana iltana asua makuuhuoneessa, vaikka koulu ei ollut vielä alkanut.

Ja nämät edustajat, toinen siitä kansanheimosta, jonka Venäjä ensiksi oli kukistanut, toinen Kaukaasian vasta hiljakkoin rauhoitetuista maista, nämät muodostettaisiin täällä niiksi välikappaleiksi, jotka sitkeinä vaikka nuorteina, voimakkaina vaikka taipuvina pitävät koossa tuota monien eri ainoastaan eri kansojen, vaan myös eri kansanrotujen asumaa valtakuntaa. Kaikilla, mitä keisarikunnassa on ylhäistä ja hienoa, kaikilla, mitä siinä on aatelia, rotua ja arvoa, ja niilläkin ainoastaan, jos ovat saavuttaneet korkeimpia arvoja sotajoukossa tai siviiliuralla, on oikeus koettaa saada pojilleen pääsää tähän malliakatemiaan. Täällä sivistettäisiin ja kasvatettaisiin sinisemmän veren, le double extrait, valtaistuimen ja alttarin puollustajiksi, vapaana ajan kansanvaltaisuudesta, sosialismista ja nihilismistä. Täällä oli nuorukaisia, joilla oli Ruotsin vanhimpia aatelinimiä, nimiä, joita ristiretkien aikoina olivat kantaneet saksalaisen ritarikunnan suurmestarit, Puolan ja Liettuan paanit, Orenburgin hallitsijakaanit ja Kaukaasian klaanipäälliköt. Ne olivat kalliin ja harvinaisen kasvin taimia, jotka olivat reväistyt kotoisesta maaperästään, viedyt pois, kauas pois vieraan maan ansariin, että he sitten, kaiken tuon yhdenmukaisen kasvatuksen, ystävyys- ja siteiden, virkapuvun loiston ja tuon yhteistunteen avulla, joka on ominaista beati possidentes'eille muodostaisivat yhdenmukaisen, täysin sopivan joukon seisomaan asemillaan milloin ja missä tarvittaisiin. Ne olivat ikäänkuin ääniä suurissa uruissa, ne antoivat sen säveleen ja soinnun, jota tuon mahtavan soittokoneen soittaja piti soinnullisimpana.

Ja ilta kului ja yö tuli. Kukaan ei näyttänyt huolehtivan molemmista pojista. Se vahtimestari, joka oli luvannut pitää huolta heistä, oli unhottanut heidät. Ja siellä saivat he istua yksinäisinä ja nälkäisinä. Puutteellisella kielellään puhelivat he toisensa kanssa rakkaimmista muistoistaan, ja kun he nyt olivat pakoitetut mitä tarkimmin muistelemaan noita vieraskielisiä sanoja, joita he vasta hiljakkoin olivat oppineet, ihmettelivät he kumpikin, kuinka paljon tuosta vieraasta kielestä oli kumminkin tarttunut heidän päähänsä. Kun Dodo Davidovitsch kertoi fasaanin pyynnistä Psamenekin vuorilaaksoissa ja vuorikauriin ajosta pyökkimetsissä, sotaretkistä persialaisia ja kurdilaisia vastaan, silloin loistivat hänen mustat silmänsä, ja hänen pyöreisiin, lihaviin kasvohinsa ilmestyi vilkkautta. Hänen pehmeissä, hennoissa piirteissään oli enemmän ilmettä kuin tavallisesti huomaa nuorissa itämaalaisissa, ja kaunismuotoinen suu tummanpunaisine huulineen hymyili viehättävän lapsellisesti. Karl Aleksander taas kertoi metsänotkoista, elämästä virralla, jäänlähdon loistosta ja kauneudesta. Kielen yksinkertaisimmilla sanoilla, tapaillen kertoivat he ikävästään noille rakkaille seuduille ja tulevaisuuden pelostaan.

Poikien kesken puhutaan vielä vähemmän, kuin miesten, ystävydestä, mutta missä olot saattavat kaksi nuorukaista yhteen, missä myötätuntoisuutta ja jaloutta löytyy, missä elämä saa heidät ajattelemaan, kärsimään ja toimimaan yhdessä, siinä syntyy uskollisuus ja ystävyys, niin syvä ja lämmin, että se kestää elämän kaikissa vaiheissa. Sellaista ystävyttä vastaan murtuu panettelu, se kestää taistelussa kateutta ja kunnianhimoa vastaan, se ei raukea, ei ajalla eikä tapauksilla ole voimaa sen yli. Näiden kahden, niin erilaisesta kansanheimosta, niin erilaisista maista olevan pojan välillä oli edellytyksiä sellaisen ystävyys- ja varttumiseen.

Kun he illan hiljaisuudessa olivat puhuneet kaikesta, ei siitä, mistä olisivat tahtoneet, vaan mistä voivat, tyhjentäneet koko venäläisen sanavarastonsa, riisuutuivat he vihdoin, menivät kumpikin sänkyynsä, nukkuivat ja näkivät unta kodista, vuoresta, virrasta.

Seuraavana päivänä täytyi käytävät ja huoneet sadoista pojista ja nuorukaisista. Entiset etsivät vanhat paikkansa, vastatulleet joutuivat lääkärin käsiteltäviksi, heidät punnittiin, mitattiin, leikattiin hiukset ja puettiin virkapukuihin sekä numeroitiin. Heidät oli otettu tuohon suureen koneistoon, jossa he nyt olivat tuskin huomattavia voimia, kolmekymmentä vuotta myöhemmin etsittäisiin tuosta rajusta parvesta suuret käynti- ja jarrurattaat.

III.

Kaikilla noilla pojilla oli laitoksen ulkopuolella joku, joka heitä ajatteli, helli, joku, jonka luo he voivat mennä.

Karl Aleksander ja ruhtinas Dodo olivat ainoat, joista kukaan ei välittänyt. Maailmaan heitettyinä tuntuivat he olevan kaikkien unhottamia. Sen huomasi paraiten, kun joku suurista juhlista lähenei. Jo paljoa ennen noita merkittäviä päiviä kokoontuivat paassit yhteen, keskusteltiin siitä, miten vapaapäiviä vietettäisiin. Vanhemmat, ne, jotka sinä vuonna päättäisivät oppimääränsä, suunnittelivat retkiä saariin, käyntejä teatterissa ja näyttelyissä, mutta etupäässä niissä ylhäisissä perheissä, joiden ovet olivat avoinna heille. Sillä salongeissa tehtiin tuttavuuksia päivän merkittävimpäin henkilöiden kanssa, jotka

voivat auttaa, antaa tarpeellisia selityksiä ja raivata tietä noille nuorille kokelaille sotilasuralla. Nuoremmat tekivät, vaikka tietämättään, samoin kuin vanhemmat; myöskin heistä olivat puoltolauseet päivän kysymyksiä. Noille kahdelle nuorukaiselle olivat nuo neuvottelut alituisena nöyryytyksien lähteenä — he eivät tunteneet ketään tuosta loistavasta piiristä, jonka korskeimpia nimiä he kuuluivat lueteltavan — ja ikävä oli ainoa voitto, joka heillä oli lupapäivistä. Kun sentähden juhla läheni, etsivät he enempi kuin muutoin toistensa seuraa ja koettivat, niin hyvin kuin voivat, kuluttaa aikaa laitoksessa. Se oli vaikeaa kyllä, varsinkin pääsiäisen monina juhlapäivinä.

Sellaiset päivät olivat heidän kirjeiden kirjoittamispäiviään. Karl Aleksander kirjoitti ensi alussa ahkerasti äidilleen, kun niihin tavallisesti vastasi täti, rupesi hän huomaamatta osoittamaan kirjeensä tälle. Oli luonnollista, että hänen kirjeensä ensi vuotena olivat täynnä kysymyksiä kodista, täynnä kotikävän ilmauksia, ja että ne vähitellen, kuta hauraammaksi siteet hänen ja kodin välillä tulivat, muuttuivat lyhyviksi selityksiksi siitä, mitä hän teki ja missä hän oli ollut viime aikoina.

Ruhtinas Dodoa ei miellyttänyt lukeminen. Hänestä, lukutaidottomien vanhempien pojasta, oli kirja missä muodossa tahansa kuin vihollinen. Kotimaassaan oli hän kuullut sadun kertojien katukulmissa kertovan ihmeellisiä seikkailuja sulttaaneista, prinsseistä, prinsessoista, lohikäärmeistä ja noidista, ruusunpunaisista järivistä, joissa ui mustia, kultasilmäisiä kaloja, jotka jonkun loihtutaitoisen prinssin manauksesta muuttuivat etiopialaisiksi, ihanista puutarhoista ja toimettomasta haaremielämästä. Cooperin intiaanikirjain, madame Guizot'in Bibliothèque rose'n tai Robinson Crusoen lukeminen tuntui hänestä halpa-arvoiselta, kurjalta, typerältä ja hullunkuriselta. Karl Aleksanderkaan ei kuulunut niihin, jotka rakastivat lukemista, siihen määrin oli hänen elämänsä nuoruuden vuosina saanut lujan aineellisen, hyötyä tarkoittavan, suunnan. He huvittelivat sentähden kävelemällä laitoksen puutarhassa, domino- tai sakkipelillä. Tai hauskuuttivat he aikaansa niinkuin ensimmäisenä yönäkin puhumalla toistensa kanssa kodistaan Kaukaasiassa ja Suomessa, tuosta kodista, jota he rakastivat niin lämpimästi, ja jonka he nyt nuoruutensa vuosina olivat jättäneet. He kuvailivat itselleen ruusuista ja loistavaa tulevaisuutta. Kerran tulevaisuudessa palaisivat he takaisin, voitettuaan vieraisissa maissa kaikki onnen lahjat. Ja tuon kotinsa tekisivät he arvokkaammaksi ja ehommaksi entistään.

Tuollaisina hetkinä sulivat heidän sydämensä, ja he tunsivat, että he olisivat vielä onnettomampia, jos heidät eroitettaisiin. Mutta sitä he eivät ajatelleetkaan. Kun kumpikin osasi venäjää yhtä huonosti, kun kummallakin oli vaikea seurata koulussa, niin saivat he istua siinä, missä istuivat viimeisinä luokalla, toistensa vieressä. Kehno edistyminen oli ruhtinas Dodosta kerrassaan yhdentekevää; mutta niin ei ollut Karl Aleksanderin laita, jossa sotilaskasvatus, joka tähtää kunniantunnon ja kunnianhimon herättämiseen nuorissa, tuli varhain huomattavaksi. Hänestä ei ollut Dodo Davidovitschin ystävyys kylliksi. Tuo alkuperäinen ja sivistymätön sielu lohdutti häntä yksinäisyyden ja ikävän hetkinä, mutta se henkinen ravinto, mitä hän kykeni tarjoamaan, oli kaikissa tapauksissa liijan vähäistä ja halpaa. Hän tunsu itsensä yksinäiseksi, hyljätyksi, syrjäytetyksi ja huonosti ymmärretyksi. Silloin kun hän ei puhellut Dodon kanssa, sulkeusi hän itseensä, kasvoi kuin taimi pimeässä. Jo kotona oli Karttulan hovin kunniakas menneisyys vastakohtana sen surkealle rappeutumiselle Olbersin hoidossa, tädin alituinen arvostelu ja epäluuloisuus herättäneet hänessä kunnioituksen tunteen elämässä korotettuja, onnen suosikkeja kohtaan; täällä muuttui tuo tunne vähitellen elämän ohjeeksi, jumaloimiseksi. Ja siitä hetkestä, jolloin hän alkoi määritellä tarkoituserää itselleen ja tulevaisuudelleen, oli niinmuodoin jotenkin luonnollista, että korkeimmaksi päämääräksi tulisi edistyminen — tuo suuresti itsekkäitten päämäärä. Ja minkäpä muun päämäärän hän löytäisikään täällä, maassa, jossa kieli, uskonto ja lait olivat vieraita hänelle, jossa sanat isänmaa ja keisari olivat vaihtaneet paikkojaan, jossa yksilö, persoonallisuus eivät merkinneet mitään, jossa kaikki vaikutus lähti virkakunnista, kaikki alkuunpano mahtavista.

Hän huomasi niinmuodoin pian kyllä, ei niin paljon heräävän arvostelukyvyyn kuin epäselvän, hämärän tunteen avulla, joka opettaa mukaantumaan elämässä, joka opettaa välttämättömyyden karttaa sellaista josta on vastusta, vahinkoa, ja etsiä sellaista, joka hyödyttää, auttaa oikeaan ja vie eteenpäin. Mutta samalla kertaa kutistui hänen sydämensä ainiaaksi. Nuorena ja avomielisenä oli se kohdannut maailmaa myötätuntoisuudella ja luottamuksella, nyt jo oli hän oppinut sulkemaan sen, jottei se loukkaantunut. Hänen elämänsä oli tullut sidotuksi torveen, hänen piti panna maata, nousta ylös, syödä, huvitella torven mukaan, ja tuo nuorisolle terveellinen ruumiillinen kuri, joka aina on raskasta lapsen mielestä, tuli hänelle, joka oli kasvanut vapaana kuin villi metsissä, niin suureksi vaivaksi, että se sysäsi syrjälle hänen sielunsa levottomuuden.

Kun hän sitten varttui sekä ruumiillisesti että henkisesti ja alkoi katsella ympärilleen, tuntui hänestä, että hänenkin olisi hankkiminen ystäviä, löydettävä helliä ja voimakkaita käsivarsia, jotka kerran olisivat halukkaita johtamaan häntä elämässä, kuljettamaan hänet puoltolauseiden aalloilla kaikkien vaikeuksien yli. Mutta miten ja milloin se tapahtuisi?

Kuitenkin sanotaan, että onni tulee maatessamme, ja äkkiä tuli se hänellekin ikäänkuin etelän kevät loistavana, lämpöisenä.

Sen jälkeen kun hän jätti kotinsa, ei hän ollut kiintynyt keneenkään muuhun henkilöön kuin ruhtinas Dodoon. Myöskin tälle oli hän osottanut laimeaa ystävyyttä, mutta kaikissa tapauksissa oli se tämä ystävyys, jonka avulla hän ensi kerran sai esiintyä siinä elämässä, pääsi siihen piiriin, josta hänen toverinsa alituisesti puhuivat.

Kun Karl Aleksander oli ollut nelisen vuotta laitoksessa ja oli jo jotenkin perehtynyt venäjän kieleen, alkoi hänelle luonnistaa paremmin. Hän ei ollut enää ruhtinas Dodon vierustoveri, vaan istui jo keskellä luokkaa, ruhtinaan pysyessä paikoillaan viimeisenä. Dodo Davidovitsch oli jonkun ajan ollut tavattoman synkkämielisenä ja äänetönnä. Nuo ennen niin lapselliset kasvot olivat muuttaneet ilmeensä, niin, osittain muotonsakin. Dodo, etelän lapsi, oli kehittynyt aikaisin; hän alkoi olla täysikasvuinen ja oman maansa lakien mukaan oli hän, siihen viittasi hän usein, nyt laillisessa iässä. Eräänä päivänä hämmästytti hän ympäristöään ja opettajiaan selityksellä, että hän tahtoi tulla kastetuksi.

Syvimpiä, sisäisiä, salaisia syitä tuohon askeleeseen ei kukaan saanut koskaan tietää. Siinä suhteessa vaiteliaana ja umpimielisenä kuten kaikki hänen heimossaan, säilytti hän syynsä itselleen. Sillä välin syntyi laitoksessa suuri hälinä tuon Dodo Davidovitschin tunnustuksen johdosta.

Muutamia päiviä sen jälkeen ilmestyi Dodo Davidovitschin isän setä — Dodon lähin sukulainen — laitoksen keskusteluhuoneeseen. Hän oli vanha, laiha kenraali suurine alasriippuvine mongolilaisine viiksineen, kaikkia kammottavine kasvoineen. Tuo vanha heimonvanhin ja rosvo, jolla oli ollut ruhtinaskunta jossain lähellä Persian rajoja, oli kaksikymmentä vuotta käynyt loistavaa sissisotaa venäläisiä vastaan, mutta vihdoinkin oli hän, pakoitettuna kunnialliseen antaumiseen, luopunut vallastaan ratsuväen kenraalin arvoa ja Abchasian ja Psamenikin ruhtinaan nimeä sekä säällistä ruhtinaallista eläkettä vastaan. Muhamettilaisen uskontonsa oli hän kumminkin säilyttänyt ja valvonut ankarasti, että suku ei luopuisi tunnustuksesta "Jumala on suuri ja Muhamed on hänen profeettansa." Kun vanhus nyt sai kuulla, että nuorin hänen suvustaan tahtoi luopua isiensä uskosta, joutui hän pelottavan vihan valtaan. Dodo Davidovitschiä ei uskallettu jättää yksin hänen seuraansa, maaherra, luokanjohtaja ja pappi jäivät vastalauseistaan huolimatta huoneeseen.

Hän ahdisti Dodoa vieraskielisellä sanatulvalla, jota ei muut kuin tämä ymmärtäneet. Hän uhkasi, rukoili, kirosi poikaa, julisti hänet perinnöttömäksi ja lopuksi meni tiehensä ottamatta jäähyväisiä, yhtä raivokkaana kuin oli tullutkin.

Dodo Davidovitschin tulevaisuudelle oli kumminkin tuo isosedän hurja esiintyminen suuresta merkityksestä. Dodo oli kadottanut perheensä turvan ja omaisuutensa Kristuksen tähden. No niin, hän saisi uuden perheen, uuden omaisuuden. Yksi suuriruhtinoista olisi hänellä kummina, ja Lüneburgin suuriherttuatar toimittaisi ristiäidin tehtävät. Viimeksi mainittu, syntyään saksalainen, oli kiivas oikeuskoinen ja nautti sen ja korkean ikänsä tähden yleistä kunnioitusta hovipiireissä. Tämän lisäksi sai Dodo vielä melkoisen tuottavan maatilan. Asia oli selvä, ja kastetoimitus tapahtuisi herttuattaren Nevan rannalla olevan palatsin kappelissa.

Ainoastaan muutamia kutsuttiin tähän omituiseen juhlatilaisuuteen. Näiden joukossa oli kaksi paasia — Dodon paraimpia ystäviä — ja toinen niistä oli Karl Aleksander. Molempien paasien tulisi auttaa Dodoa, joka oli, kuten kaikki itämaalaiset, tarkka vaatetuksen suhteen, ennen kastamista riisuutumaan ja sen jälkeen pukeutumaan.

Kappeli, 17:sta vuosisadan venäläisen tyylin taideluoma oli kukilla ja vihreällä koristettu. Lippuja, ristiinnaulitun- ja pyhimysten kuvia loisti sen kauniin holvin alla kullassa ja väreissä. Kuvien pyhimykset kultaisella pohjalla katselivat syvämielisinä ja uskonintoisina loistaviin virkapukuihin puetuita ylimyksiä, valkopukuisia naisia ja keisarillisia punaiseen ja kullanväriin puettuja kirkkolaulajia. Auringon valo tunki kupoolin akkunoista leveänä, tyynenä ja valoisana virtana uhkeaan pyhäkköön ja sulatti kaikki nuo värit ja valot, tehden ne mitä loistavimmiksi, miellyttäväksi sopusoinnuksi, hurmaavaksi kuvaksi hengellisestä hartaudesta, pyhästä voittoriemusta. Kuoripoikien metallin heleät äänet kohosivat suitsutusastioista nousevan sinertävän savun kanssa kirkon holvia kohden, täyttivät huoneen viattomalla soinnullaan ja kuolivat värisevinä huokauksina kupoolin mosaiikkien alla. Molemmat paasit auttoivat erään verhon takana Dodoa riisuutumaan ja pukeutumaan pitkään valkoiseen kastepaitaan. Ja kun Dodo tuossa ihanassa puvussa tummine hehkuvine silmineen, nuoruuden lämpö katseessa, niin arvokkailla, niin tyynillä, niin suhdallisilla liikkeillä, kuin ainoastaan itämaalaiset voivat, astui kaikkien pyhimmän ovelle ja laskeusi nuo kolme porrasta, kuului kokoontuneitten suusta ihastunut "ah"! Hän näytti noiden pyhimysten ja marttyyrien alkukuvilta, jotka kaikki kuvista tunsivat.

Kaikkien pyhimmän ovet aukaistiin, papit astuivat ulos ristineen ja pyhine vesineen, laulu taukosi ja suitsutussavu suikerteli sinisissä kiemuroissa korkeuteen. Karl Aleksander auttoi Dodoa, kun tämä astui suureen, vettä täynnä olevaan sammioon, joka oli alttariportaitten vieressä. Dodo voideltiin pyhällä öljyllä, hänen tuli kolme kertaa painaa päänsä veden pinnan alle, ja kun hän nousi pois kasteammeesta, ei hän enää ollut Dodo; hän oli Aleksander; hän ei enää ollut Muhamedin kiihkosa oppilas, hän oli

kristittyjen taivaaseen pelastettu sielu.

Eräs varjostin kannettiin esiin, ja sen takana auttoi Karl Aleksander ystäväänsä ja ristiveljeään pukeutumaan uuteen paassipukuun.

Kastetoimituksen jälkeen oli palatsin suuressa ruokasalissa päivälliset, joissa vastakastettu istui kummiensa keskellä, paassien heitä palvellessa. Puolipäivälliset olivat jäykät, hienot, juhlalliset ja lyhyet. Päivällisiä tärkeämpi, niin, itse kastettakin tärkeämpi oli Aleksander Davidovitschille ja Karl Aleksanderille se, että tästä päivästä saakka Lüneburgin suurherttuattaren ovet olivat heille avoinna. Jokaisena vapaapäivänä, jolloin he eivät tienneet, miten poistaisivat ikävänsä, väsymyksensä ja vapaudenhalunsa, oli heillä vapaus tulla tähän palatsiin, kulkea näissä saleissa, pelata täällä biljardia, selailla kirjaston aarteita. Tästä päivästä lähtien voisivat hekin lausua tuon suuren sanan "suosio". Tuo taikasana tuli heidän Sesam'ikseen, siksi tunnussanaksi, joka vaikutti, että heidät otettiin vertaisina muiden joukkoon, ja joka sai heidän arvosanansa hitaasti, alussa huomaamattoman hitaasti paranemaan. Karl Aleksander oli saavuttanut ensimmäisen suunnitelmansa tiellä edistymisen ja onnen temppeleihin.

Kun molemmat pojat kävivät Lüneburgilaisessa palatsissa, näkivät he harvoin omistajatarta; hän oli alituisesti kiinni milloin yhdessä, milloin toisessa. Pian tapahtui kumminkin seikka, joka saattoi heidät likemmäksi hänen persoonaansa. Kesä lähestyi. Jokainen paaseista hankkiutui lähtemään kotiinsa eri osiin maata. Aleksander Davidovitschin oli kuitenkin vaikea palata kaukaasialaisiin vuorilaaksoihin. Matkan pituus, hänen nuoruutensa, vielä vakaantumaton uskonsa ja vanhan Abchasian ruhtinaan uhkaukset tekivät hänen lähimmille ystävilleen välttämättömäksi pitää huolta hänestä. Lüneburgin suuriherttuatar, tuo lämminsydäminen ja alituisesti innokas sielu, tarjosi sentähden hänelle kodin kesän ajaksi, ja ettei hän liijan pitkästytä aikaansa, sai Karl Aleksander seurata muassa.

Suuriherttuatar asui Tsarskoje Selon lähellä jyrkällä rantavierteellä olevassa niinkutsutussa erakkolinnassa, josta oli leppien latvojen yli ihana näköala Suomenlahdelle. Kertomuksen mukaan olisi Jakob Pontuksenpoika de la Gardien pitänyt rakennuttaa talo tänne Saarimerelle, sillä niin kutsuttiin muinoin keisarillista aluetta. Rakennuksessa oli sitten asunut Pietari Suuri ja vielä keisarinna Elisabetkin, kun hän valvoi Tsarskoje Selon huolimattomasti rakennetun, kehnosti sisustetun, mutta äärettömän loistavan huvilinnan rakentamista. Viimemainitun keisarinnan kuoleman jälkeen oli erakkolinna ainoastaan uuden linnan lisäkkeenä, jossa asui milloin yksi, milloin toinen ruhtinas tai ylimys. Suuriruhtinatar oli asunut siinä tultuaan leskeksi lähes ihmisikä taaksepäin. Hän oli suurentanut sitä useilla huoneilla ja lisärakennuksilla, kemiallisella laboratoriumilla, kasvihuoneella ja nyt viimeksi akvariumilla, jossa oli kaikkea sellaista mikä nykyisin häntä enemmän innostutti. Hänen asemansa hovipiirissä oli kerrassaan intoilijan. Hän antautui kaikkeen samalla lämmöllä: taiteeseen, hyväntekeväisyyteen, kasvioppiin, musiikkiin, mihin tahansa hän ryhtyi. Niin luonnollinen oli tuo hänen asemansa, että hänen, jotta ei pettäisi lähimmäistensä odotuksia, nyt vanhuuden päivinä piti itsensä puhaltaa tuleen, itsensä vireillä pitää sitä lämpöä ja innostusta, jota vuodet olivat laimentaneet, mutta eivät sammuttaneet. Puhuessaan siitä, mikä milloinkin oli hänen kiihkonaan, hymyili hän hienoa, samalla hyväntahtoista ja pistelijästä hymyään, joka sanoi: "minä tiedän, että tämä menee liiallisuuteen, että te nauratte minulla, mutta mitä te tahtoisitte tehtävän, kun on yksinäinen, kun on maaton herttuatar; kukin huvittelee niin hyvin kuin voi." Ja tuo hymy, tuo sydämen yltäkylläinen hyvyys riisui aseet kaikilta, arvostelevimmiltakin.

Nykyään oli hän innostunut kalanviljelemiseen. Ja jo ensimmäisenä päivänä, jolloin Karl Aleksander ja ruhtinas muuttivat erakkolinnan pieneen ylihoitajan rakennukseen, vei hän heidät laboratorioonsa, kuten hän sitä kutsui. Siinä oli uhkea talvipuisto, joka oli erakkolinnan ruokasalista erotettu kaksinkertaisella marmorinsekopylvästöllä ja leveillä portailta. Suuret palmut huojuvine latvoineen levittivät oksiaan korkean lasikaton alla. Kukkivat magnoliat varjostivat tuuheilla lehvillään araliain ja saniaisten valonarkoja lehtiä. Lemuavat Bovardiat levittivät ulkomaista, voimakasta tuoksuaan keinokehoiseen puistoon. Ilma sisällä oli suloisen epäterveellistä, lämmintä, raskasta ja veltostuttavaa. Keskellä puutarhaa oli suuri, porsliinilla päällystetty vesiallas; suuret majollikka- ja pronssisammakot, puoleksi piilossa punaisten liljain ja valkeain oljanderein seassa, joivat vettä altaan laidoilta.

Altaan pohja oli kullatuista levyistä, ja sen kristallikirkkaassa vedessä ui joitakin tarumaisia kaloja, Jaapanin Mikadon lahjoja, piikkisiä, kummallisia, yhteenkasvettuneita kaloja, toisilla yksi pää ja kaksi pyrstöä, toisilla päinvastoin, äärimmäisen idän salaperäisen halun tuotteita, halun tehdä pilaa luonnon kanssa, viekoitella tuo ikuisesti säännöllinen harhateille.

Eräässä toisessa altaan osassa, joka oli erotettu edellisestä matalalla karstakivivallilla, oli kovimmassa veden kuohussa parvia pieniä taimenia ja vasta haudottuja lohia, jotka pysyivät aivan liikkumattomina virrassa. Loistavia sateenkaaritaimenia, piikkisiä pieniä sampia ui sikin sokin kirkkaassa vedessä. Kaikellaisten kalalajien mätiä astioissa, kouruissa ja purkeissa oli kaikkialla tässä loistavassa salissa, jonka pienen pinta-alan sisälle oli suljettu kappale kuumien maiden luontoa.

Kaikkea tuota loistoa hallitsi laiha, kuihtunut saksalainen, suurine silmälaseineen, valtioneuvoksen nimineen ja monine ritarimerkkeineen. Suuriherttuatar kertoi suurella innolla niistä parannuksista venäläisessä lohikalastuksessa, joita hän aikoi saada aikaan. Taimenen- ja lohenmätiä oli lähetetty virtoihin, jotka jo kauan olivat olleet kalattomia. Joukoittain amerikkalaisia ja itämaisia kalalajeja oli istutettu Volgaan ja Nevaan, ja tuolla salavihkaisella hymyllä, joka loisti hänen kuihtuneilla kasvoillaan ja todisti hänen innostaan tuohon työhön ja epäilystään sen menestymisestä, puhui hän niistä rikkauksista, joita hän siten siroitteli ympärilleen tulevien sukupolvien hyödyksi.

Aleksander Davidovitsch kuunteli kaikkea tuota suurimmalla tyyneydellä; ylipäänsä ei mikään tuntunut voivan herättää hänen ihmettelyään, mutta Karl Aleksander oli saanut nähdä kerrassaan jotain, joka huvitti häntä. Hän rupesi juurta jaksain kyselemään lohta koskevia yksityiskohtia; kertoi kaikki, mitä itse tiesi siitä, sen pyytämisestä Merijoessa, sen vaelluksista Suomen virroissa, ja tunnin kuluessa oli hän tuolla todelliseen asiantuntemiseen perustavalla innolla saavuttanut suuriherttuattaren ja hänen saksalaisen valtioneuvoksensa erinomaisen suosion. Koko kesän ajan oli hän laboratoriumissa todellisena apulaisena. Ja ei siinä kyllin; myös sittenkin kun suuriherttuatar oli kyllästynyt kasvi- ja eläintieteeseen, olivat Karl Aleksander ja nuori ruhtinas itseoikeutettuja vieraita pienessä rakennuksessa, joka kuului erakkolinnaan.

* * * * *

Karl Aleksander oli aikaa myöten kasvanut kauniiksi nuorukaiseksi, hänen silmänsä olivat vaaleat, silmäterät hyvin pienet, josta hänen katseensa sai vaaleansinisissä silmissä harvoin tavattavan terävyyden. Aaltoilevat, ruskeat hiukset sopivat hyvin yhteen keltaisen ihon kanssa ja tuo, ei vielä täysin kehittynyt, kaareva nenä, oli isä sanonut — antoi jonkullaisen arvokkaan leiman hänen kasvoilleen. Hänen liikkeensä olivat sujuvia, käyntinsä varovaista liukumista, kuten niillä, jotka alituisesti käyvät kiiltävällä parketilla, liukkaalla lattialla. Hänen puheensa oli pehmeää ja samalla miehekästä.

Häntä veti vastustamattomasti puoleensa ne, jotka olivat muita rikkaampia ja mahtavampia. Lopuksi kehitti hän itsessään erityisen yksilöllisen kyvyn löytää sellaisia ihmisiä, käyttää niiden yhteiskunnallista asemaa hyväkseen. Tämä oli hänelle niin selvänä, että hänen ei tarvinnut miettiä ja tehdä suunnitelmia, milloin ja miten hän lähestyisi toista tai toista heistä, jotka kuuluivat "kymmeneentuhanteen ylimmäiseen", se oli hänen veressään, hän läheni heitä kohteliaasti vetäytymällä erilleen toisista. Tarkoilla tuntosarvillaan, terävällä aistillaan tunsi hän, kuka oli hänen miehiään, ja kuinka hän hänet saavuttaisi, ja ennen tai myöhemmin oli hän päämäärässä, usein yhtäsuureksi omaksi, kuin ympäristönsä kummastukseksi. Hän oli myös oppinut toisenkin noista muista suurista menettelytavoista sellaisilta, jotka ajavat menestystä elämässä takaa, nimittäin, että kaikki riippuu siitä asemasta, jonka osaa ottaa, ja että täytyy osata vaatia oikeutena sitä, jonka oikeastaan pitäisi olla suosionosoituksen.

IV.

Karl Aleksanderin kymmenvuotisesta paassiajasta ei ylipäänsä ole paljon sanottavaa, tahdomme tässä alempana piirtää muutamia pieniä kuvia, jotka yleisin piirtein osoittavat hänen kehityksensä kuluneina vuosina.

Suurin vaikeus Karl Aleksanderille oli kielestä; täydellisesti perehtyä siihen täytyi hänen viettää kesät Venäjällä. Kun hän lukukauden aikana ei saanut jättää oppilaitosta, eikä kenraali Olbersia, hänen ainoa sukulaistaan saatu lupa-aikoina antamaan hänelle matkarahoja kotiin, oli siitä seurauksena, ettei hän moniin vuosiin ollut tilaisuudessa käydä maassansa, ja kodissansa. Yhden kesän, ensimmäisen, täytyi hänen olla kenraalin luona Pietarissa. Se oli hänelle, joka oli tottunut elämäänsä ulkona luonnossa, kova koetus. Päivät päästään kuljeskeli hän ympäriinsä, katseli, kuinka lastiveneet kulkivat ylös ja alas Nevaa, kävi puistoissa ja puutarhoissa ja joskus, jos tahtoi oikein hauskaa, Nevan suussa olevilla hietasärkillä. Siellä nautti hän aaltojen vapaasta leikistä, laajasta näköalasta, ja sellaisten retkien perästä tuli hän kotiin luonnottoman kiihoitettuna, tykyttävin ohimoin ja mieli kapinoitsevana muistaessa lapsuuden vapauden aikaa.

Eräänä päivänä meni hän tuon uhkean portin kautta, joka on pienen, keisari Aleksander II:n murhayrityksestä pelastuksen muistoksi rakennetun marmorikappelin vieressä, Kesäpuistoon, tuohon puutarhaan, jonka pitäisi olla kallis kivi puistojen joukossa, mikä se voisikin olla. Keskellä maailman kaupunkia, uhkeain, vaikka huonosti rakennettujen talojen ja kauniiden kanavien ympäröimänä on sillä kaikki edellytykset voidakseen kilpailla Parc Monceaur, Hyde Parkin osien ja Tukholman julkisten

istutusten kanssa, sen pahempi, ei se sitä tee. Mutta ei pietarilainen kehno hoitokaan ollut voinut sitä tykkänään turmella. Sellaisenaan on se kaikissa tapauksissa pakopaikkana tuhansille hervostuneille pääkaupunkilaisille, joille ei ole suotu onnea saada viettää pohjolan lyhyttä, ihanaa kesää luonnon helmassa.

Pitkin leveitä käytäviä, jotka kiertelevät nurmikkojen ja pensastojen välissä, näkee alituisesti kävelijöitä. Penkeillä istuu äitejä ja lasten hoitajattaria ja katselee, miten lapset kaivavat hiekkaa, hyppäävät köyden yli ja leikkivät puiden runkojen välissä. Kryloffin ruma, kaikkien satujen eläimien ja hirviöiden kannattama rintakuva kohoaa eräällä ilotulituksen tapaan loistavalla georgiinipenkerellä.

Äärettömän suuret jalavat, pyöreälatvaiset kuin lehtikupoolit, jättiläispihlajat, taidokkaasti mutkisteltuine runkoineen, ja palsamipoppelit, nuo Pietarin puut par excellense muodostavat ihanan näköalan ruohikkojen yli. Puiden runkojen välitse näkyy rivi marmorisia rintakuvia ja kuvapatsaita vihertävän kosteuden vallassa ja raa'an roskaväen väkivaltaisesti raiskaamina, jonka taide saa ainoastaan ilkeiksi. Suurilla, elottomilla silmillään katselevat ne tuota joukkoa, joka kulkee heidän ohitsensa, väliäpitämättä heidän marmoristen jäsentensä komeudesta, heidän antiikkisista piirteistään ja klassillisista muodoistaan. Oikeastaan ovat ne muukalaisia Nevan kosteilla rannoilla, jotka ovat sinne tuodut Varsovasta, Vaasain, Sobieskin ja Saksilaisten kaupungista.

Naakat lentelevät laverrellen ja pakinoiden jalavasta jalavaan, pihlajasta pihlajaan. Kyyhkysset istuvat kynien itseään suurien porfyrymaljakkojen reunoilla, jotka Karl XIV Johan kerran antoi lahjaksi keisarilliselle liittolaiselleen, ja varpuset kylpevät viimeisen sateen jälkeisissä vesilätäköissä. Melu maailman kaupungin kaduilta kuuluu tänne ikäänkuin kaukaisen kosken kohinana tai pohjolan hongikkojen huminana.

Tässä puistossa eli Karl Aleksander koko kesän. Kun kenraali Olbers ei välittänyt hänestä enempää kuin koirasta, joka vetelehti hänen työhuoneensa leposohvan patjoilla, oli hänellä vapaus jonkun — usein hyvin sopimattoman — kirjan kanssa oleskella puistossa päivät päästään. Siellä tutustui hän eräänä päivänä pieneen, vilkkaaseen ja kauniiseen lapseen, seitsenvuotiseen tyttöön. Heidän tuttavuutensa syntyi siten, että kun hän lukemiseen vaipuneena ei huomannut erästä kenraalia, pienokainen juoksi hänen tykönsä huutaen: "Tee kunniaa, tee kunniaa!" Siitä päivästä olivat he ystäviä, hän puolestaan etevällä tietoisuudella ijästään ja arvostaan paassiasemassa, pienoinen salaisella miellyttämishalulla aikaisin kehittyneissä kauniissa lapsissa, jotka kaipaavat suosimista, hemmoittamista. Hänen niin rakkaudettomassa lapsuudessaan tuli tuo pieni tyttö, joka pyysi hänen ystävytytään kuin pieni säikähtynyt eläin, muistoksi, jota hän ei koskaan unohtanut, ja tämän lämmin ystävyys tuli haihtumattomaksi sivutapaukseksi hänen elämässään. Tyttö rakasti häntä kuten lapsi rakastaa hoitajaansa, tuolla suloisella, hyväilevällä rakkaudella, joka tekee lapsen itsensä niin viehättäväksi ja hoitajan niin hyväksi. Vielä monta vuotta jälkeenpäin, kun tyttö jo oli kadonnut hänen silmistään, muisti hän tätä suloisella mielihyvällä kuni kaunista unta, muisti hänen vaaleaa, hienoa muotoaan puiston vanhojen puiden ryhmyisten runkojen rinnalla, hänen keltaisia hiuksiaan ja sinisiä silmiään, kun hän koetti nähdä varpusten poikia jalavan oksilla, hänen veitikkamaista nauruaan, kun hän juoksi hänen luoksensa huutaen: "tee kunniaa, tee kunniaa, Karluscha!" Lapsen hoitajattarelta, hyväntahtoiselta venäläiseltä talonpoikaisnaiselta koreassa vähävenäläisessä puvussa, sai hän tietää, että pienokainen, jonka nimi oli Vera, oli kaartin kapteeni Popoffin tyttö.

Kun hänen ystävytytensä Dodo Davidovitschin kanssa oli hyvin harras, kutsuttiin Karl Aleksander Tsarskoje Seloon, ja siellä Lüneburgin suuriherttuattaren linnan eräässä sivurakennuksessa asuivat molemmat pojat sittemmin joka kesä, niin kauan kuin he olivat paasseja. Hienoina, harjattuina, aina juhlapukuisina ja valkeissa hansikkaissa viettivät he päivät tuossa peninkulmia laajassa puistossa. Eivät koskaan nähneet he todellista metsää, eivät koskaan maalaisväkeä työssä. He eivät tienneet, mitä keto, niitty oli, heidän pienet, soreat olentonsa ja heidän tunteensa paassiarvosta olivat täydessä sopusoinnussa puistoluonnon kanssa, jossa he elivät. Kaikki oli siistittyä, turhan täsmällistä, soman soreaa, ei missään kohden pistänyt luonto näkyviin. Aina keisarinna Elisabetin ajoista saakka pitää tarun mukaan Tsarskoje Selon linnaan kuulua "etiopialainen". Hänen tulee olla seitsemän jalkaa pitkän ja mustan kuin ebenholzin. Hänet puetaan tulipunaiseen kultaiseen burnusiin, pannaan valkoinen turpaani hänen villaiseen päähänsä, ja keväällä, jolloin vanha linna avataan, pistäy hän esiin kuin tulpaani maasta, yhtä koreana ja koristettuna kuin sekin, ja oleskelee päivät linnan ulkopuolella olevalla perongilla, kävellen edestakaisin Herkuleen, Theseuksen ja Jasonin kultaisten patsaiden välillä ja pitää huolta pengermuurilla olevasta kaukoputkesta. Sillä penkereellä tai perongilla, josta, ollen paljoa ylempänä merta näkee leppien ja poppeliin latvojen välitse Suomenlahden veden ja etäällä välkkyvästä sinertävästä juovana Suomen maan, siellä viettivät molemmat paassit enimmäkseen päivänsä, niin että lopuksi pidettiin heitä virantoimituksessa olevina, kuten etiopialaista, ja sallittiin vapaasti kulkea ympäriinsä huoneissa ja seurata niitä tuhansia matkustajia, joita kesät läpeensä kävi linnassa. Kaukaasialainen, etiopialainen ja suomalainen vetelehtivät täällä tämän venäläisen linnan jotenkin törkeän ja raa'an, mutta äärettömän rikkaan ylellisyyden loistossa.

Eräänä päivänä, kun pojat nojasivat pengermuuria vasten ja katselivat, kuinka vesi suurissa putouksissa juoksi ja kimalteli suihkulähteen kullattuja pobjalevyjä vasten, tuli sinne eräs korkeakasvuinen kenraali valtiaan ryhdillä ja keisarillisilla kasvopiiirteillä, se oli suuriruhtinas Nikolai Nikolajevitsch vanhempi. Hän katseli yli puiston, kuin merta vaaniva kotka, kääntyi sitten ympäri nuorukaisten puoleen hymyllä, joka valaisi hänen ankarat kasvonsa, kuten aurinko valaisee kaskan. Hän nipisti Karl Aleksanderia poskesta ja sanoi:

"Nimesi, paassi?"

"Karl Aleksander Segerberg, Teidän Keisarillinen Korkeutenne".

"Suomalainen?"

"Niin".

"Saatana perkele, finski poika. Sinusta tulee kyllä kelpo upseeri". Ne olivat Suuriruhtinaan tunnetut suomalaiset sanat.

"Teidän Keisarillisen Korkeutenne johdolla se kenties onnistuu minulle", sanoi Karl Aleksander tapailen ja punastuen. Se oli hänen ensimmäinen kokeensa liehakoivasti vastata, hovimiestapaisesti puhua.

Suuriruhtinas hymyili jälleen ja lähti.

Tämä ja tällaiset pienet sivukohtaukset suuriruhtinasten, suuriruhtinatarten sekä muiden maiden hallitsevien henkilöiden kanssa olivat suuria tapauksia molempien paassien elämässä, he keskustelivat niistä äärettömiin saakka, ja ne olivat lukukausien aikana vakituisena puheenaineena toverien kesken.

* * * * *

Tällaisissa olosuhteissa oli kaikki Karl Aleksanderille ollut kylläkin onnellista, mutta kumminkin löytyi yksi "mutta" — oleskeleminen hovin sananmukaisesti "kultaisessa kartanossa" — sillä oli oltu aistittomia tykkänään kultaamaan seinät ja katot eräässä rakennuksen osassa, — käyskenteleminen saksanpähkinä-, norsun- ja kilpikonnanluu-lattioilla, itsellä olematta mitään, jota voisi omaksi sanoa, tuntui katkeralta. Päällä olevasta paidasta nenäliinaan ja lyijykynään saakka, jotka hänellä olivat taskussa, oli kaikki kruunun. Joka ainoan rahan, jonka hän sai, antoivat vieraat ihmiset ei palkkioksi, vaan lahjaksi. Riippuvan asemansa tunteminen tuollaisen ylellisyyden helmassa ei ollut ainoastaan tuskallista, se oli turmiollistakin. Lopuksi tuntui Karl Aleksanderista valtio, kruunu, keisari Jumalan suurelta almujen jakajalta maanpäällä, joiden puoleen ilman mitään voi ja tuli kääntyä. Ei ollut vaikeaa ottaa silloin tällöin vastaan rahaa vanhalta hyväsydämiseltä suuriherttuattarelta, joka osasi niin jalolla, niin hienolla tavalla antaa, tuntui vaan, että tekee hänelle palveluksen sillä; jonkullaisessa kommunistisessa tasavallassa Dodo Davidovitschin kanssa eläminen kävi myös päinsä, mutta vanhan itsekkään, herkkusuun kenraali Olbersin kanssa toimeentuleminen lupa-aikoina oli hänestä mahdotonta. Ja yksistään siitä syystä ikävöitsi Karl Aleksander suurta vapautuksen päivää, jolloin hänestä tulisi upseeri, jolloin hän vihdoin saisi palkan työstään, pääsisi itsenäiseksi mieheksi. Lukemattomia kertoja oli hän mielikuvituksensa vilkkailla väreillä kuvailut sitä päivää, jolloin hän kaartilaispuvussa kävisi ensi kerran kotimaassaan, näkisi jälleen äitinsä, tätinsä, näkisi jälleen nuo rakkaat kauniit tasangot, joille hän niin usein oli ikävöinyt, niin usein itkenyt, että hänestä tuntui nykyään, kuin hän olisi kadottanut kvyn ikävöidä niitä enää.

Vihdoin kymmenen pitkän vuoden perästä koitti se päivä. Mutta se tuli vähän toisellaiseksi, kuin Karl Aleksander oli ajatellut. Hän oli, Jumala tiesi mistä syystä, luullut itsensä ja Dodo Davidovitschin saavan sellaiset arvosanat tutkinnossa, että heillä olisi oikeus hakea kaartin rykmenttiin. Viime mainitusta oli se kyllä nykyään aivan yhdentekevää. Hän oli tutustunut erääseen semiittiläissukuiseen hansikkaiden myyjättäreeseen, jonka mustat silmät, kaarevat kulmakarvat ja köyry nenä olivat kerrassaan vallanneet hänen sielunsa ja mielensä. Koko tutkintoajan haaveksi hän kerran Abchasian kansan hallitsijana, vievänsä hänet sinne haaremiinsa lempisulttaanittareksi, sillä vaikka hän olikin kääntynyt kristinuskoon, oli hän kumminkin siinä suhteessa puhdas muhamettilainen. Tutkinnossa saivat kumminkin molemmat yhtä ääntä liijan vähän. Se oli katkera pettymys Karl Aleksanderille. Mutta ei ainoastaan hänelle. Suuriherttuatarkin oli tulokseen hyvin tyytymätön, ja seikka, joka enimmäin ihmetytti Karl Aleksanderia, oli, että vanha kenraali Olbers, joka ei koskaan ollut kysellyt hänen arvosanojaan, piti tapausta melkein loukkauksena rakkaan sukulaisensa puolelta. Hän oli samana päivänä syönyt lujaksi "batvinjaansa" ja tuoreita kurkkuja ja oli niinmuodoin kykenemättömämpi kuin tavallisesti itseänsä hillitsemään. Hän otti tiedon siitä vastaan todellisella törkeydellä, kiroili, löi nyrkkiä pöytänsä, sanoi Karl Aleksanderia kiittämättömäksi, velvollisuutensa unhottaneeksi ihmiseksi, mutta samassa henkäyksessä vakuutti, ettei hän koskaan ollut muuta odottanutkaan häneltä, Molemmat paassit sijoitettiin kuitenkin tavalliseen jalkaväkirykmenttiin. Eräs onnellinen sattuma pelasti heidät

kumminkin. Abchasian kansa oli noussut kapinaan, he vaativat itselleen ruhtinasta vanhasta arvokkaasta Sasdanadschein suvusta; ulkomaaministeristön itämainen osasto kiinnitti nyt silmänsä Dodo Davidovitschiin, joka ollen erittäin sopiva ehdokkaaksi sille vasalli-istuimelle, enempää toimenpiteitä odottamatta heti määrättiin kaartin rykmenttiin, ja kun hän innolla puolusti toverinsa Karl Aleksanderin etuja, sai tämäkin seurata muassa, erittäinkin kun suuriherttuatar ja kenraali Olbers myös tekivät, mitä voivat. Siten tapahtui, että Karl Aleksander eräänä kauniina päivänä myöhään syksyllä oli monien ja pitkien "jos ja mutta'in" perästä aliluutnanttina eräässä Pietarin arvokkaimmista kaartin rykmenteistä. Niin, sen lisäksi oli hänellä vielä onni nähdä eräässä Helsingfors Dagbladın numerossa, jota sanomalehteä ukko Olbers vanhasta tottumuksesta vielä piti, otsakirjoituksen alla "*Kansalaisemme*" Karl Aleksander Segerberg on aliluutnanttina sijoitettu — kaartin rykmenttiin Pietarissa. Nyt tuntui hänestä olevan aika käsissä käydä kotimaassa.

V.

Ohi oli pohjolan lyhyt kesä, tuo ihana aika, jolloin muutamien pakenevien kuukausien kuluessa ilmenee niin paljon elämää, niin paljon kuohuvaa, luovaa voimaa, niin paljon työtä, niin monia toiveita ja unelmia, aika, joka etelämaissa venyy puoleksi vuodeksi. Ne olivat sammuneet nuo loistavan kirkkaat päivät ja nuo valoisat, salaperäiset yöt, nuo yöt, joina laulurunous ja laulu, pohjolan kotoperäiset taidelajit, versovat suloisina, tuoksuvina ja piiloutuneina kuten vanamot, värittöminä, melkein muodottomina, mutta lempeinä ja sydämellisinä kuten nekin. Syksy oli alkanut raivota rajuna, raskaana ja synkkänä tuoden muassaan jyrkkiä värejä taivaalle, kirjavuutta metsiin, aavemaisia usvia ja hahmoja, kuten pohjolan vanhat sadut, nyt oli ensimmäinen pakkanen tullut, saaden lepoa ja rauhaa luontoon. Tähdet vilkkuivat tummentuneella taivaalla, metsä seiso i korkeana ja äänettömänä ja vartioitsi Karttulan vanhaa unhotettua hovia. Matalana, melkein alaspainettuna näytti ikivanha asumaton rakennus vanhanaikuisine kulmakattoineen etsivän turvaa ja suojaa vanhoilta lehmuksilta, jotka sitä ympäröitsivät.

Puutarhan puoleisesta sivurakennuksesta, jossa majurin rouva Segerberg asui natonsa kanssa, pilkoitti valo heikosti ryhmyisten, lehdettömien oksien välitse ja valaisi lumista pihamaata.

Sisällä suuressa, matalassa arkihuoneessa istui neiti Sandra Segerberg tuiman näköisen amiraalin, parooni Karl Stjernstedtin tummuneen kuvan alla olevassa vanhanaikuisessa sohvassa ja tuijotti synkkämielisenä eteensä hämärässä, yhden ainoan kynttilän valaisemassa huoneessa. Hän naputti silloin tällöin hermostuneesti pöytää, otti käsityönsä, erään karkean ompeluksen, heitti sen taas pois kiivasluontoisella liikkeellä, haki pitkän väliajan perästä erään kirjeen ja asetettuaan luukehäiset nenälasit silmilleen luki hän:

Rakas täti!

Viimen kaikki selvänä. Minä olen gardin upseri. Matkustan melken yhtä aika tämä kirje kansa. Ilahutta nähdä äiti ja rakas täti ja Kartula, minu vanha koti. Toivon tavata kaikki tervenä. Ei asia kirjotta enempi tälä kerta, sentähden piiren tervehtyksellä tätin

Karl Aleksander.

Sellaista oli se äidinkieli, jota Karl Aleksander puhui ja kirjoitti oleskeltuaan kymmenen vuotta maan rajojen ulkopuolella. Sandra Segerberg laski huoaten kirjeen kädestään. Niin, jos hän olisikin tullut niin varmasti kirjeen kanssa yhtä-aikaa, mutta nyt oli neljä päivää jo mennyt, eikä häntä kuulunut vielä, ja tuolla sisällä makasi hän. Maria Segerberg hänen äitinsä, ja oli kuolemaisillaan, hän voi kuolla milloin tahansa, niin heikko, niin voimaton kun hän oli ollut jo useita viikkoja. Kun vanha Sandra neiti istui tuossa lektävän kynttilän ääressä ja odotti, toisen tulevan jälleen takaisin ja toisen lähtevän sinne, josta ei enää palata, niin harhailivat hänen ajatuksensa etemmäksi. Niin, käly! Häntä oli sitten onnistanut joka suhteessa kehnosti tässä maailmassa, liijan aikaisin oli hän joutunut Helsingin elämän pyörteisiin, liijan myöhään mennyt naimisiin. Eikä hän näyttänyt luodulta äidiksikään, sillä hänen tunteensa poikaa kohtaan olivat, kuten päältäpäin näytti, jotenkin kylmät. Hän tuli leskeksi silloin, kun perheen talous olisi tarvinnut miehistä tukea, ja nyt, jolloin pojasta oli tullut mies, nyt juuri kuin hänen olisi pitänyt jälleen ruveta elämään, joutui hän kuolemaan sopimattomaan aikaan. Ja Sandra neiti naputti jälleen kiivasluontoisesti pöytää, mieli tuntui katkeralta häntä kohtaan, joka makasi viimeisillään.

Ja kuitenkin muistellessaan kuluneita vuosia, sitä aikaa, jolloin Adèle Olbers oli rikas ja mainio, se

Adèle, joka neljäkymmentä vuotta sitten oli kauneutensa kukoistuksessa, ikäänkuin sulouden, nuoruuden ja loiston sädekehän ympäröimänä, silloin kirkastui hänen katseensa. Hänen elämänsä oli kumminkin ollut kuin pohjolan lyhyt, pakeneva kesä, kauneuden ja onnen yhtyminen. Hän oli kenties tuntenut noina lyhyinä vuosina kaiken sen, mitä me muut tunnemme pitkän elämän kestäessä, nauttinut ja uneksinyt, antanut paraan osan itsestään, loistanut kuin kesäinen aurinko, ilahduttanut kaikkia, jotka häntä ympäröivät, herättänyt unelmia onnesta ja kauneudesta ympäristössängsä, ja kun hänellä ei enää ollut mitään antamista, oli hän henkisesti kuollut. Ja silloin oli hän joutunut Sandra neidin veljen, hurjan majurin, käsiin, joka tuli syysmyrskyksi hänen elämäänsä. Niin, me Segerbergit olemme nyt kerran ankaraa ja itsekästä sukua, sanoi hän itsekseen, ja tuosta itsetunnustuksesta pehmeni hänen mielensä. Niin, menipä hän niinkin kauas, jotta myönsi, että, jos Adèle Olbers, tuo rikas, kaunis ja pohjaltaan hyväsydäminen Adèle Olbers olisi joutunut toisiin olosuhteisiin, jos tuo loistava jalokivi olisi saanut toisellaisen kehyksen ... silloin olisi hän ehkä ... mutta voi, kaikki tuo oli nyt myöhäistä, ei mitään voitu tehdä sen hyväksi, korkeintaan voisi hän mennä kuolevan luokse ja puhua hänelle tuosta, pyytää häneltä anteeksi kaikki se kovuus, jota hän niin usein oli osoittanut hänelle. Ja hän nousi hitaasti ylös, niisti kynttilän, asetti sen syrjään, meni epätietoisena ovea kohden, pysähtyi käsi lukossa. Menisikö hän, vai eikö menisi? Toiselta puolelta ei se merkinnyt mitään, toiselta taas oli nyt kerran sellainen tapa — sehän kuului suorastaan hyvään käytökseen — kun on köyhä, täytyy kaikissa tapauksissa noudattaa käytännössä olevia tapoja, ja neiti Segerberg työnsi päättävästi oven auki, hän tahtoi, hänen tulisi tunnustaa, että Segerbergit olivat jäykkää sukua, etemmäksi, omaa kovasydämyyttään myönnyttämään ei hän luullut tarvitsevansa mennä.

Hiljaa meni hän köyhän näköisen vuoteen luo, jossa majurin rouva Segerberg makasi.

"Adèle," sanoi hän hiljaa, eikä Maria, sillä sairas tahtoi, että häntä kutsuttiin sillä nimellä, joka hänellä oli nuoruudessa ollut ... "Adèle, minä tahdon pyytää sinulta, pyytää sinulta — voitko sinä kuunnella minua, Adèle?"

Mutta Adèle ei kuullut enää. Adèle oli kuollut. Hän makasi kuolleena sängyssään, todellisessa köyhän sängyssä, sellaisessa, joka alkuaan on tehty miljoonan omistajalle, mutta sitten joutunut köyhäinhuoneeseen. Hän oli kuollut sopimattomaan aikaan, ennenkuin hän oli ehtinyt nähdä Sandra Segerbergin voittoa itsestään, kuulla hänen synnintunnustustaan. Nyt makasi hän tuossa, tuo kerran niin uhkea nainen, pienenä ja kutistuneena — niin pienenä, että vanha neiti Segerberg kummastuneena kysyi itseltään, milloin tuo muutos oli tapahtunut. Koko tuosta kauneudesta, joka kerran oli hurmannut hänen nuoruutensa aikuiset, ei ollut enää mitään jäljellä, ei edes tuon muinoin niin kaunismuotoisen pään haamuakaan, sekin oli kohtalon kovien iskujen alla kutistunut ja muuttunut.

Liikutettuna lähti neiti Segerberg pois huoneesta ja istui jälleen vanhanaikuiselle sohvalle odottamaan, nyt oli toinen lähtenyt, mennyt tuntemattomaan maahan, toinen voi tulla milloin tahansa. Siinä istui hän tunnin toisensa jälkeen ja vartioitsi ruumista. Tuli paloi heikosti ja savuten, tähdet alkoivat vaaleta taivaalla, ja pakkaneen, ensimmäinen talvipakkaneen paukkui nurkissa, kun hän vihdoin nousi ylös mennäkseen huoneeseensa.

Sandra neiti oli odottanut neljä päivää turhaan. Tuon kaikkinielevän turhan odotuksen jännitys oli hänestä, joka ei ollut tottunut sellaisiin mielenliikutuksiin, niin sietämätöntä, että koko hänen olemuksensa nousi jonkullaiseen luontoperäiseen kapinaan tuolla tavalla kärsiessä kiittämättömän tai ainakin säädyttömän herran ja veljenpojan tähden. Hautaus oli toimitettu, nyt kulki hän ja piti huolta kuolleen jälkeensä jättäneestä vähäisestä omaisuudesta ja ajatteli katkeruudella Karl Aleksanderia, hän ei ollut tyhjän takia hurjan majurin sisar, "kun hän saapuu, niin kyllä minä läksytän hänet," tuumi hän itsekseen, samalla repien kärsimättömyyden ja vihan puuskassa pieniksi palasiksi hänen viimeisen kirjeensä.

Noin pari päivää hautauksen jälkeen istuu hän taas ompeluksineen vanhalla paikallaan sohvassa, yhden ainoan pöydällä palavan talikynttilän valossa, hänen vieressään makaa vanha harmajan kirjava kissa, joka monet vuodet on ollut hänen hupitoverinaan, silloin kuulee hän äkkiä, että joku ajaa kovaksi jäätyneeseen pihaan. Nyt pysähtyy ajoneuvot, nyt tuolla ulkona raplataan ovea, se on monet vuodet ollut epäkunnossa, kuuluu ääniä eteisestä. Hän nousee ylös, nojaa puristuneella kädellään pöytään ja odottaa. Kissa istuu sohvalla ja aavistaa vieraiden tuloa. Sisään astuu pitkä, komea mies upseerin puvussa.

"Hyvää iltaa", sanoo Karl Aleksander, sillä hän se on, ja katselee melkein hämmästyneenä ympärilleen matalassa, hämärässä huoneessa.

"Sinä tulet myöhään, Karl Aleksander", vastaa tati luonnottoman kovalla ja tyyllä äänellä.

Karl Aleksander riisuu ääneti päällysvaatteensa, lähenee tatiään tervehtiäkseen häntä. Tämä silmäilee häntä, tuntee vähitellen jälleen nuo kauniit kasvopiirteet, hänen vihansa, hänen

katkeruutensa, hänen levottomuutensa haihtuvat, hän on unohtanut kaiken, mitä on aikonut sanoa hänelle, kaiken, mitä hän on valmiiksi miettinyt. Sandra Segerberg, tuo tily vanha neiti, jonka kukaan ei vielä ole nähnyt kadottavan rohkeuttaan, hän kiertää kätensä nuoren miehen kaulaan ja purskahtaa itkuun.

"Jumalani, kuinka yhdennäköinen sinä olet kauniin äitisi kanssa," ovat ainoat sanat, jotka hän nyyhkytyksien välissä saa suustaan pitkään aikaan. Kissa hyppää alas sohvalla, köyristää selkensä ja hankaa itseään Karl Aleksanderin korkeaa saapasta vastaan.

Täti ja veljenpoika istuvat sohvalle, lamppu tuodaan sisään, ja vihdoin sanoo Karl Aleksander syvästi liikuttettuna: "Minä tiedän, että äiti on kuollut, kaksi päivää olen minä odottanut Haksalan lauttauspaikalla, syystulvat ja jäät olivat vieneet muassaan lautan. Siellä vanhan lauttamiehen luona, joka heti tunsu minut, kuulin minä äidin kuolemasta ja hautauksesta."

Nyt vasta huomaa täti, kuinka kehnosti hän puhuu äidinkieltään, ja arvaa heti, minkälainen sisäinen, minkälainen henkinen muutos hänessä noina kymmenenä vuotena oli tapahtunut. Hän huomasi sen surulla, sillä hänessä oli elävä ja lämmin tunto, tunto, jota ei vuosien paino, eikä elämän pienet jokapäiväiset huolet olleet voineet tukehduuttaa eikä jäädyttää. Häneen voitiin täydellisesti ja syystäkin sovittaa sanat, "jos loistoon meitä saatettais vaikk' kultapilvihin, ois tähän köyhään kotihin halumme kuitenkin." Kun hän sen tähden oli muistellut kuollutta kälyään sen verran, kuin oli tarpeellista, alkoi hän Karl Aleksanderille selittää hänen velvollisuuksiaan tätä maata kohtaan, joka oli nähnyt hänen syntyvän, joka oli hankkinut hänelle niin kalliskustannuksisen kasvatuksen ulkomaalla. Hänen tulisi, niin vaati hän, hakea Suomen kaartiin, sillä siinä olivat Segerbergit, vanha porvarillinen upseerisuku, palvelleet useiden sukupolvien kuluessa. Vieläpä oli yksi heistä ollut Suomen kaartissa Kustaa IV:nenkin aikana. Täällä ylenisi hän, täällä olisi hänen äidinsukunsa, siitä suvusta ei nyt sen enempiä, vaikka se aina oli ollut rikas. Täällä Suomessa menisi hän naimisiin. Niin oli hänen isänsäkin tehnyt ennen häntä. Ne vuodet, jotka hän oli palvellut Virossa ja Liivinmaalla, eivät olleet monet, suomalainen majuri hän oli.

Kun hän huomasi, että hänen esityksensä olivat vastenmielisiä, niin toi hän esiin vielä yhden, yhden, joka tuntui olevan hänen sydämellään. Karl Aleksander ostaisi Karttulanhovin. Innolla ja asian tuntemisella alkoi hän selittää, kuinka hyvin se kauppa kannattaisi. Tilalla oli oivallista maata, hyvä asema ja kaikki ehdot, jotta sen pienelläkin pääomalla saisi entiselleen.

Mutta Karl Aleksander katseli kauhistuneena ympärilleen, katseli tätä köyhää kotia, näitä mataloita huoneita, ja tahdostaan tai tahtomattaan tuli hän ajatelleeksi suuriherttuattaren uhkeaa erakkolinnaa, jossa hän oli niin monet kesät ollut. Häntä pöyristytti, ajattellessaan äitiä, ajattellessaan rakastavaa tätiä, jotka olivat eläneet täällä vuosikymmeniä. Mikä mahti, mikä voima se oli, joka oli pitänyt heitä yllä tässä kurjassa asunnossa, sillä aikaa kun hän eli "kultapilvissä". Sitäpaitsi ei voinut olla puhuttakaan siitä, että hän jättäisi sotilassäädyn juuri nyt, jolloin hän oli saavuttanut varman aseman siinä, jolloin hänellä olisi kaunis tulevaisuus edessään.

Kun neiti Segerberg huomasi, kuinka vähän hänen sanansa vaikuttivat, tunsu hän vastenmielistä liikutusta ja alakuloisuutta. Hän nousi ylös, alkoi askaroida illallispuuhissa, ja kesken toimiaan pysähtyi hän sohvalla eteen ja puheli, puoleksi hymyillen, puoleksi vakavasti katsellen nuorta miestä, joka tuossa loikoen ja ääneti poltti sikariaan.

"Niin, sen sanon minä sinulle rakas veljenpoikani, jos sinä haluat sinne, niin mene sitten. Sinä saat unohtaa isäsi, äitisi, tätisi, mutta yhtä et sinä saa unohtaa, Rajajokea". Hän koetti nauraa sukkeluudelleen, mutta tuntui siltä, kuin olisi jotain tarttunut kurkkuun. "Muista, poikani, että olet 'kansalaisemme', missä tahansa oletkin", ja hän lähti liikuttettuna kiireesti kyökkiin.

Sitten istuivat he tunnin, tunnin perästä ja puhuivat ajoista, jotka olivat menneet ja jotka koittivat. Tuli jo myöhäinen ja Karl Aleksander toivotti hyvää yötä sekä meni siihen huoneeseen, jonka täti oli laittanut kuntoon häntä varten. Huone, jota kutsuttiin vapaaherratar Stjernstedtin huoneeksi, oli muutoin aina asumaton ja oli sellaisena ollut jo kohta puolivuosisataa. Kansan luulon mukaan kummitteli siellä. Vanhan ylpeän vapaaherrattaren sanottiin ilmaantuvan, jos joku ottaisi haltuunsa hänen muinaisen lempihuoneensa. Sitäpaitsi oli huone ainoa puutarhanpuoleisessa sivurakennuksessa, joka oli säilytetty sellaisena, kuin se oli ollut vuosisadan alussa. Siellä oli vielä jällellä vanha fajanssiuuni messinkisten jalkojensa päällä ja vanhat taftiverhot olivat ainoat huonekalut. Kullan värisiksi maalatut seinät ja katon yhdisti toisiinsa koristus, jossa oli viheriöitä ja vaaleita tähtiä sekä kyyhkysiä.

Kaikki tuo herätti Karl Aleksanderissa tuhansia muistoja hänen varhaisemman lapsuutensa ajoilta, muistoja, jotka tunkivat hänen mieleensä sellaisella voimalla, että hän kauan makasi valveilla ahtaassa ja lyhyessä vanhanaikuisessa sängyssä. Vihdoin nukkui hän ja näki unta äidistään, tädistään ja suuriherttuattaresta, jotka kaikki keskustelivat hänen tulevaisuudestaan. Lopuksi tuntui hänestä, että vanha vapaaherratar Stjernstedt tuli hänen vuoteensa ääreen ja mahtavana käski hänen nousta ylös ja

jättää sänky, se ei ollut hänen.

Hän heräsi, ja siinä seisoivat tati Sandra hänen edessään kahvetarjottimen kanssa ja arveli, että oli jo aika nousta ylös, sillä kello oli kohta kahdeksan.

Viikon päivät viipyi Karl Aleksander Karttulan hovissa, järjesteli asioitaan, allekirjoitti asia- ja valtakirjoja, väitteli Sandra tadin kanssa Karttulan hovin suuremmasta tai pienemmästä arvosta, sillä tati ei vielääkään ollut luopunut tilan ostokysymyksestä. Sitten lähti hän matkoihinsa aikomatta enää koskaan käydä vanhassa hovissa. Hän lähti hyvin rasiutettuna ja alakuloisena. Oli ensi kerta, jolloin joku oli selittänyt hänelle, että omalla maallakin oli vaatimuksia hänen suhteensa, että ylipäänsä hänelle otaksuttiin suurempia, yleisempiä velvollisuuksia kuin hän oli osannut ajatellakaan. Hän oli oppinut yhden velvollisuuden tottelemaan ja uskollisesti suorittamaan sen, mitä muut olivat miettineet ja tehtäväksi määränneet, nyt oli kysymyksessä itse mieltä, tutkia, valita paras ja saattaa se perille. Ei, siihen oli hän vielä liian vasta päässyt ulos sisäoppilaitoksesta, ja vielä sellaisesta laitoksesta!

Yhden oli hän kumminkin jälleen saavuttanut, tätinsä täydellisen rakkauden ja ihmettelyn, se olikin nykyään ainoa side, joka yhdisti hänet maahansa. Hänen viimeinen käyntinsä tapahtui äitinsä haudalla.

* * * * *

Kun Karl Aleksander viikkoa myöhemmin käveli uudessa soreassa virkapuvussaan Nevskin kadulla Pietarissa, tuntui hänestä koko kotimatka ikävältä, tuskalliselta unelta. Hänen mieleensä muistui pakkaset ja usvat; matala, köyhä talo, kurja huone yksine ainoine talikynttilöineen, tuo vanha, kurttuinen tati ja hänen kissansa. "Ei niin pian kuin mahdollista unohduksiin kaikki nuot", sanoi hän itsekseen seisossaan katukäytävällä Suuren Tallihovin kadun kulmassa ja katseli mahtavaa näkymää edessään, tuolla alhaalla Nevalla päin amiraalikunnan rakennuksen kullattua tornia, joka loisti syysauringon valossa, ja tuolla ylhäällä usvaisessa kaukaisuudessa Nikolain asemarakennuksen etusivua ja huippua. Hänen ympärillään kohisi elämä tuhansissa eri muodoissa.

Oli suuren maailman kävelytunti. Korskuvia valjakkoja kiiti hänen ohitsensa tuimimmassa juoksussa, ajajat istuivat leveinä ja varmoina korkeilla istuimillaan, vaunuissa istuu kalpeita miehiä, nenälasit ohuilla korkeilla nenillä, ja naisia moitteettomissa puvuissa. Tuolla tulee eräs kauppakeinottelija — hevonen, valjaat, ajaja, kaikki englantilaistyyliä. Troskia, raskaita englantilaisia landoita, rämiseviä mustia raitiotievaunuja kulkee alituisesti samaa vauhtia toistensa jälessä, ja äkkiä kiittää niiden ohi nopea puna- tai valkokirjava unkarilainen juoksija, joka petoeläimen nopeudella rientää eteenpäin kaikkien noiden ajoneuvojen seassa. Upseeri-, porvari- ja ylimysjoukkojen keskitse rientää se mutkistellen, ja sen vetämien ajoneuvojen huojuvilla viereillä lepää tyynyjen keskellä nuori nainen pieni sievä vinttikoiro sylissä. Kopealla välinpitämättömyydellä katselee hän vilisevää joukkoa. Kun hän kulkee Morskajan kadun kulman ohi, kallistuvat siniset, punaiset ja valkeat husaari- ja rakuunalakit yhteen, kuiskaillaan ja hymyillään. "Tänään on hänellä heliotrooppi vaatteissaan, minä en kärsi heliotrooppia," kuiskaa yksi upseereista.

Keskellä tuota tuhansien vaunujen synnyttämää jyrinää, jota kumminkin hiukan heikonti puukadut, kuuluu äkkiä rumpujen ja huilujen ääniä, silloin pysähtyy joukko, vaunut ajetaan syrjään ja komppania hovikrenatierejä marssii ohi korkeine nahkalakkeineen, jotka ovat muistoja Napoleon I:sen ajalta, tuon eriskummaisen soiton kaikuessa, joka väräjäi ilmassa kauan vielä sittenkin, kun sotilaat ovat kadonneet joukkoon. Karl Aleksander seisoo tunnin, tunnin perästä ja katselee kadun ja suurkaupunkielämän kuvia, jotka alituisesti muuttavat muotoaan ja väriään. Ja silloin hymyilee hän itsekseen hiukan ivallisesti ajatellessaan Sandra tatiä, joka tosissaan oli esittänyt että hän asettuisi asumaan sinne Karttulan hoviin.

Päivällisellä kohtasi hän setä Olbersin ja esitti hänelle niin vaikuttavasti vanhan Karttulan hovin rappiotilan — ei edes vanha kirjavan harmaja kissakaan unohtunut — että ukko Olbers hymyili imelästi ja sanoi syödessään lihavaa "rastegaita" voisulan kanssa: "Minä olenkin ajatellut myydä koko hoidon. Kun äitisi on kuollut, en minä enää paikkaa tarvitse."

"Kenelle sitten"? kysyi Karl Aleksander ihmeissään.

"Vanhalle neiti Sandra Segerbergille, hän on jo aikaa sitten kirjoittanut minulle asiasta".

Karl Aleksander näytti kysymysmerkiltä. Hänessä oli vallalla kaksi rinnakkaista tunnetta, toinen sai hänet kuvaamaan tilan huonommaksi kuin se olikaan, saadakseen ukko Olbersin myymään sen niin halvasta kuin mahdollista, toinen johti hänet ajattelemaan, että jos tati ostaisi tilan, järjestäisi ja hoitaisi sitä, voisi siitä mahdollisesti aikanaan tulla hänelle sievä lahja. Sinne muuttaminen ei tulisi kysymykseenkään, vaan sen voisi myydä. Hän lopetti lauseella, "tati on tyhmä, jos suostuu siihen kauppaan." Neljätoista päivää senjälkeen oli Olbers myynyt Karttulan hovin, kaikkien asianymmärtäväisten mielestä oli hän tehnyt hyvän kaupan.

Karl Aleksanderille seurasi nyt työn ja huvitusten aika, hän piti huolta kummastakin saksalaisella säännöllisyydellä, kuten toverit sanoivat. Hänen palkkansa ei luonnollisesti riittänyt pitkälle, mutta elämä meni kyllä mukiinsa lisäkkeiden avulla Hänen Majesteettinsa Keisarin käsikassasta, yhden ja toisen lahjan avulla suuriherttuattaren yksityislippaasta ja Dodo Davidovitschin anteliaisuuden kautta, vanhaan Olbersiin ei hän koskaan uskaltanut luottaa. Kyllähän ajatus omasta varattomuudesta ja Dodon yltäkylläisyydestä sai useammin kuin kerran hänen sydämensä kateudesta paisumaan, kyllähän hän toisinaan tunsikin tuskallisen, melkein sietämättömän asemansa, mutta hän oli nuori, hän voi unhoittaa.

Kaikki kävi kumminkin hyvin, kunnes rykmentti muutamana päivänä sai päällikökseen erään suuriruhtinaan. Silloin tulivat velvollisuudet esiintyä hienosti, vaatimukset aliluutnantinkin elämän suhteen niin paljon korkeammiksi, että Karl Aleksander päätti hakea armeijaan myrskyisen keskustelun ja selvityksen jälkeen setä Olbersin kanssa. Asian ratkaisi eräs pelijuttu muutamassa hienoimmista, vaikka ei paraimmista klubeista, johon hänkin sekoitettiin, ja josta hän voi sanoa: tout est perdu fors l'honneur. Samana päivänä, jona hän sai taapikapteenin valtakirjan, haki hän lupaa siirtoon ja siirrettiinkin maaseuturykmenttiin, joka oli sijoitettu erääseen pieneen Volgan rannalla olevaan kaupunkiin. Suuriherttuattaren, tänä hänelle niin kovana aikana, tekemien arvaamattomien palveluksien avulla tapahtui muutto mitä onnellisimmilla enteillä.

VI.

Tämän maailman mahtajat eivät valitse uskottujaan, lähimpiään niiden joukosta, jotka ovat "en vue", siihen ovat he itse liijan alttiina suuren yleisön katseille, he etsivät niitä toisen arvoluokan sielujen keskuudesta, sielujen, jotka elävät heijastuksessa, vaitelijaista, lämminsydämisistä henkilöistä, jotka ovat vapaita kaikesta itselöllisestä vallanhimosta, kaikesta itselöllisestä turhamielisyydestä, sellaisista, joita Shakespeare on pukeutunut ruumiilliseen muotoon Horatiossansa. Vapaina maailman tarpeista etsivät he näiltä sitä sydämen hellyyttä ja osanottavaisuutta, jota jokainen, elämässä itsenäisinkin, kaipaa. Sellainen henkilö oli vanha neiti Natalia Feodorovna v. Hübner ollut keisari Nikolain perheessä. Kansallisuudeltaan tuntemattomana, hänen sanottiin olevan belgialaisen, ilman kotimaata, ilman lähempiä sukulaisuussiteitä, oli hän kohtalon vaihteiden kautta saanut kuolleen keisarin aikana hovissa isänmaansa, kotinsa niin uskontonsakin. Nyt oli hän jo monet vuodet elänyt pienessä kaupungissa Volgan varrella, jossa hän erään kaukaisen sukulaisen perintönä oli saanut vähäisen, vanhanaikuisen, mutta hyvin varustetun talon erään kaupungin etevimmän kadun varrella. Hänellä oli kelpo eläke ja sai hovin merkkipäivinä kirjeitä, kukkia, lahjoja, suosionosoituksia, joista hän, henkisesti puhuen, eli. Jos niitä ei olisi tullut, olisi hän epäilemättä kadottanut sielunsa pontevuuden ja elämänhalunsa. Nuo todistukset siitä, ettei häntä oltu unhotettu, olivat ikäänkuin uutta raikasta verta, ne antoivat hänelle uusia voimia, ne olivat hänelle ainoina kiihoittimina elämäänsä, ilman niitä olisi kaikki ollut varjoa, tyhjyyttä. Tuon hovin suosion avulla oli hänellä kaupungissa hyvin huomattu asema, ja hänen ansiokseen on luettava se, että hän oli tuonut useihin piireihin pienessä maaseutukaupungissa jotain siitä paraasta, joka seuraa hovielämää, joka on sen loistona, sen voimana, sen etuna, siistin käytöstävän ja hienon, varovan hyväntekeväisyyden.

Neiti v. Hübner oli pieni vaaleahiuksinen henkilö, kasvot vielä tuoreet ja punakat. Vuodet eivät näyttäneet rasittavan häntä, ei kukaan, joka näki hänen aikaisin aamuilla hoitavan kukkia ja järjestelevän kotiaan, olisi luullut hänen kohta täyttävän kahdeksaakymmentään.

Eräänä syysiltana seitsenkymmenluvulla oli hän innokkaassa puuhassa järjestäessään etevällä aistillaan empiretyyliin koristettua asuntoaan. Tänään olisi hänen pieni perjantai-iltamansa taas jotain erinomaista, jotain, joka eroaisi kaikista muista piireistä tässä pikku kaupungissa, ei edes rykmentin päällikköäkään eikä prokuraatoria tarvinnut pois lukea. Tuo käytöstävän määrääminen, tuo että sai aikaan jotain itselöllistä, jotain, jota ei kukaan muu kuin hän voinut, oli vanhan neidin pieneä heikkoutena — hänen, joka niin monta vuotta oli ollut ainoastaan toisten kaikuna. Tänä iltana oli hän varma asiastaan. Kun sentähden vanhanaikuiset korkeiden, kullattujen pylväiden päällä olevat lamput olivat sytytetyt, visakehyksiset keisari Nikolai I:n ja hänen perheensä kuvat järjestetyt ja puhdistetut jo kymmenennenkin kerran, sytytti hän kuumennetun luodin päällä hiukan benzoëta ja hajupihkaa ja oli nyt valmis vielä suuremmalla varmuudella, ja miellyttävyydellä kuin tavallisesti ottamaan vastaan vieraitaan.

Neiti von Hübnerin vieraat olivat aina, kuinka vähälukuisia sitten olivatkin, "puoleksi juhlapuvussa", kuten vanha rakastettava neiti kutsui sitä, herrat ritarimerkkeineen, naiset vaaleassa puvussa. Hänen vieraisiinsa kuului etupäässä rykmentin päällikkö, eversti Popoff, vanha huolimaton herra, joka kotona oleskeli melkein koko päivän puoleksi pukeutuneena ja antoi vielä nuoren ja kauniin vaimonsa talossa

tehdä "les honneurs". Rouva, Anna Paulovna oli enimmäkseen pukeutunut tavalla, joka ei ollut vailla noita venäläisille naisille ominaisia koristuksia. Hän oli nainen, jolla oli täyteläinen vartalo, hyvin muodostuneet kasvonpiirteet, siniset raukeat silmät ja tuollainen helposti tunnettava venäläinen, punainen ja vaalea, jotenkin pehmoinen, hieno, ihokarvainen hipiä, joka säilyttää kauemmin kuin muilla naisilla nuorekkaan, melkein lapsellisen kasvojen värin. Nuo niin erilaiset puoliset saapuivat ensimmäisinä, täsmälleen kellon lyönnillä.

"Terve tulemaan, herra eversti", — neiti von Hübner käytti aina eurooppalaiseen tapaan arvonimiä, puhutellessaan herroja — "terve tulemaan, Anna Paulovna, aina yhtä nuori ja verevä. No, herra eversti, kuinka se on, saammeko me sotaa tai emme? Saavatko turkkilaiset teurastaa slaavilaisia veljiämme. Kuuleeko hallitus kansan ääntä, onko Gladstone ... mutta kas, tuollahan on prokuraattori. Missä teidän rakastettava rouvanne on, terve tulemaan herra kapteeni, ja kapteeni, uusi kapteenimme, jonka te varmasti lupasitte tuoda muassanne...?"

Siten kyseli neiti von Hübner ollenkaan odottamatta vastausta vierailtaan, kun nämät kulkivat sen paikan sivu, joka hänellä aina oli näissä perjantai-iltamissa.

"Mikä hänen nimensä on oikeastaan, tuon uuden taapikapteenin?" kysyi prokuraattori.

"Karl Aleksandrovitsch Segerberg".

"Saksalainen siis", sanoi kapteeni Pomerantzoff hienolla ivalla. "Sjägerberr, niillä on nimiä..." Silloin sattui hän katsahtamaan neiti von Hübneriä, ja se, mitä hän aikoi sanoa, jäi sanomatta.

"Kapteeni on suomenmaalainen, vanhaa ruotsalaista aatelia", sanoi neiti lyhyesti. Sanoja: "vanhaa ruotsalaista aatelia" seuraa Venäjällä aina aivan erikoinen arvo, vanhaan ruotsalaiseen aateliin lukevat muun muassa itsensä ne ruhtinaalliset suvut, jotka luulevat polveutuvansa Rurikin ja hänen seuralaistensa ajoilta, ne niin kutsutut rurikovitschit.

"Niin, hän ei ole mikään 'tusinakapteeni,'" lisäsi Anna Paulovna ja katseli hiukan tirkistäen — sillä hän oli jotenkin likinäköinen — sille suunnalle, josta prokuraattorin ääni kuului. "Hän on käynyt paassikoulun. Tuli sieltä — kaartiin ja siirrettiin armeijaan. Hän on hyvin viehättävä nuori mies, tänään kävi hän vieraissa mieheni ja minun luona".

Neiti von Hübner näytti levottomalta; tietäisivätköhän he jo kaikki, olisikohan hänen pieni salaisuutensa, jonka hän tahtoi säästää illemmaksi, siis mennyt hukkaan, ja nyt jo niin vastenmielistä kuin se olikin, täytyi hänen tuoda esiin se, mitä hänellä oli sydämellään.

"Karl Aleksandrovitsch Segerberg on erinomainen nuori mies. Te herra kapteeni voitte pitää itseänne onnellisena saadessanne hänet rykmenttiinne. Hänen setänsä on kenraali Olbers, isänsä maata omistava aatelismies, hän on käynyt paassikoulun läpi, seurustelee paraimmissa piireissä Pietarissa, nauttii korkeain henkilöin suosiota." Hän pysähtyi hetkeksi ja lisäsi sitten painolla: "Minä olen tänään saanut kirjeen Lüneburgin suuriherttuattarelta, joka kirjoitti minulle ja pyysi minua pitämään huolta nuoresta miehestä".

Tuskin oli seura ehtinyt ajatella: hän on kirjevaihdossa myös suuriherttuattaren kanssa, ennenkuin ovi aukeni, kukikkaat oviverhot sysättiin syrjään ja sisään astui Karl Aleksander melkein liijan vapaasti ja rohkeasti. Hänellä oli päällään uuden rykmenttinsä puku, jonka Pietarin etevin räätäli oli neulonut ja neulonut siten, että se oli sääntöjen mukainen, mutta kumminkin joillakin pienillä somilla lisäyksillä kaunistettu, joita oli vaikea perehtymättömälle huomauttaa, vaan jotka kuitenkin olivat huomattavia. Hän kävi esiin, suuteli neiti von Hübneriä kädelle, tervehti rykmentin päällikköä ja pataljoonan päällikköä, eversti Ivanoffia, esitettiin naisille ja etsi sitten itselleen vaatimattoman paikan.

Vaikka kaikki seurassa olivat uteliaita kuulemaan nuoren miehen puhelua, kuulemaan uutisia Pietarista, ehkäpä hovistakin, ei kumminkaan ikäänkuin sopimuksen mukaan mitään kysytty. Maakaupunkilaisen kateus pääkaupunkilaista kohtaan, hänen halunsa sellaisenkin rinnalla esiintyä arvokkaana, olla tietävinään asioista yhtä paljon, kuin jossain muuallakin maailmassa, vaikka eletäänkin kaukana Pietarista, vaikutti sen, että oltiin muka kiintyneinä vilkkaaseen keskusteluun, vaikka samalla mitä suurimmalla huomiolla kuunneltiin, mitä vastatulleella mahdollisesti olisi kerrottavaa. Se oli Anna Paulovna, joka vihdoin vapautti aseman. "No, miten luistavat valtain neuvottelut Konstantinopolissa", lausui hän ja katsoi Karl Aleksanderia.

Tämä ei ehtinyt vastata, sillä prokuraattori Andrei Ivanovitsch Volgin, suuri slavofiili ja politikoitsija, tarttui näpiästi kysymykseen, kuten poika palloon. "Ne valtain neuvottelut Konstantinopolissa ovat kurjinta hutiloimista, mitä meidän vuosisatamme on nähnyt, loistavin, selvin todistus siitä, kuinka ei-slaavilainen Eurooppa on jäänyt jälkeen, kylmennyt, vaipunut uneen, mennyt horrokseen, kaikki nuo vanhuuden merkkejä. Sillä aikaa kun Venäjä ja kaikki slaavilaiset kansat ovat täynnä intoa ja lämpöä Serbian, Bulgaarian asiaan, istuu tuo kylmäverinen Disraeli ja asettelee oikeutta väkivaltaa vastaan,

itsevaltaisia arveluja kansan kansallisia uudesta syntymispyrintöjä vastaan. Innostus on kallis lahja, se on nuorison perintöosa, minä olen ylpeä siitä, että kuulun nuoriin kansoihin. Innostus on elämän ensimmäinen ehto. Vaikkapa kansa ei voikaan elää pelkästään innostuksesta, on se kaikissa tapauksissa mahtava voima, kaasu, joka kohottaa meidät tähtiin tai räjäyttää ilmaan. Arvostelu, se on kuolema. Mitä ylipäänsä ei voida arvostella, kaikkialla on tahroja. Ymmärrys suunnattuna, kuten Euroopan kansoilla nyt, negatiiviseen työhön, hävittää ne. Me, venäläiset olemme jo ennen vapauttaneet Kreikan, Rumaanin, Montenegron ja Serbian — antaa heidän neuvotella — kun hetki on tullut, paljastaa Venäjä miekkansa ja... Ylipäänsä", lisäsi hän, kääntyen Karl Aleksanderin puoleen, "ollaan liijan ymmärtäväisiä siellä Pietarissa. Katsokaapas innokasta, uskonintoista Moskovaa, seuratkaa Moskovan sanomalehtiä ja te näette, minkälainen on eroitus".

Karl Aleksander tarttui hansikkaaseen, ja kääntyen emännän puoleen vastasi hän tynesti. "Jos te, Andrei Ivanovitsch Pietarilla tarkoitatte hallitusta, niin ei se kaipaa minun puollustustani, riippumatta minusta, teistä ja sanomalehdistöstä tekee se sen, mikä on parasta, mutta mitä erittäin tulee Moskovan sanomalehdistöön, tuntuu se minusta, minun mielestäni, ryhtyneen vaaralliseen leikkiin".

"Kuinka niin, minkätähden niin?"

"No, noille sanomalehtiin kirjoittajille siitä ei ole mitään vahinkoa, päinvastoin, innostuneina oleminen, suuren isänmaallisen rummun lyöminen tuottaa heille monet ruplat, mutta toiset ne ovat, jotka uskaltavat elämänsä, sielunsa asian hyväksi. Kuinka moni bulgaarialainen ja serbialainen on luottaen noihin suuriin puheisiin pannut kaikki alttiiksi. Jos kreivi Ignatieff voi selvittää tuon vyyhdin muistutuksilla, asiakirjoilla ja lupauksilla, niin on se parasta meille kaikille, jollei, niin tapahtuuhan sekin kyllä aikanaan. Venäjä on kyllin voimakas ja valmis kaikkeen".

"Aikanaan!" ja nyt tulistui prokuraattori todella. Koko Venäjä oli silloin jakautuneena kahteen puolueeseen: Kansa, yleinen mielipide, joka halusi sotaa ja hallitus, joka vastusti sitä, keisari etupäässä.

Neiti von Hübner, joka tiesi hyvin, että valta on pääomaa, jota on varovasti pideltävä, antoi Andrei Ivanovitschin aluksi purkaa sisuaan, mutta ryhtyi ensimmäisessä mahdollisessa seisahduksessa asiaan. "Te olette molemmat oikeassa, herrani, ylipäänsä löytyy ainoastaan yksi, joka ymmärtää paremmin kuin sanomalehdistö, kuin kaikki muut tämän asian, ja hänen huomaansa, keisarin huomaan", — ja hänen kasvoilleen ilmestyi rauhallinen, kirkastunut ilme, lausueessaan tuon pyhän nimen — "jätämme me asian turvallisina. Kas niin, hyvät herrat, ei enää mitään kiistaa, kortit odottavat", neiti von Hübner oli harras kortinpelaaja. "Te, Karl Aleksandrovitsch, voitte sillä aikaa huvitella Anna Paulovnaa, jota kortit eivät miellytä."

Tehtiin niinkuin neiti von Hübner oli käskenyt. Karl Aleksander asettui Anna Paulovnan viereen ja sai tältä palkinnoksi katseen, joka upotti hänet hyväntahtoisuuteensa, hymyn, joka synnytti pieniä kuoppia noille vielä tuoreille ja lapsellisen pyöreille poskille. Pitkään aikaan ei kuulunut muuta kuin korttien kahinaa ja Anna Paulovnan tyyntä, miellyttävää ääntä, kun hän puoliääneen puheli sankarimme kanssa. Sitäpaitsi oli hänellä iloisen luonteen vaihtelevaisuus. Hän puhui elämän kurjuudesta pienissä kaupungeissa, kuten syntyperäinen pietarilainen, sillä se hän oli, kertoi kaikki kaupungin juurut, höystäen niitä mestaruudella ja kyvyllä. Toisin sanoen hänellä oli suurimmassa määrässä tuo kaikille venäläisille synnynnäinen lahja keskustella, jutella, joka on jo itse kielessäkin lukemattomien synonyymien, sana-, ja taivutusmuotojen rikkauden tähden. Kun Anna Paulovna sanoi jotain, jota hän itse piti hauskana, ilmestyi hänen huulillaan hymyä, joka somasti valaisi ja kaunisti hänen kasvonsa. Karl Aleksander ihmetteli sitä, hymyliköhän siten kaikille, vai keikailikohan hän hänelle, vastatulleelle ...

"Siis saatte te meidän luona ottaa huomioon kaikki mitä meillä ei ole, mitä emme saa, emme näe. Meillä ei ole minkäänlaista teatteria, ei kirjallista piiriä, ei laulajaisia, ei edes paikallissanomalehteäkään, te ette saa nähdä uusia pukuja ettekä kauniita naisia..."

"Mutta nythän te olette liijan ankara, saanhan minä luottaa teidän hyväntahtoisuuteenne ja nähdä teitä." Hän lausui tuon miellyttävällä äänellä, hymyillen ja vakavalla äänenpainolla. Anna Paulovna kiitti sellaisella katseella, joka tunkeutuu miesten sydämeen. Mutta ikäänkuin hän olisi huomannut sen vaikutuksen, nousi hän nopeasti ylös ja meni emännän luo, joka juuri oli lopettanut pelin, ja silloin alkoi lyhyt ja innokas keskustelu heidän välillään. Anna Paulovna pyysi neiti von Hübneriä, että tämä myöhemmin esittäisi hänen miehelleen Karl Aleksanderia rykmentin ajutantiksi, johon toinen ilolla suostuikin.

Siitä hetkestä alkaen, kun molemmat naiset suunnittelivat juonensa, sai ilta heidän mielestään enemmän sisältöä, se kohotti heidän itsetuntoaan, antoi toiselle henkistä jänteveyttä, jollaista hän oli tuntenut neljä-, viisikymmentä vuotta takaperin, toiselle tarkoituksiperän hänen toimettomalle, jokapäiväiselle elämälleen, tarkoituksiperän, joka itsessään tuntui hänestä tavoittamisen arvoiselta, ja joka sen lisäksi näytti aikaan saavan, Jumala tiesi, minkälaisia selkkauksia.

Emännän ja Anna Paulovnan pontevuus ja vilkkaus vaikutti ympäristöön kuin sähkö, ja tuo hauska iltama neiti von Hübnerin luona tuli muistorikkaaksi illaksi pienen kaupungin aikakirjoissa. Kun useimmat vieraista eivät tieneet, eivät tunteneet syytä tuohon tavattomaan vilkkauteen heidän muutoin niin yksitoikkaisissa, nukuttavissa iltakokouksissaan, niin luettiin se Karl Aleksanderin ansioksi. Ja kun oli pakistu ja juteltu, puheltu kaikkea joutavaa, jota "on meidän hengessämme niinkuin tomua huoneissamme", erottiin vihdoin myöhään, ja kaikkien mielestä oli nuori mies sekä "comme il faut" että hauska, niin, vieläpä prokuraattorikin myönsi hänen olevan tavattoman miellyttävän saksalaisen, sillä hänen mielestään oli hän ja pysyi saksalaisena.

Kun Karl Aleksander oli suudellut neiti von Hübnerin kättä, varovasti ja melkein hellästi kietonut samettikapana Anna Paulovnan ympärille, sanonut jäähyväiset herroille, oli kysymyksessä kotiin meno tässä hänelle tykkäänään oudossa kaupungissa.

Oli lämmin, pimeä elokuun yö. Päivällä oli ollut ukkosen ilma ja sade, joka oli liottanut kaikki kadut. Salammat valaisivat silloin tällöin taivaan rantaa, ja huolimatta vasta tapahtuneesta sähkönpurkauksesta, tuntui ilma vielä kostealta ja painostavalta. Likaviemärit purkivat tauteja synnyttävää vettä lämpöisenä yönä, ja kun Karl Aleksander kulki kapakkain ja portterimyymäläin ovien ohi, löyhkäsi niistä voimakas sipulin ja alkohoolin haju, joka Karl Aleksanderista tuntui tahtovan tukahduttaa hänet. Hän kulki kehnosti lankutettua katukäytävää ja katseli turhaan ajuria, joka veisi hänet hotelliin. Raskas, kostea lämpö, humalaiset miehet ja naiset, joita hän kohtasi, ja lokaiset kadut karkoittivat sen hyvän tuulen, joka hänellä oli lähtiessään neiti von Hübnerin luota. Vihdoin saapui hän hotellin luo, joka kuitenkin oli kadun toisella puolen. Oli mahdoton mennä kadun yli, katu-ojat virtasivat kuin kevätpurot, keskikatu oli täynnä lokaa ainakin jalan paksuudelta. Karl Aleksander huusi kadun yli hotelliin, hän tahtoi pyytää ovenvartijaa hankkimaan ajoneuvoja, mutta sellaista ei kuulunut. Juuri kuin hän oli valmis kahlaamaan loan yli, juoksi esiin eräs juutalainen, päällä pitkä lastinkitakki ja hiukset pitkät ja rasvaiset, ja tarjoutui kymmenestä kopeekasta kantamaan hänet kadun yli. Silloin muisti Karl Aleksander jonkun toverinsa kertoneen, että Vilnassa ja muissa länsi-Venäjän kaupungeissa syysloan aikana kuljettiin sillä tavalla katujen yli. Niin vastenmielistä kuin se olikin, päätti hän käyttää sitä tapaa, asetui juutalaisen selkään ja kannatti itsensä hotellin portille. Siellä ei ollut ketään, ja iloisena siitä että oli päässyt perille, iloisena siitä, ettei kukaan ollut nähnyt hänen ratsastustaan kadun yli, maksoi hän juutalaiselle ja meni huoneeseensa. Kaupungissa oli suuremmat markkinat; useimmat hotellin huoneista olivat kiinni. Karl Aleksanderin oli täytynyt tyytyä sellaiseen, jossa ei ollut minkäänlaisia mukavuuksia, siellä piti hänen panna maata epäilyttävän näköiseen sänkyyn, jossa varmasti jo edeltäpäin tiesi olevan kaikellaisia syöpäläisiä. Laitatettuaan vuoteen omista sänkyvaatteistaan, joita ilman ei juuri mielellään Venäjällä matkusteta, laskeusi hän vihdoin levolle ja sammutti lampun. Pienen pyhimyskuvan edessä olevan lampun ja salamien valossa makasi hän kauan valveilla, ja muistelllessaan illallisia pieniä voittojaan, oli hän tyytyväinen, hykersi käsiään ja hymyili hiljaisesta ilosta, menestyksen ilosta, sellaisen miehen itsekkästä ilosta, jota on onnistanut. Sitten näki hän edessään Anna Paulovnan siniset silmät ja kauniin suun. "Hän on kuin Volga sininen, loistava, mutta vähemmän syvä, pehmyt, helposti johdettava ja tyyni", tuumi hän itseksensä ja hymyili taas, hymyili mairitellusta turhamielisyydestä, tyydytetystä oman arvonnasta, sitten nukkui hän ja uneksi sinisistä silmistä ja punaisista huulista.

Seuraavana päivänä puhalsi navakka tuuli pitkin Volgan leveää pintaa, aurinko paistoi kirkkaasti, lämmin ilma ja tuuli kuivasivat hyvin lyhyessä ajassa kadut pienessä yhteiskunnassa. Karl Aleksander hankki ajoneuvot — vanhanaikaiset surkeat resut — ja alkoi kauniina aamuna tehdä vierailujaan. Rykmentin lääkärin luona kuuli hän paitsi pitkiä valtiollisia mietteitä, vielä että rykmentti oli huonosti sijoitettu, osittain pieneen kaupunkiin, osittain seitsemän kilometrin päässä olevaan kylään. Uusien kasarmirakennusten suunnitelma kyllä oli tehty ja pääasiassa vahvistettu, mutta joen toisella rannalla olevaa asemaa pidettiin epäterveellisenä, sentähden oli yritys viipynyt ja kulki nyt edestakaisin suuressa paperikoneessa, ministeristön eri toimistoissa ja virkakunnissa.

Everstiluutnantin luona piti hänen astua sisään odottamaan; odottaessaan ihaili hän vierashuoneen ikkunasta hurmaavaa näköalaa Volgalle. Leveänä, loistavana ja sinisenä virtasi se rantojensa välissä, joista pohjoinen oli autio ja kasvoi harmaanvehreitä pensaita, ja eteläinen jyrkkä lehtimetsää kasvava. Likempänä näki hän joitakin vanhoja, vehreitä vallituksia, etempänä hedelmiä täynnä olevien omena- ja päärynäpuiden välissä punaisia kattoja ja pieniä kupoleja. Kun hän oli noin tunnin odottanut ja ehtinyt tarkastella huoneen puutteellisia koristuksia, tuli sotamies, palvelija, ja ilmoitti näennäisesti hämillään, että herransa oli mennyt ulos. Samaten kävi vielä parissa muussakin paikassa. Karl Aleksander alkoi tulla vastenmielisesti liikutetuksi ja hänen mielensä synketä.

Vanhimman luutnantin luona otettiin hän vastaan väkinäisellä avosydämisytyksellä. Hänen, luutnantin vuoro oli kaksi kertaa ollut tulla koroitetuksi rykmentissä, mutta kummallakin kerralla oli koroitus jäänyt siirrettyjen kaartin upseerien tähden. "Te ymmärrätte, sellaisissa olosuhteissa veltostuu palvelustoimien suhteen." Niin, hän puolestaan toivoi sotaa, sillä hänestä oli päivän selvä, että sota oli tulossa, ja siellä näyttäisi hän, mihin hän kelpaa. Melkein samaa, vaikka eri muodoissa, kuuli Karl

Aleksander useammassa kuin yhdessä paikassa. Se tuntui hänestä yhä enemmän ja enemmän vastenmieliseltä Lopuksi oli kaikki liijan tuskallista, hän lähetti pois ajoneuvonsa ja lähti alakuloisena kaupungin puistoon. Sinne oli muutamien vallitusten ja muurien jäännöksille istutettu akasiapuita ja poppeleita, jotka sen jälkeen hoidon puutteessa olivat kasvaneet, niin hyvin kuin olivat voineet. Hän istui erään, pienen kaupungin historiassa muistettavan henkilön tai tapauksen muistoksi pystytetyn, rautaan valetun ja aistittoman muistomerkin vieressä olevalle kehnolle penkille ja vaipui synkkiin ajatuksiinsa.

Aina, kun hän oli synkkämielisenä, alakuloisena ja surullisena, ajatteli hän kotia, Suomea. Miksi oli hän laitattanut itsensä tänne kaikkien noiden vieraiden joukkoon? Miksi ei hän ollut palannut isänmaahansa, kotiinsa. Täällä katsottiin häntä karsaasti ja kadehdittiin. Sydämensä pohjassa tunsu hän tuskallista kateutta kaikkia niitä tovereitansa kohtaan, joiden onni oli sallinut elää pääkaupungissa, elää siellä, missä mahtajat ja arvokkaat olivat, elää siellä, missä voi nähdä ja itse tulla nähdyksi, missä voi saavuttaa onnen, kuten tuo Dodo Davidovitsch-pöllökin. Sitten hänen mielentilansa muuttui taas kuin maisema auringon piiloutuessa pilven taa. Kateuden tunne muuttui surumielisyydeksi. Eihän se ollut hänen syynsä, että hänet oli lähetetty tähän likaiseen, yksinäiseen kaupunkiin, hän oli kyllä ponnistellut vastaan, mutta köyhyys, köyhyys, sinä voit olla raskas tölleissä, mutta et koskaan niin katkera ja kova kuin...

"Mais voilà c'est pourtant vous", kuuli hän samassa soinnukkaalla äänellä, hän kääntyi nopeasti ympäri ja näki edessään Anna Paulovnan ystävälliset kasvot. Hän nousi sukkelaasti ylös ja tervehti, harmistuneena siitä, että oli tavattu synkkämielisyyden ja levottomuuden puuskassa. Anna Paulovna huomasi hänen hämmästyksensä ja epäili hetken, pysähtyisikö hän vai menisikö edelleen, kumminkin istui hän penkille. "Istukaa, Karl Aleksandrovitsch", sanoi hän ystävällisesti. "Vai niin, tekin olette löytäneet tämän paikan. Minä kävelen usein täällä. Te ymmärrätte, täytyy hoitaa itseään, jottei ennen aikaansa vanhenisi." Tuosta vanhaksi tulemisesta oli hänellä paljon huolta ja kauhua.

"No, miten se on? Ollaan surullisia, synkkämielisiä, tahdotteko uskoa huolenne minulle", ja hän katsoi ystävällisesti, melkein hellästi Karl Aleksanderiin. Hän oli viisas nainen, jonka sielu oli järjestetty, kuten ranskalainen puutarha, jossa jokainen tie, jokainen käytävä vei suoraan päämäärään. "No hyvä", sanoi hän, kun toinen oli vaiti, "minä tiedän, mikä teitä vaivaa, teitä ei ole otettu vastaan..."

Silloin purki Karl Aleksander kaiken sen pilkan ja harmin, jota hän oli kärsinyt, kaiken sen alakuloisuuden, kateuden ja kaikki ne surun tunteet, joita hän oli kestänyt, tuolle tuntemattomalle naiselle. Tuon purkauksen alkuperäisyys, se lämpö, jota välittömyys sille antoi, vaikutti suuresti Anna Paulovnaan. Niinpian kuin Karl Aleksander huomasi sanojensa vaikutuksen, muuttui hänen harminsa. Pysyen vilkkaana, kiihkoisana ja omaan sisäiseen elämäänsä kiintyneenä, alkoi hän, huomattuaan hänen lämpimän mielihartautensa, samalla asetella sanojaan, ohjata puhettaan varmassa tarkoituksessa; hän tahtoi voittaa Anna Paulovnan. Missä määrin, sitä hän ei vielä tiennyt, ei edes, minkätähden, mutta hänestä oli tuleva hänelle se Archimedeen piste, josta koko tuo maailma, joka nyt otti niin vihamielisesti hänet vastaan, pantaisiin liikkeelle, muutettaisiin ja mukaannutettaisiin niin, että se tulisi hänelle sopivaksi. Ja kun hänen tunteensa olivat niin taipuvia, että ne tottelivat sitä, mitä hänen hyötynsä vaati, suuntasivat ne myrskyn lakattua sinne päin, joka oli hänelle paras ja sopivin. Hänen kauniit, tummat viiksensä vapisivat liikutuksesta, hänen silmänsä loistivat harmista ja lämmöstä, kun hän sanoi, ettei hän ollut tahtonut tulla kenenkään tielle, että hän oli tehnyt kaikki välttääkseen maanpakoa tähän kurjaan kylään, mutta että hän oli sotamies ja oli ennen kaikkea oppinut tottelemaan, että sadat, jopa tuhannetkin olivat tehneet kuin hänkin, ilman että olivat tulleet loukatuiksi, ilman että...

Anna Paulovna oli hyvin liikutettu. Kaikki hänen äidilliset vaistonsa heräsivät, hän puhui lohduksen sanoja ja vaati häntä tyyntymään, ja nyt sai asia heille molemmille odottamattoman kääntein, kun he lupasivat toisilleen ystävyyttä ja luottamusta, meni sitten asiat miten päin tahansa. Karl Aleksander suuteli hänen kättään, pientä valkoista, pehmeää kättään, suuteli sitä kauan ja tulisesti.

Anna Paulovna oli viisas ja varovainen, hän ei unohtanut koskaan silloinkaan kuin oli liikutettu ja kiihkoutunut — niinkuin hän nyt oli — asemaansa, hän katsoi kelloa ja sanoi: "Meitä ei saa nähdä kukaan täällä, juorut tällaisessa pienessä kaupungissa ovat pelättäviä. Tulkaa meille tänään kello puoli kuusi niin saamme puhella, me syömme silloin puolista. Au revoir. Vielä eräs seikka", ja hän katsoi muistellen eteensä. "Jos te tahdotte tehdä koko rykmentin, meidät kaikki kiitollisiksi, niin ajakaat erästä asiaa, nimittäin uusien kasarmirakennustemme. Teillä on siksi tuttavuuksia, takokaa kun rauta on kuumaa. Ja jos te voitte saada sen läpi, niin olette saavuttaneet kaikkien meidän kiitollisuuden. Au revoir".

Anna Paulovna lähti nopein askelin liikutettuna ja mieli kuohuksissa käytävää pitkin, vähän jälkeinpäin lähti Karl Aleksanderkin samaa tietä, nyt tyyneenä ja hillittynä, pukeutumaan päivällisille.

Vaikka Anna Paulovna oli ainakin kymmentä vuotta vanhempi ja monessa suhteessa paljon enempi kokenut elämässä kuin Karl Aleksander, ei hän kumminkaan osannut arvostella miestä, ei erittäinkään

nuorta miestä. Hänestä Karl Aleksander etupäässä oli lämminsydäminen henkilö, joka kärsi ansaitsemattomasti ikävän asemansa tähden, henkilö, joka ei ymmärtänyt pitää huolta omista eduistaan, ja hän lupasi itsekseen pitää huolta hänestä neiti von Hübnerin avulla. Karl Aleksander taas näki paljoa selvemmin. Hän piti Anna Paulovnaa lämminsydämisenä naisena, joka voi olla käytännöllinen, viisas, varova, mutta jossakin suhteessa äärettömän lapsellinen. Ja tuota lapsellisuutta hän käyttäisi hyväkseen. Ei niin, että hän tekisi sen tarkan mietiskelyn mukaan, ei, vaan että hänestä tuntui siltä, ja että hän ylipäänsä käytti omien etujensa ajamiseen omia ja muiden vikoja.

VII.

Eversti Nikolai Nikolajevitsch Popoff asui kaupungin virralle päin äärimäisessä talossa. Se oli vanha suuri puurakennus, sellainen, joita näkee ainoastaan Venäjällä, ilman kivijalkaa, lattia maan tasalla, rakennettu Palladiotyyliin, joka Katarina II:sen aikana tuli muodin mukaiseksi Venäjällä; kuitenkin; oli tyyliä venäläistytetty ja rakennusaineena oli puu. Purjepalttinalla päällystetyt, maalatut lautapylväät, laudan palasista tehdyt kaarrelmat, kipsiset kauluskivet, siinä tuon rakennusmuodon kaunistukset.

Rakennukseen kuului puutarha, joka oli — kaupungin hallituksen kiusana, sen oli nimittäin joku itsevaltainen komentaja noin kaksikymmentä vuotta sitten laajentanut aina virtaan asti, joten se nyt esti kaikki laiturien, satamien, teitten rakennuspuuhut, kaupungin kaupan ja vaurastumisen edistytämispynnöt. Puutarha oli alkuaan laitettu ranskalaisen tyylin mukaiseksi, suorine käytävineen penkereineen, kaikki luonnollisesti sopusointuun huoneen rakennustavan kanssa. Niinpä oli aitakin sahattu ohuista laudoista ja öljyväriä maalattu, kepit, jotka kannattivat humalia ja viiniköynnöksiä, olivat kuorimattomasta koivusta. Samaa säästäväisyyden ja loiston henkeä ilmeni kaikkialla. Estetiikka ja ekonomia olivat liittyneet täällä yhteen kummankaan siitä hyötymättä. Poppelirivien välissä, jossa ruohokenttien olisi tullut levittää samettiaan silmän miellyttämiseksi, kasvoi kaalia ja sipulia. Ruusupensaitten asemasta oli karviais- ja viinimarjapensaita. Ainoastaan öljyväriä maalattujen lautajalustain päällä olevien kuvapatsaiden paikkoja ei oltu voitu täyttää. Muutoin oli puutarha hoidettu niin hyvin kuin puutarhoja Venäjällä hoidetaan, ei juuri silmän, vaan suun iloksi.

Mutta kahta seikkaa ei ollut varojen eikä kauneuden aistin puute voinut hävittää tästä vanhasta puutarhasta, nimittäin helposti hoidettavan maan runsasta kasvullisuutta ja näköalaa virran rannalla olevalta penkereeltä. Levein ja suoraan rakennuksesta lähtevä käytävä vei tälle penkereelle. Se oli neljä-, viisikymmentä jalkaa ylempänä virran pintaa, Volgan eteläisellä, niin kutsutulla vuorirannalla, joka oli keveää, keltaista kiveä, välissä aina pehmeämpiä sora- ja hiekkakerroksia. Tuohon luonnon muodostamaan muuriin olivat sadat törmäpääskyselä kaivaneet pesänsä. Kun keväisin omena-, sireeni- ja päärynäpuut penkereellä kukkivat, kun virta kiiti eteenpäin pajuisten, tammien ja poppelien varjostamien rantojensa välissä, kun tuhansittain pääskysisiä pyrähтели pesistään ja lenteli Volgan mahtavan pinnan yläpuolella, silloin lämmitti jokaista sydäntä näköalan suurenmoisuus, surumielisyys ja kolkkaus. Tämä pengeri oli rykmentin päälliköille ollut kaikki kaikessa ja nyt enemmän kuin koskaan ennen, sillä Anna Paulovnalla oli luonnon kauneudelle tavattoman avoin silmä, lämmin ja pohjaltaan runollinen mielenlaatu; hänelle oli pengeri A:na ja O:na pienessä kaupungissa. Hänet nähtiin siellä varhaisesta keväästä myöhään syksyn saakka.

Eräässä puutarhan kaukaisimmassa kulmassa oli alkuaan suuremman kasvihuone. Nykyään se oli jotenkin rappiolla, mutta osaa siitä käytettiin viinihuoneena, ja yhteen huoneeseen oli Anna Paulovna laitattanut itselleen palmupuiston, kuten hän sitä kutsui. Se oli pieni, nelikulmainen, kupoolikattoinen huone, ja siellä oleskeli hän aika-ajoin, kun syksy tai kevät oli liijan pitkä ja kylmä.

Jos astui sisälle rakennukseen, niin huomasi, että se oli rikkaan venäläisen talon perikuva, sellaisena kuin se ilmenee suurissa hoveissa.

Tarkkuus ja säännöllisyys ovat aina ja jokapaikassa kauneuden ja loiston ensimmäiset ja välttämättömät palvelijat, ja jos niitä ei ole, niin ovat kaikki kaunistuttamiskokeet mahdottomia ja hyödyttömiä. "Laajalle levinneessä venäläisessä hengessä", kuten venäläiset sanovat, ei kummallakaan noilla palvelijoilla ole paljon tekemistä, venäläinen koti ei sentähden teekään, vaikkapa olisi hyvinkin hoidettu, niin täydellistä vaikutusta, kuin se voisi. Everstin eteisessä ja salissa liikkui taitamattomia kehnosti, vieläpä repaleisestikin puetuita palvelijoita juuri kaksi kertaa niin monta kuin olisi tarvittu.

Mutta venäläisen talon, samaten kuin venäläisen maisemankaan, miellyttävyydenä ei ole se, mitä näkee vaan se mitä kuulee. Kun kuulee kesäisen tuulen huminaa ja lintujen laulua Venäjän metsissä ja virroilla, kun kuulee talvisten myrskyjen ulvontaa sen äärettömillä lakeuksilla, kun kuulee kalastajan

kesäiltana laulelevan veneessään, joka hiljoilleen keinuu eteenpäin mahtavalla virralla, kun kuulee sotamiesten soittavan "balalajkkaansa" ja laulevan suruvoittoisia laulujaan, joita alituisesti toistellaan, silloin unohtaa, että maa kokonaisuudessaan katsoen on vähemmän luonnonkauniita koko Euroopassa. Venäläisessä salissa unohtuu ympäristössä huomattava jäljittely, unohtuu väärin käsitetyt ranskalaiset ja itaalialaiset kuosit, mielen tenhoaa puheen ystävällinen sointu, ihmisten melkein klassillinen yksinkertaisuus, yksinkertaisuus, joka meitä viehättää heidän kirjallisuudessaan, tuo juurtunut halu ja huomattava kyky sielutieteelliseen tutkimiseen, joka tuntuu olevan jokaiselle venäläiselle synnynäinen. Kaiken tuon lisäksi tulee vielä ujostelematon vierasvaraisuus, jolla ainoastaan Ruotsissa on vertaistaan, vierasvaraisuus, joka kyllä ei ole niin isoista ja uhkeaa, kuin Ruotsissa, mutta kumminkin yhtä lämmintä.

Tässä talossa oli Karl Aleksander jokapäiväinen vieras. Hän oli se monestakin syystä. Ensiksikin koska everstillä oli kaksi heikkoutta, hän oli intohimoinen metsästäjä, ja kun pyhällä Venäjän maalla ei ollut muuta rauhoitettua metsän elävää kuin metsähärkä, oli hänellä lukemattomia tilaisuuksia tyydyttää himoaan; sitte oli hän vielä todellinen professori stukolkan ja muiden korttipelien pelauksessa. Kun Venäjällä löytyy useampia taitavia kortinpelaajia, kuin missään muualla maapallollamme, niin sai hän harjoittamalla sitä urheilua monia pysyviä ystäviä. Sillä aikaa kun rykmentin päällikkö metsästi ja pelasi kaupungin ja kunnan etevimpien kanssa, saivat upseerit tehdä mitä tahtoivat. Karl Aleksander oli kaikkina aikoina ollut naisten suosiossa, joten useimmin onkin itsekkäiden ihmisten laita, sillä tuntien oman arvonsa ja haluten päästä eteenpäin, vaikuttavat he helpoimmin kuin muut sukumme hennompaan puoleen. Oli siis melkein selvää, että kauniista ja solakasta upseerista, joka niin hiljakkoin oli seurustellut pääkaupungin ylhäisimmissä piireissä, tulisi, jos kenestään, Anna Paulovnan kavaljeeri, sitä suuremmasta syystä kun hän ei nytkään, samaten kuin paassikoulussakaan, saavuttanut toverien joukossa mitään erikoista myötätuntoisuutta.

Anna Paulovna oli hyvin puhelias. Kun hän istui virran rannalla olevan penkereen rajamuurilla, joka oli maalattu marmorin väriseksi, ja leikkitteli hienolla, valkoisella, hiukan lihavalla kädellään kukkien kanssa, katseli virran kirkasta pintaa, katseli kiitaviä pilviä, silloin harhailivat hänen ajatuksensa laajalle. Hän kertoi paljon itsestään, miehestään, tyttärestään Verasta, joka nykyään oli Rigasta olevan neiti Bilderlingin kanssa Sveitsissä, sekä suunnitelmistaan tyttären tulevaisuutta varten.

Eräänä päivänä huomasi hän tällaisen tuttavallisen keskustelun aikana, että Karl Aleksander oli hyvin kaunis nuori mies. Hän huomasi vielä, että tuo havainto herätti hänessä sellaisia tunteita ja mielenliikutuksia, jollaisia hän ennen maailmassa nuorena ja tuntehikkaana oli kokenut ja tuntenut, ja siitä taas oli seurauksena, että hän tunsu alkavansa vanheta. Sitä hän kyllä oli jo kauankin hautonut mielessään. Pelolla oli hän tuntenut, kuinka vuodet kuluivat, päivät pakenivat. Ja kun hän joskus, usein ainoastaan sattumalta, muisti nuoruuden aikojaan, katsoi hän lapsen pelolla tulevaisuuden lähestyvään hämärään. Olisikohan tuo, joka jo epäselvänä häämöitti vanhuutta, rumaa vanhuutta, joka lakastuttaa elämän ruusut. Olisikohan tämä jokapäiväinen elämä, jota hän oli elänyt vuoden toisensa jälkeen, kaikki, olisikohan se hänen osansa, koko hänen kohtalonsa. Missä olivat ne ruusuiset, ihanat unelmat, joita hän oli uinaillut seitsentoista vuotiaana... Ja hänet valtasi suru ajatellessaan, ettei hän tämän lyhyen elämän aikana ollut koettanut mitään, kokenut mitään, nauttinut mitään. Mutta vielä se ei ollut myöhäistä, vielä eli hän ja oli kaunis.

Muutamana päivänä, kun hän Karl Aleksanderin kanssa istui penkereellä ja leikki viiniköynnöksellä, taittoi hän erään kukan, heitti sen virtaan ja katseli, kuinka se hiljoilleen kulki aaltojen muassa alaspäin. Se ehtii kyllä kauas, kauas maailmaan, ennenkuin kuolee, ajatteli hän itsekseen ja seurasi sen kulkua levottomuudella. "Ah", huudahti hän äkkiä, kukka oli tarttunut erään kukkineen lumpeen siemenkotaan, joka jäykkänä kohosi aalloista lähellä penkereen jalkaa.

"No, mitä siellä on?" kysyi Karl Aleksander ja katseli ihailen hänen pieniä, hyvin muodostuneita jalkojaan, koko tuota soreaa, täyteläistä, täysin kehkeytynyttä naista, kun hän tuossa erittäin nuorteassa asennossa kumartui syvään kaidepuun yli.

"Ei mitään", sanoi hän hajamielisenä, nousi ylös ja alkoi ajatuksissaan käydä kotoaan kohden. Hän kulki georgiinein ja koiransilmäin ohi, jotka loistivat kaikilla mahdollisilla väreillä, hänen sydämensä tuntui raskaalta, hän näki kukissa syksyn ja syksyssä kuvan itsestään. Karl Aleksander kulki noin puoli askelta häntä jälempänä ja ihmetteli, mitä hän ajattelee, mikä hänelle niin äkkiä lienee tullut, mistä tuo synkkämielisyys, tuollainen viehättävä synkkämielisyys joka on syksyn kaunistuksena.

"Hyvästi", sanoi Anna Paulovna kääntymättä ja näyttämättä kasvojaan, ja ojensi kätensä. Hän suuteli hänen ruusuisia sormenpäitään ja lähti sisältä noutamaan miekkaansa.

Juuri kun hän eteisessä satoi miekan vyölleen ja oli valmis lähtemään, huusi Anna Paulovna salista: "Illalla penkereellä". Hän kumarsi vastaukseksi, nosti lakkiaan ja lähti.

Anna Paulovna meni miettien huoneeseensa ja istuutui vienon surumielisyyden vallassa ikkunan eteen

sekä katseli syyskesän kauniin, vaalean valon valaisemia punaisia ruusuja, kullankeltaisia georgiineja, loistavia, isoja jalopeurankitoja, kaiken värisiä koiransilmiä. Ja kun hän katseli tuota vaalakkaa valoa, tuota loistavimpien värien sopusointua, puhkesi hän rajuihin nyyhkytyksiin, ja eräs ajatus vapisutti hänen sieluun, ajatus, joka hänen sekavassa, kauniissa päässään ei ollut aivan selvänä, mutta joka kävi siihen suuntaan, että ainoastaan kevään ja kesän kukat tuoksuvat, ainoastaan ne ovat luovan, elämän nesteitä uhkuvan luonnon suloisia lapsia, kaikki nuo muut syksyn kukat ovat loistostaan huolimatta vaivatun, yli-ikäisen poven hedelmiä.

Ja tuo katkera ajatus mielessä otti hän pienen käsikuvastimen ja heitti aran silmäyksen sen tottapuhuvaan lasiin. Punaiset, täytöiset huulet, siniset, lempeät silmät, kauniit piirteet, ne olivat ikäänkuin syyskukkien loistoa, ei ollut kieltämistä, loppu läheni. Ja hän pani kuvastimen varovasti pois ja itki katkerasti. Silloin tällöin kohotti hän päätään ja katseli suurilla silmillään taivasta; "ah, liijan myöhään", sanoi hän, purskahtaen kovaan itkuun.

Kyöneleet huojensivat hänen suruaan. Hän tuli taas vienon surumieliseksi, ja silloin johtuivat muistot hänen kahdeksannelta vuodeltaan mieleen, johtui mieleen onnellisin aika hänen elämässään, jolloin hän oli oppilaana Pietarin musiikkiopistossa. Ne toivat mukanaan nuo muistot kevätkukkien tuoksua, silkin kahinaa huimaavassa tanssissa; ne toivat mukanaan laulua haaveellisina kuutamo-öinä; ne toivat mukanaan ensimmäisen rakkauden lumivalkean loiston; ne olivat suloisia kuin liljain ja orvokkien tuoksu. Mutta voi, pian yhtyivät eilisen ja tämän päivän muistot yhteen, ja jälleen näki hän koiransilmiä, ruusuja, jalopeurankitoja, jotka tuhansissa värivivahduksissa kulkivat hänen väsyneitten silmiensä ohi. Hän näki kultaisia nauhoja, näki punaisia, vaaleita, sinipunervia vaihtelevan toinen toisensa perään, suikertelevan aaltoilevissa kiemuroissa, näki kultaisia välkkyviä värejä, näki muuttelevia ympyrän ja ellipsin muotoja, kunnes ajatuksiensa, kyyneltensä ja levottomuutensa uuvuttamana vaipui uneen.

Hän oli nukkunut hyvinkin tunnin, kun kamarineiti tuli häntä herättämään päivällisille. Hän nousi kummastuneena ylös, pyhki otsaansa ja meni peilin luo, nähdessään kuvansa pysähtyi hän sekä kauhistuneena että kummastuneena. Silmäluomet olivat turvoksissa, valkuaiset tulehtuneet, iho ulkopuolisessa silmäkulmassa oli lukemattomissa pienissä rypyissä; oi, kuinka hän oli vanhentunut!

"Lenotschka", huusi hän kamarineidille, "sano everstille, että minä en tahdo päivällistä, tuo minulle tänne hiukan jälkiruokaa, teetä ja paperosseja".

Lenotschkan poistuttua meni hän piirongilleen, otti sieltä ison kotelon, vei sen vaatetuspöydälle ja istui sen jälkeen peilin eteen. Hän aukasi kotelon, se oli keikailemisen ja kauneuden asesäiliö. Siellä oli kaikenlaisia ja muotoisia kapineita, pieniä ebenholsi- ja uushopeavartisia atuuimia, pieniä viiloja ja veitsiä, joutsenen untuvista tehtyjä työttöjä, Boucherin ja Vatteaun hienoimpia pastellivärejä, kauneuden-nesteitä sisältäviä pulloja, ruusun öljyä, pulveria sormenpäiden maalaamista varten, nesteitä, joilla saa korvalehdet ruusunpunaisiksi, poudre de riz'ta ja eau de lys'ta. Anna Paulovna käsitteli ennen taitavasti ja aistilla noita apuneuvoja ajan hammasta vastaan, nyt olivat ne, kun hän oli tullut maaseudulle, olleet piilossa jo useita vuosia; hän ei ollut tarvinnut niitä, mutta tänään, tänään täytyi hänen taas turvata niihin. Tottunein käsin piteli hän noita kapineita ja värejä, ja lopetettuaan vihdoin toimensa, pani hän kotelon jälleen laatikkonsa pohjalle. Hyvin tyytyväisenä katseli hän kuvaansa peilissä. Ja täytyykin myöntää, ettei paras näyttelijäkään olisi tehnyt parempaa työtä kuin hän.

"Lenotschka", sanoi hän kamarineidille, joka toi hänelle päivällistä, "käherrä minun hiukseni niskasta".

Lenotschka totteli, ja polttaessaan ja kammatessaan emäntänsä hiuksia, imarteli hän häntä, sanoi häntä kauniiksi ja nuoreksi kuin kaksikymmenvuotista tyttöä.

"Minne rouva menee illalla?" kysyi hän.

"En minnekään". Samassa näki Anna Paulovna peilistä tytön hymyilevän epäluuloisesti, silloin suuttui hän ja punastui; "ai, sinä poltat minua, sinä revit minua", sanoi hän ja nousi kärsimättömästi ylös salatakseen hämillä oloaan.

Mutta tyttö poistui huoneesta viekkään näköisenä, ikäänkuin hän olisi tahtonut sanoa, ei tee mitään, minä annan anteeksi rouvalle, minä tiedän kyllä, kuinka kiusallista joskus on.

Anna Paulovna lähti suutuksissa huoneestaan, "tuosta hävittömästä ihmisestä vapautan minä pian itseni," tuumi hän itsekseen. Vierashuoneen läpi mennessään katsoi hän peiliin ja tuli iloiseksi, salin läpi kulkiessaan ja nähdessään itsensä taas peilissä, loisti hän kerrassaan mielihyvystä, meni sitten ruokasaliin, jossa hänen miehensä, lääkäri ja pari korkeampaa upseeria teetä juoden ja tupakkia poltellen väittelivät innokkaasti Turkin ja Englannin, Bulgaarian ja Abchasian valtioseikoista, ne

olivatkin nykyään ainoat keskustelu-aineet, jotka voivat viehättää sivistynyttä venäläistä.

He nousivat seisoaalleen. Lääkäri katseli tutkivasti häntä. "Minä kun luulin, että te kutsuisitte minua sairaskäynnille, ja te näytätte itse terveydeltä." Hän käänsi selkensä ikkunaa vasten, jottei olisi liijan alttiina lääkärin teräville katseille. Kaikki tuo imartelu, nuo ihailevat silmäykset tekivät häneen suloisen vaikutuksen, loivat jälleen rohkeutta ja itseluottamusta hänen rintaansa. "Syksy on vielä kaukana", ajatteli hän itsekseen ja hymyili kohteliaasti.

"Lähtevätkö herrat penkereelle polttamaan, näyttää olevan kaunis ilta", kysyi hän — hän kysyi sitä jonkullaisella ulkokultaisuudella, tietäen edeltäkäsin jo, että he vastaisivat kaikilla äänilajeilla miehen jyrkästä "ei" lääkärin kaikilla mahdollisilla höysteillä sekoitettuun "mahdotonta". Hänen miehensä ja lääkäri olivat nyt pahimmassa kortinpeluuninossaan, tuskin voivat valtioseikat heitä hillitä. Omenajuhlan, neitsyt Marian taivaaseen astumispäivän tienoissa olisi kaikki ohi, silloin olivat viklat täydessä höyhenessä, teerenpojat lennossa, silloin taukoaisi kortinlyönti ja metsästys alkaisi yhtä suurella innolla. Hän laskikin tavallisesti leikkiä heidän vuorottaisesta metsästys- tai korttikuumeestaan.

"Minä menen sitten yksin", sanoi hän keveästi huoaten ja otti ilomielisenä pelipöydältä muodon vuoksi kirjan mukaansa.

Herrat alkoivat pelinsä, Anna Paulovna lähti penkereelle avopäin, kuten venäläiset naiset tavallisesti. Hän kulki hitaasti, epäröiden käytävää pitkin, taittoi silloin tällöin jonkun kukan, hänestä tuntui, että rakennus hänen takanaan katseli monilla ikkunoillaan hänen jälkeensä. Kuta etemmäksi hän ehti käytävää, sitä vapaammalta hänestä tuntui, kokonainen virta ajatuksia ja tunteita, sellaisia, joita hän ei ollut tuntenut moniin vuosiin, virtasi koko hänen olentonsa läpi; "ah, se on nuoruus, minä kuulen sen tanssivat askeleet, minä tunnen sen suloisen henkäyksen, kun se palaa jälleen". Kerran ajatteli hän palata takaisin, eräs rastas lenti nauraen hänen ohitsensa muutamasta kirsikkapuusta, hän säikähti kovasti, taika-uskoinen kun oli. "Ah, sinä olet oikeassa nauraessasi minulle. Minä en ole tehnyt mitään pahaa, ei yksikään ihminen voi syyttää minua, joutavia". Ja suuremmalla luottamuksella kulki hän pengertä kohden.

Hän istui kauan yksin, hänen mielensä oli ihmeellisessä hellyyden, tunteellisuuden ja uhkamielisyyden tilassa. Hänellä oli kirja avattuna edessään, vaikka hän ei sitä lukenut. Sivun sen valkeain lehtien katseli hän virran kiiltävää pintaa. Äkkiä näki hän veneen keinuilevan hitaasti alas virtaa, siinä istui upseeri, se oli hän. Hän ohjasi veneen vanhojen pajujen oksien alle, nousi maalle ja alkoi kavuta ylös jyrkkää polkua. Anna Paulovna punastui hiuksia myöten, mutta mitä hän ajatteli, kuinka hän voi ... hän oli hämillään. Sykkivin sydämin istui hän ja odotti, silloin pistäysi hänen nuori, kaunis päänsä esiin humalien seasta, hän oli palavissaan, punainen ja niin hengästynyt, että tuskin voi mitään sanoa.

Anna Paulovna ei uskalla kysyä, minkätähden hän tulee sitä tietä. "No, istukaa alas ja levätkää, te järjetön ihminen", sanoo hän hymyillen. Hän istuu hänen viereensä.

Oli kaunis pyhäilta elokuun loppupuolella. Kaupungiltapäin kuului sotilaiden ja satamatyömiesten laulua ja soittoa, äänien räikeyden ja karkeuden laimensi matkan pituus. Tänne penkereelle kuuluivat säveleet sopusointuisina niiden erilaisten äänien kanssa, jotka kaupungista, virralta ja sen rannoilta kohosivat korkeuteen. He kuuntelivat mielihyvällä slaavilaisen musiikin poljennoltaan iloisia, väritykseltään valoisia, sisällykseltään surumielisiä säveleitä ja katselivat äärettömiä tasangoita ja ihmeellisiä pilvimuodostuksia, jotka mahtavina, tornimaisina kohosivat taivaan lakea kohden pitkiltä, vaakasuorilta pilvivuoteiltaan, katselivat, miten auringon säteet tunkeusivat niiden tummiin usviin ja saivat ne erivärisiksi hehkuvan punaisesta vaalean keltaiseen asti, kutoen noihin väreihin kaikkia eri vivahduksia voimakkaasta indigosinisestä heikoimpaan turkoosisiniseen, mitä silmä voi käsittää. He nojaavat äänettöminä kaiteen yli, katselevat illan hämärässä kaupunkia Volgan kiiltävän pinnan toisella puolen, katselevat miten ne kolme isoa kaarrosta, jotka Volga tekee, loistavat tasangon takaa taivaan värisinä.

Heidät valtaa kokonaan edessään olevan näköalan mahtavuus, ja hän sanoo hiljaa: "Teillä on Nadsonin runot mukanne, lukekaa niistä joku kappale". Anna Paulovna aukaisee kirjan summassa ja lukee kauniin runon.

"Niin lyhyt elo on, vaan paljon sentään. Mä nuorra toivoin, unelmoin — — —!"

Tuo runo, joka hurmasi 70-luvun Venäjän ja on vieläkin kauan herättävä vastakaikua kaikissa hellissä sydämissä, liikutti häntä nyt niin että hänen äänensä vapisi. Hän osasi nuo kauniit värähtykset ulkoa, pani kirjan kiinni ja lausui ne hiljaisella äänellä ja eteensä katsoen.

Pimenevän maan pinnalla näkyi pieniä järviä ja lammikoita, jotka kimaltelevat kuni suuret vesipisarot,

välkkyvät kaikilla särmiön väreillä, ja sitten yksi toisensa jälkeen himmenevät, sammuvat, häipyvät pimeää, joka voittajana levittäytyy yli avaruuksien. Ja aurinko sammuu kesäyön valoon, joka ei ole valoisaa eikä pimeääkään.

VIII.

Anna Paulovna oli puoleksi makaavassa asennossa leposohvallaan palmuhuoneensa syrjäisimmässä osassa. Hän oli puettu avonaiseen, vaaleaan kaukaasialaiseen surrah'iin, joka oli melkein kesäpuku, vaikka syksy oli jo kappale kulunut. Laveat hihat olivat tulipunaisella ruususolmulla kiinnitetyt olkatilkkuun. Hänen edessään lattialla oli hajallaan nuottilehtiä. Sohvalla hänen vieressään oli joitakin ranskalaisia ja venäläisiä romaaneja ja aikakauskirjoja, viimeksi tulleet enimmäkseen vielä aukileikkaamattomina. Hän luki Murgerin "Scène de la vie de Bohême", jonka tunteellisuus, aistillinen hehku ja hieno sukkeluus oli suuresti viehättänyt häntä. On oikeastaan väärin sanottu, että hän luki, sillä, löyhytellessään suurella jaapanilaisella viuhkallaan, oli hänen katseensa ainoastaan harvoin kiintyneenä kirjan lehtiin, enimmäkseen katseli hän kaukaisuuteen, ei siihen, joka kangasti palmujen, draceenain ja araliain lehtien välistä, vaan toiseen ainoastaan hänelle yksinään näkyvään.

Syksy oli jo kelpolailla edistynyt, se oli sammuttanut viimeistenkin kukkien loiston ja viimeisten lehtien värin. Ainoastaan synkkämieliset luonteet tuntevat alakuloisuuden tunnetta syksyn lähestyessä, vilkkaat luonteet taas virkistyvät syksyllä, kaikki ne lukuisat vaikutukset, joita kesä heihin on tehnyt, muuttuvat silloin ajatuksiksi. Syksy tuo tullessaan suuria muutoksia, ja se vaikuttaa uusia herätyksiä, antaa aihetta monille mielikuvituksille ja vilkkaalle henkisellem elämälle. Anna Paulovna oli alkujaan hyvin vilkasverinen. Hänestä oli, ja oli aina ollut, syksy se vuoden aika, jolloin hän oli sekä ruumiillisesti että henkisesti nuorteimmillaan. Kauniimpana kuin koskaan ennen loikoi hän nyt tuossa suloisiin unelmiin vaipuneena ja odotti Karl Aleksanderia.

Syntyneenä rikkaassa pietarilaisessa kauppamieskodissa, joka oli eurooppalainen eikä venäläinen, ja ollen nuorin monista sisaruksista, oli koko talonväki hemmoitellut hänet pilalle. Tuskin vielä täysikasvuisena oli hänet naitettu viittätoista vuotta vanhemman sukulaisensa, kapteeni Nikolai Nikolajevitsch Popoffin kanssa, jota kohtaan hän ei tuntenut minkäänlaista taipumusta. Hänen sydämensä oli kumminkin rauhoittunut esiintyessään kauniina nuorena rouvana, jonka mies odotti nopeaa ylennystä. Kodissa, jossa pieni suloinen tyttö hauskuutti loruillaan hänen yksinäisiä hetkiään, kävi kaikki säännöllistä kulkuaan. Kaikki nuo taivaan hyvät lahjat otti hän vastaan ikäänkuin ne olisivat olleet hänen nuoruudelleen ja kauneudelleen kuuluvaa veroa.

Mutta sitten tuli pieneen maaseutukaupunkiin muutto. Se oli hänen elämänsä suuri suru ja koetus. Täällä, vasta täällä avautuivat hänen silmänsä näkemään elämänsä tyhjyyden, toimeettomuus vaivasi häntä, varsinkin sen jälkeen kuin tyttö lähetettiin ranskalaiseen kasvatuskouluun. Hän alkoi pelätä lähestyviä vuosia, lähestyviä päiviä. Juuri silloin näinä epätoivon ja levottomuuden vuosina kohtasi hän Karl Aleksanderin. Hänestä tuntui silloin, että elämä, joka oli näyttänyt jo herpoutuvan, oli leimahtanut uuteen liekkiin hänessä, ja hän antautui tuon hänelle uuden tunteen valtaan yhtä paljon intohimosta kuin turmiollisen lukemisen kautta heränneestä kunnioituksesta tuota suurta sanaa, "rakkaus", kohtaan, jota kaikki hänen runoilijansa par préférence olivat ylistäneet. Hän odotti nyt Karl Aleksanderia, joka oli luvannut tulla, tosin kyllä ainoastaan sillä ehdolla, että hän pääsee toimiltaan. Hän ei tullut, ja ensi kerran tunsin hän katkeruutta siitä, että oli odottanut turhaan, tunsin suuttumisen, surun, alakuloisuuden ja häpeän tuskallista tunnetta.

Yhden asian oli Anna Paulovna kumminkin oppinut tällä lyhyellä ajalla. Hän osasi taidokkaasti salata heikkoutensa pienessä juoruisessa kaupungissa. Ei yksikään ihminen, ei edes viekas kamarineitikään, joka epäili kaikkea, tiennyt mitään. Lääkäri kummasteli kyllä sitä voitoniloista, nuoruudenomaista loistetta, joka toisinaan valaisi koko hänen olentoaan, mutta juuri siihen aikaan tuli osa pohjolan muuttolinnuista matkalla etelään päin pitkin Volgaa, ja pyynti ei antanut hänelle enempää aikaa huomioitten tekemiseen.

Ainoastaan yksi henkilö, neiti von Hübner, joka oli nähnyt niin paljon ja joka muisti, mitä oli nähnyt, arvasi kaiken totuuden. Hän arvasi sen taikasauvan avulla, jonka elämä antaa jokaiselle, joka vaan tahtoo käyttää sitä, nimittäin kokemuksen. Naisella on omituinen vaisto rakkausseikkojen suhteen, vaisto, joka vuosien kuluessa vaan teroittuu, kun sitävastoin sama vaisto miehillä vanhetessa heikkonee ja katoaa. Hän huomasi, vaikka ei puhunut siitä mitään, että Anna Paulovnan elämässä nyt oli rakkausseikkoja, hän huomasi sen siitä uudesta tavasta ja ylellisyydestä, jolla Anna Paulovna pukeutui. Hän pukeusi huolellisemmin kuin ennen, käyttäen vaaleita värejä, jotka hyvin sopivat yhteen hänen

ihonsa kanssa, hän käherti hiuksensa siten, että hänen kasvojensa leveys salautui niin paljon kuin mahdollista. Sen lisäksi kiintyi neiti von Hübnerin huomio reippaaseen rohkeuteen ja varmuuteen hänen esiintymistavassaan, ja siihen, että hän, joka ennen oli ollut niin puhtaan hyväntahtoinen, ainoastaan säälivän hyväntahtoinen niitä elämän säännöttömyyksiä kohtaan, joista pikkukaupungin juorut kertoivat, nyt puolusti noita samoja säännöttömyyksiä vapaudella, joka tuntui vanhasta, Nikolai I:sen ankarassa hovissa kasvatetusta neidistä melkein sopimattomalta. Anna Paulovna katseli kaikkia asioita nyt pelkäämättä ja arvosteli kaikkia epäilevällä hyväntahtoisuudella. Itse hellyyskin hänen olennossaan, itse hyväntahtoisuus, hyvyys oli muuttanut luonnettaan, saanut jonkullaisen aistillisen muodon. Neiti von Hübnerille ei ollut vaikeaa myöskään tuon taikasauvansa avulla arvata, kuka tuohon muutokseen oli syytä.

Anna Paulovnan yksinkertainen, luonnollinen ja kaikkia kohtaan hyväntahtoinen käytös oli niinä iltoina, jolloin hän neiti von Hübnerin luona kohtasi Karl Aleksanderin, muuttunut siinä suhteessa, että hän häntä kohtaan käytti tavallista kohteliaisuutta, kohteliaisuutta joka oli täysin moitteetonta, mutta joka itse asiassa ei ollut hänen suoran vakavan ja nuoria miehiä kohtaan jotenkin äidillisen tapansa mukaista.

Olisi varmaan väärin sanoa, että Karl Aleksander ihastuneena meni tai lähti kohtauksistaan Anna Paulovnan kanssa. Hän oli löytänyt kauniin loistavan kukan, joka yksinäisenä oli hänen tiellään, hän taittoi sen, vähintään ajattelematta varovasti muuttaa, istuttaa, hoitaa ja rakastaa sitä. Rakkaus oli hänelle kirja, jonka lehtiä hän tuskin oli käännellyt. Hänen harrastuksensa etupäässä yhä vaan tarkoittivat häntä itseään ja omia etujaan. Hän ei ollut vielä kokenut suurta rakkautta, joka tulikatseellaan sulattaa sielut yhteen, vaikuttaa yksilön elämään muodostavasti ja uudistavasti, jalostavasti tai turmelevasti, aina laatunsa mukaan. Eikä sitäpaitsi ole sanottukaan, että kaikki oppivat sitä tuntemaan. Löytyy sellaisia luonteita, jotka eivät ole koskaan oppineet antamaan, vaan ainoastaan ottamaan vastaan, ottamaan vastaan kaikki luonnollisena asiana, myös sydämenkin kalliimmat uhrin, itsekkäitä, joille jossain suhteessa on anteeksi annettava, sillä he ovat, kuten lapset, itse tietämättömiä itsekkäisyydestään. Ennenkuin ihmisissä herää jonkullainen lämmin tietoisuus kieltäytymisen suuresta hyveestä, ennen on siinä tuskin mahdollisuutta rakkaudellekaan.

Suurin lämpö, jota Karl Aleksander ilmaisi Anna Paulovnaa kohtaan, ei ollut niissä onnen sanoissa, joita hän kuiskaili hänen hurmaantuneisiin korviinsa, vaan niissä sanoissa, jotka kerran yksinäisellä hetkellä pääsivät häneltä: Anna Paulovna parkani, on sääli häntä, ah, minkätähden riippuu toisen ihmisen onni toisen onnettomuudesta. Tuollaisen tunteen purkaukseen johtui hän huomattessaan, kuinka paljon sydämellistä, syvää alttiutta oli hänen rakkaudessaan, ja kuinka paljon hän uhrasi henkensä paraista voimista hänelle. Hän ei ollutkaan, kuten Volga, loistava ja matala, päinvastoin huomasi hän, että hänen sielussaan löytyi syvyyksiä, joihin hänen katseensa eivät olleet vielä koskaan tunkeutuneet. Ja kun hän kerran sen huomasi, taistelivat hänessä joka kerta kuin hän meni hänen luokseen, epäilykset, tunto ja intohimot. Ja vielä myöhemminkin, jolloin tottumus jo oli tylsistyttänyt hänen huomiokykyään, tunsu hän kuitenkin kehräävänsä kehnoa monipuolista lankaa, ja, kuten petosta harjoittava pelaaja, ihmetteli hän monta kertaa, kuinka kauan se onnistuisi ja minkälaisella häväistysjutulla se päättyisi.

Karl Aleksanderilta kului kesä ja syksy paremmin kuin hän oli rohjennut uskoakaan silloin kun hän määrättiin tähän pieneen kaupunkiin. Vaikka hän olikin tullut kutsumattomana, vaikka hänestä sellaisena tuntuikin asema tukalalta, vaikka hän myös oli sellaisia ihmisiä, jotka eivät ilman mitään voi saada ystäviä ja tovereita, niin kärsi hän toiselta puolen vähemmän siitä, sillä ensiksikin oli hän yksi niistä, joiden mielestä toverien puute ei merkitse niin paljoa, ja toiseksi eli hän toivossa, että kaikki tasoittuisi, että lopuksikin tehtäisiin hänelle oikeutta.

Anna Paulovnan ja neiti von Hübnerin pontevan vaikutuksen avulla oli hänestä tullut pataljoonan ajutantti, ja siinä toimessa oli hän osoittanut todellisia ansioita harvinaisen säännöllisyytensä ja ahkeruutensa kautta. Pataljoonassa oli kyllä huomattu hänen kunnianhimonensa ja hänen turhamielisyytensä, mutta ei hänen kelvollisuuttaan, ei kukaan hänessä huomannut käytännöllistä miestä, joka hän itse asiassa oli. Ajutanttina oli hän heti ryhtynyt asiaan, josta Anna Paulovna oli huomauttanut, nimittäin saada rykmentille uusi kasarmi. Hän oli löytänyt Volgan vuorirannalla paikan, jota hän piti sopivana. Siellä ei ole vettä, muistuttivat lääkäri ja eversti sekä hylkäsivät ehdotuksen. Karl Aleksander kirjoitti Pietariin, hankki kustannusarvion ja piirustukset porakaivoa varten ja ajoi asiaansa niin että sai rykmentin päällikön puoltolauseen ja allekirjoituksen.

"Ei sentähden, että se mitään merkitsisi," oli viimeainittu sanonut epäilevästi hymyillen, "kuusitoista vuotta on sitä asiaa pohdittu ja siihen se jää, vaan teidän suomalaisen itsepäisyytenne tähden".

Karl Aleksander ei hellittänyt. Hän kirjoitti Dodo Davidovitschille. vanhalle Olbersille, suuriherttuattarelle, kaikille mahdollisille henkilöille, joilla luuli olevan vaikutusvaltaa asian suhteen. Hän ajoi sitä koko pontevuudellaan, voiteli kanslioissa niitä pieniä rattaita, jotka käyttivät suurta

raskasta konetta, ja kaikkien, eikä vähimmin omaksi, kummastukseksi tuli eräänä päivänä loppupuolella syksyä ilmoitus, että sotaministeristö on määrännyt rakennettavaksi uudet kasarit rykmentille.

Se oli Karl Aleksanderin ansioksi luettava voitto, ja vielä niin ilmeisesti, että hän voi hyvin vaatimattomasti selittää rykmentin päällikölle tulevan kunnian hankkeen onnistumisesta.

Vähän sen jälkeen sai hän kahden vanhemman kapteenin odottamattoman eron kautta komppanian. Tätä hänelle iloista uutista katkeroinen se, että hän samasta virallisten lehtien numerosta, jossa hänen korotuksensa mainittiin, näki, että Dodo Davidovitsch oli päässyt hänen majesteettinsa keisarin sivuajutantiksi, ja että hänet oli lähetetty erityistä tehtävää varten kotimaahansa, levottomaan Abchasiaan, josta pitkin aikaa oli puhuttu milloin pienempien melskeitten, milloin yrittelijäitten ja kunnianhimoisten clanipäälliköiden tähden. Karl Aleksander ei voinut muuta kuin katkeruudella ajatella, että, jos hänkin olisi saanut jäädä kaartiin, hänen tulevaisuutensa olisi ollut turvattu, nyt homehtui hän täällä maaseudulla ja pääsee everstiksi ehkä täytettyään viisikymmentä vuotta.

Sillä aikaa kun Volgan varrella olevassa pikkukaupungissa pohdittiin kaikellaisia pikkukysymyksiä, kärsittiin pieniä suruja, punottiin pieniä juonia, sillä aikaa kehkeytyivät tapaukset suuressa maailmassa alituisesti kiihtyvällä nopeudella. Kaikki ne, jotka olivat kukkuloilla ja näkivät laajalti ympärilleen, aavistivat jo syksyllä vuonna 1876, että sen palon liekit, jonka uskonkiihkoiset muhamettilaiset olivat sytyttäneet Bulgaariassa ja Rumaaniassa, ennustivat koko maailman liekkeihin syttymistä. Turhaan ne, joiden etupäässä oli vastattava sodasta ja rauhasta, ponnistelivat sitä vastaan, jonka he näkivät tulevan hitaasti, mutta väistämättömästi ja peljästyttävänä. Kenen herra tahtoo hukuttaa, sen hän lyö sokeudella, lienee rauhaa rakastava keisari Aleksander II sanonut toivottomana, kun hän, kuultuaan Midhat paschan vangituksi ja maanpakoon ajetuksi, näki mitä seuraisi. Ja nyt jo loistivat Bulgaarian palavien kylien liekit jokaiseen pyhän Venäjän maan soppeen. Jokaisessa kirkossa Venäjällä — ja Venäjällä onkin paljon kirkkoja — soitettiin kelloja ja kutsuttiin ristinsotaan, pyhään sotaan, joka alkuaan syntyikin yhtä todellisesta kuin yksinkertaisesta ja syvästä liikutuksesta, huolimatta siitä, miksi valtiotaito sen sittemmin muutti, millä tavalla valtioviisaat käyttivät suurta kansallista innostusta.

Toinen toisensa perään saapuivat nyt peljästyttävät sähkösanomat, ne saapuivat kuni myrskylinnut nopein siivin yli ajan pauhaisen meren ja ilmoittivat milloin neuvottelut Konstantinopolissa lakkautetuiksi tuloksitta, milloin Ignatieffin lähteneen pois sulttaanin kaupungista. Sitten tuli maaliskuun 8 päivänä 1877 käsky muodostaa kahdeksan venäläistä sotajoukko-osastoa. Sota oli syttynyt. Myöskin ne, jotka olivat alhaalla laaksoissa, näkivät punaisten liekkien leimuavan ylös ja nuoleksivan pilviä, näkivät savun pimittävän taivaanrantaan. Venäjällä, jossa tuskin löytyi sitä perhettä, jonka miespuolista sukulaista ei olisi ollut sotajoukossa, ei käsky liikuttanut ainoastaan mieliä ja sieluja, sillä oli myös tuntuvat vaikutukset jokapäiväiseen elämäänkin, perheiden ja yksityisten pienimpiin toimiinkin.

Everstillä olivat levottomat ajat. Metsästysretket olivat lakkautetut, kortinlyöntikin oli saanut vähentyä ja väistytävä syrjään. Päivällispöydässä puhuttiin hyvin isoäänisesti ja kiihkeästi sodasta.

Eräs everstiluutnantti, joka vasta oli tullut Pietarista, tiesi kertoa, että sodanjulistus oli valmiiksi kirjoitettu, sen sanottiin koskevan sekä Turkia että Englantia.

"Riivaako se sitten piru hullua turkkilaista, eikö hän tiedä, että me tukehdamme hänet lakeillamme, ruhjomme hänet ja hänen kurjat joukkonsa", huusi pieni verevä ja tuittupäinen majuri, suuri slavofiili ja patriootti.

"Ruhjomme hänet, tukahdamme hänet! Ei, kuulkaapas hyvä majuri", muistutti lääkäri murteellisella venäjällänsä, sillä hän oli saksalaista syntyperää, "nuo ovat liijan suuria sanoja. Kuinka usein me olemme ruhjoneet Turkin, ja se on virvonnut kuin ankerias uudelleen. Me muserrimme sen Pruthin sopimuksessa 1711, Belgradin rauhassa 1739, Kutjuk Kajnasdjessa 1774, Jassyssa 1772, Adrianopolissa 1829, Pariisissa 1856 ja nyt olemme taas valmiit sitä musertamaan".

"Niin mutta, herra historian professori", sanoi majuri suuttuneena, "nyt on asia kokonaan toinen. Slaavilaisuuden aate ei ollut silloin vielä levinnyt laajalle, ajatelkaa, kuinka paljon me olemme edistyneet" ja hän veti voimakkaasti savuista sikaristaan, "ja sitäpaitsi ... sitäpaitsi on Ignatieff sanonut, että siitä tulee ainoastaan sotaväen huvikävely..."

"No niin, vaan kuka sanoo teille", keskeytti lääkäri, "etteivät sen ajan Ignatieffit ole sanoneet samaa sen ajan keisareille".

"Se on sama minulle", huusi majuri vielä punaisempänä ja kiihkeämpänä. "minä tahdon taistella, taistella viimeiseen veripisaraan asti, kun keisari käskee", ja hän pani madeiralasinsa niin voimakkaasti pöydälle, että se särkyi.

"Mutta siitä me olemme kaikki yksimielisiä", sanoo rykmentin päällikkö hymyillen, "ei kukaan

epäile..." samassa näki hän palvelijan, vanhan Ivanan, tulevan sisään, tuoden sähkösanomaa, ja vaiken. Ivana haki ruokakaapin päältä tarjotinta antaakseen sillä sähkösanoman, johon kaikkien silmät olivat kiintyneet. "Mitähän sanomaa tuo myrskylintu nyt tuo", kysyi itsekukin levottomuudella mielessään.

Anna Paulovna, jota kiivas keskustelu oli hyvin hermostuttanut, katkaisi äänettömyyden ja sanoi: "Elä vitkastele Ivana, anna sähkösanoma tarjottimetta".

Vanha Ivana meni everstin luo sähkösanoman kanssa, hänen kätensä vapisi, hänetkin oli saanut valtaansa yleinen jännitys.

"Olkaa hyvä ja kirjoittakaa kuitti sähkösanomasta Karl Aleksandrovitsch", ja eversti alkoi aukaista sitä jonkullaisella hitaudella ja arvokkaisuudella. Kaikkien silmät olivat häneen kiinnitetyt. Sitten nousi hän ylös ilmeisesti liikutettuna. "Hyvät herrat", sanoi hän vakavana.

"Kischineffissä 24 päivänä huhtikuuta. Keisari, joka saapui tänne 20 päivänä huhtikuuta, on tänään julistanut sodan ja käskenyt sotajoukon marssia rajan yli".

Seurasi hetkisen äänettömyys. Anna Paulovnan silmät olivat täynnä kyyneliä.

"Hyvät herrat", ja eversti, tuo leväperäinen, itse asiassa vähäpätöinen mies kasvoi sanojensa ja asemansa painosta, "eläköönhuuto hänen majesteetilleen keisarille, venäläisten aseiden voitolle ja sille pyhälle asialle, jonka puolesta ne taistelevat". Huudettiin eläköötä ja riemuuttiin, tyhjennettiin maljat, ja ylenmääräisessä innostuksessansa paiskasi majuri tyhjän lasin lattiaan. "Vaelluksemme on Jumalan huomassa", sanoi hän ja teki ristinmerkin, hänen silmänsä olivat kyynelten kostuttamat.

"Ja nyt", sanoi eversti, "nyt on aika, että tyttäreemme tulee kotiin. Me emme tiedä, millä hetkellä rykmentti kutsutaan sotänäyttämölle, sitä ennen tahdon minä nähdä lapseni. Anna Paulovna, ole hyvä ja sähköitä Lausanneen, että pieni tyttömme heti lähetetään kotiin". Etsittyään silmillään Karl Aleksanderia, meni hän huoneeseensa kirjoittamaan sähkösanomaa.

Mutta Karl Aleksander oli mennyt mieli kuohuksissa ulos, hänen mielensä kuohui sentähden, ettei hän nyt, jolloin kaikki muut olivat innostuksissa, voinut innostua kuin he. Hän kysyi itseltään, "mitä minussa on, joka tekee minut niin jääkylmäksi? Minkätähden minä en voi kuulla venäläisen sydämen lyöntiä, tuntea sen suonien tykytystä, tuntea sen kuuman veren kuohua suonissani? Olenko minä muukalainen kummassakin maassa?" Hän ei ollut tottunut sellaisiin mielenliikutuksiin, hän tunsu sentähden ensimmäisen kerran moneen vuoteen olevansa hyvin onneton, tunsu alentuneensa omissa silmissään. Yksin lähti hän kaupungin puistoon, istui penkille, jolla hän usein oli istunut, katseli kevään, varhaisen kevään ensimmäisiä vaikutuksia aavalla tasangolla ja vaipui synkkiin mietteisiin.

Ja sitten alkoi ajatus vapautua, halu lähteä sotaan herätä hänessä. Kaartit eivät olleet vielä määrättyt lähtemään, hänellä ei siis vielä siellä ollut monta ystävästään, entisestä seurustelupiiristään, mutta Dodo Davidovitsch, hänen vierustoverinsa ja ainoa varsinainen ystävänsä, oli siellä. Kun hän oli tehnyt päätöksensä, meni hän kotiinsa ja kirjoitti kirjeen Dodolle, jossa hän pyysi häntä tekemään kaikki, mitä voi, saadakseen hänelle, Karl Aleksanderille, paikan sotajoukossa. Kirjoittaessa heräsi hänessä sellainen epäselvä ajatus, jota pidetään salassa, jota ei itsekään oikein ymmärretä, ennenkuin se sisäisen levottomuuden ja itsekoettelemuksen hetkinä vedetään esille, ja hän teki sen nyt. Hänen täytyi myöntää, ettei se ollut innostus bulgaarein pyhään asiaan, ei myötätuntoisuus tätä uutta ristiretkä kohtaan, ei edes tavallinen nuorukaisen seikkailuhalu, joka sai hänet lähtemään, hän tahtoi yksinkertaisesti vaan paeta, paeta Anna Paulovnaa, päästä vapaaksi hänen itsensä uhraavasta, mutta väsyttävästä rakkaudestaan. Hän oli väsynyt elämään luotolla, sillä henkisessäkin suhteessa voi elää toisten luotolla. Hän tiesi että se hitunen lämpöä, joka hänessä oli, pysyi vireillä ainoastaan Anna Paulovnan tulen avulla. Ja tästä askeleesta ei hän maininnut sanaakaan kenellekään, ei edes Anna Paulovnalta.

IX.

Se, joka eli Venäjällä keväällä vuonna 1877, ei unohda koskaan sitä aikaa. Koko kansan oli vallannut tuskallinen levottomuus. Venäjä sairasti kuumetta, sen veret olivat kuohuksissa. Huhtikuussa olivat sotajoukot menneet rajan yli Rumäniaan, ja kesäkuussa ei vielä edes oltu saavuttu vihollisen maahan. Oli ponnistettu voimia musertavan iskun lyömiseen, ja lyötiinkin ilmaan; innostus, suuri kiihko oli laimentumaisillaan ja kummastuneena kysyi kukin itseltään: mitä tämä merkitsee? Levottomuuden tunne, salainen kauhu valtasi kaikki kansalliset itserakkaat, kaikki ne, jotka olivat luottaneet taruun

sotaväen huvikävelystä, ja sellaisia oli paljon.

Tuossa pienessä yhteiskunnassa, Volgan varrella olevassa pikkukaupungissa, ja erittäinkin sen sotilaspiireissä, jotka muodostivat koko sen elämän ja luonteen, oli sellaista levottomuutta monella tavalla ilmestynyt. Valtiolliset ja sotaliikkeitä koskevat keskustelut upseeriklubissa ja everstin luona olivat yhtä vilkkaita kuin pitkiäkin. Pelipöydällä oli erityiskarttoja Tonavan maista, erityisteoksia Diebitsch Sabalkanskin retkestä Balkanin yli, Moltken teoksia Turkista ja ylipäänsä kaikkea, joka voi jossain suhteessa valaista asemaa. Tuon yleisen levottomuuden vallitessa häipyi se sydämen tuska, joka siihen aikaan vaivasi Anna Paulovnaa. Koko hänen ympäristöstään huomasi sen ainoastaan vanha neiti von Hübner.

Karl Aleksander ei ollut saapunut kohtaukseen: siitä ajasta alkoi hän rohjeta katsoa asiaa sellaisena, kuin se oli, Karl Aleksanderista oli rakkaus ajanhauskuutusta, hänestä nuorta, uutta elämää. Hän ei voinut kieltää, että Karl Aleksander ei välittänyt hänestä, että hän tahtoi päästä vapaaksi. Hän oli huomannut, että rakkaus oli Karl Aleksanderille vieraskielinen kirja, jota hän luki, sillä hän tunsikin kirjaimet, hän itse taas tunsikin hengen, syvän, sisäisen elämän ja sisällön siinä kirjassa. Tuo herätti hänessä syvää surua, surua, joka toisinaan teki hänelle mahdottomaksi esiintymisen maailmassa. Mitä se hyödytti, kysyi hän itseltään, että oli kesänsä lopulla voittanut sydämen, jos se sydän oli niin häipyvä, että se jo, kun tuskin vielä oli vuotta kulunut, sulkeusi häneltä. Sillä hän tunsikin, että hän oli kadottanut Sesam-sanon, joka sen aukaisi hänelle. Mutta ei siinä vielä kylliksi, kauneus, jota hän oli niin hellästi hoitanut, jonka hän piti niin suuriarvoisena, se ei kestänyt nyt syysmyrskyjen aikana. Hän luuli näkevänsä, miten se sulii, juoksi pois niiden kyynelten mukana, joita hän vuodatti sen himmenevän loiston tähden. Vanheneminen oli tullut hänelle päähän pistäneeksi ajatukseksi, ja sellaisilla päähän pistäneillä ajatuksilla on sama vaikutus sieluun kuin paranemattomalla, pitkällisellä hivuttavalla taudilla ruumiiseen. Se ajatus myrkytti hänen päivänsä, hävitti kaiken mehun, mitä elämä tarjosi. Kaiken tuon sielun vaivan lisäksi tuli vielä pelko tyttären kotiintulosta. Sen, että se toisi mukanaan uusia kärsimyksiä, uusia suruja, uutta mielipahan aihetta aavisti hän teroittuneella naisen aistillaan, joka ohjasi häntä oikeaan, kun oli kysymys sydämen asioista, yhtä varmasti kuin kompassi osottaa magneettillisen navan.

Kevät oli tänä vuonna tullut tavattoman aikaiseen. Jo toukokuun alussa olivat Volgan rannat hohtavan vehreät, kirsikat ja tuomet täydessä kukassa. Anna Paulovnalta, joka kärsimättömyydellä oli odottanut kevättä, oli ollut paljon vaivaa saada nerokkaisuudellaan ja naisellisella viekkauksellaan kohdata Karl Aleksanderia penkereellä. Hän tahtoi välttämättömästi tavata häntä vielä kerran, ennenkuin tytär tulisi kotiin, jota nyt odotettiin joka päivä. Kohtaus oli kumminkin sattuneiden esteiden takia siirtynyt päivä päivältä, tänä iltana se kumminkin tapahtuisi. Äkkiä, kuten pilvistä pudonneena ilmausi silloin pieneen kaupunkiin tarkastusmatkoilla oleva kenraali, joka tuli asumaan rykmentin päällikön luo, eikä Anna Paulovna huomannut mitään keinoa päästä useihin päiviin vapaaksi kutsumattomasta vieraastaan.

* * * * *

Karl Aleksander istui kumminkin määrättyllä ajalla penkereellä. Hän istui kaidepuun päällä, katseli, näkemättä maisemaa ja odotti kärsivällisesti. Hänelle olivat nämät kohtaukset muuttuneet raskaaksi kuormaksi, jota hän kesti ainoastaan tuskallisella, sellaisissa ihmisissä tavattavalla uhkamielisyydellä, jotka eivät voi vapautua kuormastaan, ja joiden sen lisäksi täytyy salata itse uhkamielisyyttään. Hän odotti kärsivällisesti, hän tiesi tarkalleen, kuinka hän laskeutuisi portaita alas arkaillen, tekisi romantillisen liikkeen, ikäänkuin kuunnellen jotain, samalla tavalla kuin se kohta aina esitetään "Nivan" palstoilla, hyppäisi alas hiukan lapsimaisella tavalla ja koettaisi sitten kiihoittaa häntä loruillaan. Nuo lorut ne olivat kaikista kauheimmat, ne muistuttivat samalla kertaa lapsikamarikeskusteluja ja lainakirjaston tavallisimpia rakkauslörpötyksiä. Karl Aleksander ei ollut vielä oppinut, ei huomannut sitä, että tyhjänpäiväiset rakkauslorut ovat aivan samanlaisia, kaikuivatpa mistä päin tahansa, se on ainoastaan ääni, joka ne tekee toisellaiseksi, ainoastaan suut, jotka lausuvat noita tavallisia sanoja, ovat toisellaisia. Sitten oli hän huomaavinaan hänen silmissään samallaisia nuhteita, joita hän teki itselleen. Hän näki, hän tunsikin, että Anna Paulovna oli oppinut tuntemaan hänet, huomannut hänen jo aikaa kyllästyneen tähän romaaniin. Hän odotti joka päivä purkausta, jolloin hän sanoisi, että hän oli petollinen ja uskoton, ja kaikkea muutakin, jota oli lainakirjastoromaaneissa, sitäkin. Hetkisen ajatteli hän jouduttaa ratkaisevaa iskua, vallankumousta, ja sen jälkeen päästä vapaaksi; mutta mitä se hyödyttäisi? Pianhan tulisi tieto Dodo Davidovitschilta, parempi on erota riidatta. Ja jos häntä ei muutettaisikaan sotajoukkoon ja rikkooisi välinsä tykkänään hänen kanssaan, mitä tekisi hän sitten tässä kurjassa pesässä, miten hänen elämänsä sitten kuluisi? Hänkin ehkä kostaisi, saattaisi hänet neiti von Hübnerin, ehkäpä suuriherttuattarenkin epäsuosiota. Ei, hän oli nyt kahleissa, jotka hän itse oli itselleen takonut, ja joita hänen oli kärsiminen, vaikka ne tulivat päivä päivältä raskaammiksi.

Mutta sepä ihmettä, missä hän viipyy tänään, hän, joka tavallisesti on niin sietämättömän täsmällinen? Mitähän jos minä lähtisin pois! Mutta Karl Aleksander ei uskaltanut lähteä. Hän odotti, kuljeskeli edestakaisin penkereellä, katseli, miten päivän vaaleat liekit sammuivat, katseli, kuinka

korkealla taivaan sinessä kiiti eräs pyyntimatkoilleen myöhästynyt tornihaukka nuolen nopeudella kohden kotoaan, kuunteli pääskysten liverryksiä, kun ne, kuten taitamattomat lapset, jotka ovat laitettut makaamaan, nukkumisen sijaan huvittivat itseään naurulla ja pakinalla. "Ah, jos minä saisin lähteä kotiin, kuten tornihaukka, ah, jos minä saisin seurata pääskysiä," huokasi hän itsekseen.

Kevätilta levitti hienon vaalean vaippansa puutarhan ja sen kukkivien omenapuiden yli. Oli niin äänetöntä ja hiljaista, että voi kuulla yhden ja toisen valvovan hyönteisen surisemisen, kun se kukkaistuoksun hurmaamana lenteli puiden oksien välissä. Harhailevassa lennossaan sattui tuo pieni yökulkijain pahki kukkien terälehtiin, jotka putoilivat maahan hitaasti ja ladellen kuni perhoset. Silloin tällöin puhalsi virralta tuulen henkäys, tunkeusi kukista vaaleana olevien oksien väliin, puisti niistä alas joukottain valkeita lehtiä ja siemenpölyä ja heti tyyntyi pensaisiin. Suloisia höyryjä kohosi kuohkeasta maasta ja liiteli kepeänä usvana kukkien päällä. Oli kevätkesän pyhä, ihana aika, jolloin elämä jälleen virkooa, jolloin tunteet nuortuvat ja väsyneet sydämet riemastuvat. Ei edes Karl Aleksander, niin synkkämielisenä kuin olikin, voinut olla hurmaantumatta. Äkkiä heräsi hän unelmistaan siitä, että joku käveli etempänä käytävällä. Siellä hän on, ajatteli hän, niin hän se on, ja raskas huokaus nousi hänen rinnastaan. Nyt lähenee hän, hänellä on uusi puku, niin hienon värinen, vaalean sinipunerva ja keltainen; nyt seisautuu hän, katselee ympärilleen, mutta miten suloisesti, nyt hyppää hän alas korkealta portaalta niin viehättävän kauniisti, ei, se ei ole hän, vaan ovathan ne hänen silmänsä, hänen punainen suunsa ja ... mutta kaikki kauniimpana, nuorena, hienompana ja sielukkaampana. Onko se hän tahi eikö? kysyy hän itseltään, onko hän nukuksissa, uneksiiko hän? Nyt hymyilee hän hänelle, "no, mutta tehkäähän nyt kunniaa, Karluscha," sanoo hän äkkiä ja nauraa hiukan ilkamoiden, hiukan hämillään, hiukan tuttavallisesti, hyvin ystävällisesti ja suloisesti.

"Vera, Vera Nikolajevna, oletteko te todella — Te? Milloin te tulitte, kuinka voitte tuntea minut?" Ja Vera nauroi, nauroi aivan kuin Anna Paulovna paraimmalla tuulellaan. "Minä tulin tänään kenraalin kanssa. En minä tuntenut teitä, mutta minä olen eläissäni ollut tuttu ainoastaan yhden Karl Aleksandrovitschin kanssa, ainoastaan yhden kanssa, jolla on ollut saksalainen nimi Karl, ja kun äiti kirjeissään kuvasi teidät ja puhui Karl Aleksandrovitschistä joka sivulla, muistin minä häntä, ja sitten uskoin aina, että se olisitte juuri te, te ja ei kukaan muu."

"Vera", — ja hän ojensi molemmat kätensä häntä kohden — Vera epäili hetken ja sitten tarttui niihin. Ja siinä tuli sellainen "muistatteko te sitä ja sitä, muistatteko te häntä", että pääskysel heräsivät pesissään, ja satakieli, joka juuri oli aloittanut liverryksensä, vaikenä. Anna Paulovna, jota tänne asti olivat viivytäneet vieraat ja emännän velvollisuudet, ja joka nyt pelokkaana ja sipsutellen tuli kohtauspaikalle, kuuli jo kaukaa tuon: "muistatteko sitä ja sitä". Kuulusti ikäänkuin siellä olisi ollut kaksi visertelevää "inseparables", noita viehättäviä lintuja, jotka istuvat toisiinsa painautuneina ja kuolevat, jos heidät eroitetaan. Anna Paulovna ensin tyrmistyi, sitten hämmästytti hän edessään olevan ryhmän kauneudesta. Lopuksi tuli hän surulliseksi, toivottomaksi hänen äänensä soinnun tähden, äänen, jota hän rakasti niin suuresti, ja jonka pienimmänkin väreeseen hän luuli tuntevansa niin hyvin, vaan jossa nyt ilmeni hänelle uusia väreitä, joita hän ei ollut koskaan kuullut ennen. Surun valtaamana pakeni hän äänettömästi huoneeseensa, ja ikäänkuin peläten, että joku seuraisi häntä, lukitsi hän oven.

Ulkona penkereellä oli puhelu todella päässyt irralleen.

"Kuinka te tunsitte minut?" kysyi Vera.

"Minä en tuntenut teitä, mutta teidän sananne, 'tehkaa kunniaa' muistutti minulle yksinäisten lapsivuosienei suloisimpia hetkiä".

Äkkiä kysyi Vera: "Mitä teette te täällä, minkätähden ette tulleet sisälle luoksemme?" Karl Aleksanderin tuli vastata. Ensi kerran elämässään joutui hän siinä suhteessa ahdinkoon.

"Ei, mutta kuulkaahan, te hän näytätte ikäänkuin teidät olisi pahan teosta tavattu, myöntäkää. että te — —".

Mutta nyt oli Karl Aleksander ehtinyt tointua. "Minä tulin harjoituksista, olin väsynyt ja tahdoin levätä tänä suloisena yönä teidän penkereellänne, vanhempanne ovat antaneet minulle luvan, vieläpä kutsuneet minua tänne. Kauneus on houkutellut minut tänne ja vanginnut," lisäsi hän liehakoivasti, "pitemmäksi aikaa kuin olisi saanut". Hän nousi ylös sanoakseen jäähyväiset ja lähteäkseen, "mutta mitä tietä", kysyi hän itseltään. Uusi hämmennys. He kulkivat käytävää pitkin rakennuksen etusivulle päin. "Hyvää yötä", sanoo Vera ja ojentaa hänelle kätensä, "ajatelkaa, kuinka äiti hämmästytti tästä kohtauksesta".

"Niin, kyllä kai", vastaa hän hermostuneesti, ja menee pitkin vasempaan päin johtavaa käytävää.

"No, ei sinne, tännepäin, kuinka te olette hajamielinen", huutaa Vera, "porttihan on toisella puolella".

"Kah, se on totta", hän tekee kokokäännöksen ja käy eteenpäin, hän ei ole koskaan kulkenut tätä tietä

eikä tiedä, missä portti on. Suuri kartanokoira alkaa haukkua vimmatusti, ovella seisova sotamies tekee kunniaa, portinvahti ja kyökkipiika tervehtävät ja katselevat häntä hyvin kummissaan. — "Sepäs oli saakelia, minä luulen, että koko talo on liikkeessä", tuumaa Karl Aleksander; hän huokaa helpotuksesta päästyään kadulle ja kiiruhtaa kotiinsa.

Kun Anna Paulovna tuli huoneeseensa, oli hän vallan mielettömänä. Oliko mahdollista, että se oli totta, mitä hän oli nähnyt? Hänen oma tyttärensä ja tuo kauhea Karl Aleksander, jonka onnettomuus itse oli tuonut hänen tielleen, yhdessä! Muistatko te sitä ja sitä, olivat he sanoneet, missä olivat he sitten kohdanneet toisensa, miksi oli Vera sen salannut? Kun hänellä itsellään oli salattavaa, epäili hän kaikkea ja kaikkia. Jos hän menisi Veran luo ja kysyisi? Mutta ei, nykyisessä mielentilassa, oli se mahdotonta, hän ilmaisisi itsensä. Minne tahansa hän katsoi, kohtasi hän vaikeuksia joka taholla, lisäksi tulivat nyt vielä mustasukkaisuuden tuskat. Niin, se vielä puuttuisi, että hän alkaisi ... hän oli huutaa tuskasta sitä ajatellessaan, hän veti syvään henkeään, hän luuli tukehtuvansa, meni ikkunan luo ja avasi sen hiljaa. Pehmyt, suloinen yöilma teki hänelle hyvää. Istuissaan siinä näki hän hänet ja tyttärensä tulevan käytävää ylös, kuuli hänen sanovan, "kyllä kai", luuli niissä sanoissa olevan jonkun sivumerkityksen, ja katkeruudesta sekä häpeästä mielettömänä purskahti kiihkeään itkuun. Silloin koputettiin hänen ovelle. "Äiti kulta, saanko minä tulla sisään. Äiti kulta, se on sinun Verotschasi, päästä minua sisään!" Hän koetti tointua, ponnistaen kaikki henkiset ja ruumiilliset voimansa sanoi hän tyynesti, "Mene huoneeseesi pikku Vera, ja pane maata, minä tulen kyllä sanomaan sinulle hyvää yötä hiukan myöhemmin, juuri nyt en voi oikein hyvin".

"Kyllä teen sen, äiti kuita, mutta tule kaikin mokomin, minulla on jotain hauskaa kerrottavaa sinulle, ja eihän meillä vielä ole ollut ollenkaan aikaa puhella toistemme kanssa".

Ääni, jolla nuo sanat lausuttiin, tuntui vapisevan ilosta ja lämmöstä ja vaikutti kuin neulan pisto Anna Paulovnaan. Hän riisuutui kamarineidin avutta ja kiiruhti sänkyynsä.

Silloin vasta muisti hän, ettei hän ollut sanonut jäähyväisiä kenraalille. Hän tiesi, että miehensä, vaikka olikin muutoin välinpitämätön ja huolimaton, tuskin antaisi anteeksi sitä, mutta koska suurien surujen siunauksena on, että ne saavat pienet unohduksiin, niin hän tuskin ajattelikaan tuota muutoin niin tärkeää asiaa. Hän makasi valveilla aamupuoleen yötä, ja vaipui vihdoinkin raskaaseen horrostilaan.

Seuraavana päivänä oli Anna Paulovna kipeä, hänessä oli kuume. Hän kutsutti Veran luokseen, hänen täytyi päästä selvyteen. Ennenkuin Vera ehti tulla, tuli hänen miehensä huoneeseen. Hän kysyi hänen vointiaan, lähetti hakemaan lääkäriä, mutta teki kaiken tuon konemaisesti, niin kuin sellaisen jota tulee ja pitää tehdä, osoittamatta huolenpidossaan vähintään lämpöä tai tunnetta. Anna Paulovna, joka pitemmästä kuin kahdenkymmenen vuoden tottumuksesta tunsi hänet, huomasi, että hänen ajatuksensa olivat kiintyneet johonkin asiaan. Ollen säikähdyksissään ja peloissaan noista odottamattomista tapauksista, vaivasi se häntä suuresti. Tulkoon, mitä tuleekin, hänen täytyi saada tietää se.

"No, Nikolai Nikolajevitsch, mitä sinä ajattelet?" sanoi hän, kun näki hänen aikovan lähteä uskomatta hänelle mitään.

Eversti katsoi häneen. "Vai niin, sinä olet huomannut sen minusta, no niin, minä ajattelen tänään paraatin jälkeen nimittää Karl Aleksandrovitschin ajutantiksieni".

"Minkätähden?" sanoi hän ja tunsi henkeänsä ahdistavan.

"Minkätähden ... niin, oikeastaan minun olisi pitänyt se tehdä jo aikaa sitten, hän on kelpo upseeri, kenraali piti hänestä paljon eilen, hänellä on kyllä tulevaisuutta. Ja sitten hän ... hän ... on suoraan sanoen tässä kaupungissa ainoa sulhaseksi kelpaava Veralle, joka jo on yli kahdenkymmenen. Ajutanttina tulee hän päivittäin oleskelemaan talossa", ja niin selvitti hän laajaperäisesti suunnitelmiaan. "Mutta sinä et sano mitään? Mitä arvelet sinä asiasta?"

Anna Paulovnalle tuotti miehen puhe tuskaa, joka kasvoi joka minuutti ja uhkasi lopuksi tukahduttaa hänet. Vihdoinkin kohosi hän vaivaloisesti ylös vuoteeltaan, katsoi häneen kuumeesta hehkuvilla silmillään, ja niissä näkyi kovuuden ja vihan ilmettä, kun hän äänellä, jota hän ei voinut kauemmin hillitä, huudahti: "Se ei saa koskaan tapahtua, kuuletko sinä, ei koskaan!" Hän vaipui jälleen alas vuoteelleen. Nikolai Nikolajevitsch sekä hämmästyti että suuttui hänelle niin harvinaisesta purkauksesta.

Hetkisen oli hän tietämättään totuutta lähellä, kun hän pilkallisesti hymyillen sanoi: "Ethän sinä vaan ole mustasukkainen?" ja jatkoi sitten syittänsä ja todistuksiansa luettelemista.

Hänen vaimonsa ei sanonut mitään, mutta hän tunsi, että hänessä oli jotain järkähtämätöntä, taipumatonta, jotain naisten itsepäisyydestä, jota mikään ei voi taivuttaa, tuskin murtaakaan. Lopuksi lähti hän suuttuneena pois, sanoen: "Tässä olen minä, se joka toimin niin, kuin edullisimmaksi luulen", ja paiskasi oven lujasti kiinni. Hänen käyntinsä, kasvonsa juonteet, kiihtynyt mielentila eivät ennustaneet mitään hyvää tämän päivän paraatista. "Itsepäisyys, niin, siinä on naisten voima", jupisi

hän itsekseen.

Anna Paulovna makasi melkein tainnuksissa iskusta, joka uhkasi häntä, niin ettei hän huomannut Veran sisään tuloa, ennenkuin tämä hyvin hiljaa istui hänen vuoteensa viereen.

Kun äiti vihdoin huomasi hänet, kysyi hän äkkiä ja tyyliä:

"Mitä teit sinä eilen puutarhassa?" Vera katsoi kummastuneena häneen.

"Minäkö, en mitään", vastasi hän tyyneesti, "uudistin vaan tuttavuuden Karl Aleksanderin kanssa".

"Milloin tutustuit sinä häneen?" kysyi Anna Paulovna, hilliten ääntänsä.

"Muistatko sinä, että minä kahdeksan vuotiaana, jolloin me olimme Pietarissa, tutustuin erääseen paasiin, jota minä kutsuin sulhasekseni, muistatko, että vanha kotiopettajattareni vielä vuosikausia jälkeempäin meillä käydessään kysyi, oliko sulhaseni Karluscha kirjoittanut minulle? No, niin, Karluscha on juuri Karl Aleksandrovitsch. Senjälkeen en minä ole nähnyt häntä ennenkuin nyt, hän on suuressa määrin säilyttänyt lapsuutensa ajan ulkonäön".

Vihdoinkin rauhoittava sana. Anna Paulovna miettii, mitä hän sanoisi.

"Minä en pidä Karl Aleksandrovitschista, hän on..."

"No, mutta kirjeistäsihän saa aivan vastakkaisen käsityksen..."

Silloin menetti Anna Paulovna itsehillitsemiskykynsä. "Kirjeeni, kirjeeni ... mutta minä kiellän sinua..." Etemmäksi hän ei ehtinyt, sillä vaikea hermokohtaus teki hänet kyvyttömäksi enempää puhumaan ja säikäytti Veran, joka ennen ei ollut mitään sellaista nähnyt. Koko talo tuli liikkeelle, lääkäri saapui ja selitti, että tapaus oli hyvin arveluttava.

Vera oli hyvin levoton. "Neuvokaa minulle tohtori, mitä minun pitää tehdä, isä on pyytänyt minua suurilla vaunuilla menemään Natalia Feodorovnaa, neiti von Hübneriä, noutamaan paraatia katsomaan".

"Minä olen ruiskuttanut äitiinne morfiinia, niin että te voitte huoletta olla poissa muutamia tunteja".

Vera rauhottui lääkärin sanoista ja lähti neiti von Hübnerin luo. Hän ja vanha neiti olivat hyviä ystäviä. Vera ihaili hänessä maailmannaista, sitä hovi-ilman sädekehää, joka häntä ympäröi, ja hänen sydämellistä, kaikki-ymmärtävää, kaikki-anteeksiantavaa olentoaan. Neiti von Hübner rakasti Veraa yksinkertaisesti sentähden, että tämä oli nuori, kaunis ja hyvinkasvatettu, ja sentähden, että hänen sydämensä ylipäänsä oli taipuisa rakastamaan. Vanha neiti ihastui hyvin Nikolai Nikolajevitschin huomaavaisuudesta. Lämmin auringonpaisteinen kevätilma, komeissa vaunuissa ajeleminen, kaikki sai hänet hyvälle tuulelle, niin että hän alussa ei erittäin pannut huomiota Anna Paulovnan sairaudelle. Molemmat naiset ajoivat harjoituskentälle, joka oli muutamia kilomeeterejä kaupungin ulkopuolella, lähellä uutta rakennettavana olevaa kasarmia.

Kentällä kohtasivat he Karl Aleksanderin, joka ratsasti kauniilla mustalla venäläisrotuisella hevosella heitä vastaan. Hän näytti kauniilta uudessa kiiltävässä asussaan, hän tervehti samalla sekä tuttavallisesti että lämpimällä äänellä, joka heti herätti neiti von Hübnerin huomion. Vera Nikolajevnakin näytti hyvin ihastuneen näköiseltä. "Onko asian, laita niin", tuumi vanha kokenut nainen itsekseen.

"Nikolai Nikolajevitsch, isänne, pyytää teitä ajamaan ylös kummulle halavan alle, sieltä näette te paraiten juhlararssin ja kuulette soiton. Sanokaa minulle, Vera Nikolajevna", ja hän kääntyi tenhoavasti, levottomasti ja ihastuneena hymyillen hänen puoleensa, "mitä teillä on tapahtunut? Isänne on, luvallanne sanoen, aivan vimmassa, häntä ei tunne entiseksi".

Vera ei osannut vastata muuta kuin että äiti oli kipeä.

"Minä en uskalla viipyä kauemmin", sanoi Karl Aleksander, "au revoir". Hän laukkuutti pois, niin että näki, miten kiiltäväksi kuluneet kengät hänen hevosensa jaloissa välkkyivät pölyn seasta. Vaunut ajettiin kummulle, johon oli kokoontunut suuri joukko kaupunkilaisia ja maakansaa katsomaan kevätparaattia. Vera hämmästytti koko joukkoa aukaisemalla suuren, punaisen päivänvarjostimen, sillä sellaista ei oltu ennen nähty näillä seuduilla. Päivänvarjostimen ja halavan harvojen oksien alla istuivat molemmat naiset odottaen paraatin alkua. Neiti von Hübner katseli tutkivasti nuorta ystävänsä, jonka nuorille kasvoille päivänvarjostimen punainen valo loi sellaista loistoa ja terveyttä, että hän näytti huikaisevan kauniilta. "Sinä olet yhdennäköinen äitisi kanssa, tuollaiselta hän lienee näyttänyt ykdeksäntoista, kahdenkymmenen seuduilla", ja vertaillen sekä arvostellen yhtäläisyyksiä kuluivat tunnit sotilasnäytelmää odottaessa.

Oli kirjava elämä peninkulmia laajalla tasangolla. Sotamiehet seisoivat komppanijoittain, upseerit ryhmissä rintaman edessä, korkeampi päällystö, osa esikuntaupseereja ja ajutantteja oli ratsuin selässä keskellä tasankoa. Silloin tällöin ratsasti joku ajutanteista täyttä laukkaa milloin yhden, milloin toisen pataljoonan luo, vieden käskyjä ja määräyksiä. Joka taholla ja kaikilla ilmansuunnilla loisti ja kimalteli, punankellervä tomu nousi ylös pilven tapaisena ja osaltaan koroitti suuren ja liikkuvan kuvan kauneutta.

Silloin lähti Nikolai Nikolajevitsch esikuntansa seuraamana liikkeelle tasangon yli, rummut rämisivät ja torvet räikkyivät, sotamiehet tervehtivät päällikköään tavallisen kaavan mukaan: ahkeruus on ilomme ja Jumala varjelkoon herra everstiä, aseet loistivat ja välkkyivät kevätauringon paisteessa, kaikki ennusti hyvää, odotettiin paraatia iloisella luottamuksella. Hyvälaatuisen everstin suhteen ei voitu muuta luullakkaan. Ja kumminkin kävi kaikki alusta alkaen päinvastoin. Eversti oli pahalla tuulella, ei mikään ollut hänen mieleistään. Rivit eivät koskaan olleet kyllin suorina. Yhtäkkiä kysyy hän: "Missä on kapteeni Baronin?" — "Kapteeni Baronin", huudetaan joka taholla, mutta kapteenia ei kuulu, "Kapteeni Baronin", vastataan esikunnasta, "on tasangon toisella puolella olevassa viitakossa".

"Mitä pirua hän siellä tekee", kirkui eversti, "täällä hänen paikkansa on nyt. No, voi tuota sotamiestä, tuota tuolla toisessa rivissä, mitä herran nimessä kapteeni ajattelee, onko tuo nyt paraatipuku? Mitä! Repaleita nuo ovat!"

Kapteeni katseli kummissaan everstiään, sellaisena ei hän ollut häntä koskaan nähnyt. Hän painoi sormet lakkinsa reunukseen ja vastasi ajattelemattomasti kyllä:

"Herra eversti on sallinut, on itse..."

Mutta silloin suuttui Nikolai Nikolajevitsch todella. "Minä, minä sallisin mitään sellaista, minä en salli mitään muuta, kuin mitä säännöt määräävät. Kuuletteko sen, kapteeni!" Ja hän mellasti kuin entisaikuiset katsastusherrat.

Sotilaat olivat pelästyneitä, vääpelit pyörivät kuin ampijaiset paperipussissa. Luutnantit arvelivat, että piru oli riivannut heidän everstinsä. Oli tulla jo häpeäjuttu, kun hän kaikkien läsnäollessa haukkui ajutanttiaan erään laiminlyömisen takia, josta hän tavallisissa oloissa olisi saanut ainoastaan pienen muistutuksen. Ainoa, jota onnisti "suuressa kevätpesussa", kuten sotamiehet kutsuivat surullista paraatia, oli Kari Aleksander. Hän seisoikin hyvin kalpeana ja kylmäverisenä, odottaen pahinta, hänellä oli syynsä luulla, että eversti hänen tähtensä oli sellaisella tuulella. Hän sentähden hyvin kummastui, kun eversti hänen komppanijaa tarkastaessa lauhtui, niin, vieläpä esitti hänen, kuten sanat kuuluivat "saksalaista säännöllisyyttään" muillekin seurattavaksi esimerkiksi.

Turhaan ponnisti Karl Aleksander terävänäköisyyttään, päästäkseen selville, mitä se merkitsisi.

Niin kumminkin päästiin tarkastuksesta sivu, ja paraatia jatkettiin. Nikolai Nikolajevitsch ratsasti täyttä juoksua kummulle, tervehti totisena, melkein synkkänä tyttärtään ja neiti von Hübneriä, sekä asettausi mahtavimpaan sotapäällikköasentoonsa; käsi lanteille, ruumis taaksepäin nojollaan, ohjokset lujalla; kannukset kutkuttivat silloin tällöin oriin kupeita, joka silloin polki maata ja raapi pölyä hyvin muodostuneilla etujaloillaan. Rykmentin soittokunta oli häntä vastapäätä niin etäällä, että komppania mahtui väliin. Pieni juutalainen kapellimestari seisoikin tahtipuikko kohotettuna ja silmät puoleksi päästä ulkona katsoen vihastunutta ylipäällikköään, valmiina tämän silmäniskusta aloittamaan tyrntaiolaisen soittonsa.

Silloin annettiin merkki ja rykmentin juhlararssin raikuessa — se oli alkuaan huonosti valittu, irstas operetti, mutta sittemmin pyhitetty veristen taistelumuistojen kautta Puolassa ja Turkestanissa — marssivat sotilaat komppanijoittain, pataljoonittain, viimeksi rykmenttinä tarkastusherran ohi käyden, juosten ja juhlararssissa. Eversti ei tuhlannut kiitoksiaan, Karl Aleksanderin komppania sai enimmäkseen niistä osakseen, joka kerta vastasivat sotilaat lyhyellä hurraahuudolla.

Vera Nikolajevna istui vaunuissa hyvin ihastuneena näytelmään.

"Isä kiittää Karl Aleksandrovitschin komppanijaa", lausuu hän iloisena ja lyö sotilassoiton tahtia. "Mitään näin kaunista emme me koskaan saaneet nähdä Sveitsissä. Täällä tasangolla voi hengittää. Sveitsissä näki ainoastaan pieniä ahtaita laaksoja, joissa vuori oli aivan nenän edessä. Joskus minä pelkäsin, että joku paha jättiläinen tulisi ja kallion lohkarrella peittäisi koko laakson. Kun satoi ja pilvet laskeusivat alas aina pienten kirkontornien ukkosenjohdattimiin saakka, tuntui alhaalla laaksojen pohjilla hyvin tukalalta. Ei, täällä avaralla Venäjällä, täällä voi hengittää", ja hän hengitti mielihyvällä punervan keltaisen tomon ja venäläisen nahan hajun sekaista ilmaa.

Vanha neiti von Hübner istui vaunuissa ja alkoi asetella B:tä A:n jälkeen. Vera tuli kotiin eilen. Eversti on entisestään kokonaan erilainen. Anna Paulovna on kipeä. Karl Aleksandrovitsch ja Vera näyttävät hyvin ihastuneilta toisiinsa. He tuntevat toisensa jo ennestään. Tässä on joku vika. "Vera parka", ajatteli

hän itsekseen, "sinä kärsit kyllä enin sen asian suhteen, mutta jotta tappiot tulisivat niin huokeiksi kuin mahdollista, on jotain tehtävä, ennenkuin se on myöhäistä."

Onneton paraati oli vihdoin lopussa. Eversti kiitti joukkoja vajanaisilla sanoilla ja ratsasti rykmentin etupäässä takaisin kaupunkiin.

Vaunut ajettiin kiivasta juoksua samaa tietä suoraan everstin asunnolle, neiti von Hübner tahtoi puhella Anna Paulovnan kanssa.

Hämärässä, lämpymässä huoneessa makasi Anna Paulovna, levottomasti käännellen itseään vuoteellaan. Neiti von Hübner astui sisään, tervehti lämpymästi ja ystävällisesti, suuteli häntä poskille ja kuiskasi hiljaa hänen korvaansa.

"Anna Paulovna parkani, nyt tarvitaan rohkeutta ja järkeä, olihan se, mitä nyt on tapahtunut, kyllä ennemmin tai myöhemmin tuleva".

Anna Paulovna katseli häneen silmänräpäyksen, ainoastaan silmänräpäyksen, peitti sitten kasvonsa patjoihin ja itki, itki siten, ettei hän moniin vuosiin ollut niin itkenyt. Neiti von Hübner antoi hänen itkeä tarpeeksi. Sittenkuin hän oli jossain määrin tyyntynyt, kysyi vanha neiti:

"Mitä te aiotte nyt tehdä, Anna Paulovna?"

"Voi, minä en tiedä, kaikki on tapahtunut niin äkkiä, minä olen kokonaan pyörällä, neuvokaa minua, auttakaa minua, elköö hylytkö minua. Minä tahdon ripittää itseni teille. Olkaa armelijas, elköö jättäkö minua yksin, muutoin" — ja hän tuijotti synkkänä eteensä — "en minä tiedä, mitä teen".

"No niin, Anna Paulovna parka, minä en tahdo tietää mitään, en tarvitse teidän tunnustustanne, sen perusteella, mitä minä luulen ymmärtäväni, annan minä teille neuvon — ja teidän pitää sitä seurata. Karl Aleksanderin tulee jättää kaupunki, minä olen nähnyt tänään kylläksi ymmärtääkseni, että jollei hän matkusta pois, rakas Veramme tulee yhtä onnettomaksi, vaikka ei yhtä rikolliseksi kuin te, ystäväparkani. Häntä täytyy säästää."

"Voi, te olette oikeassa, te olette oikeassa, mutta kuka saa Karl Aleksanderin siihen?"

"Antakaa sen jäädä minun huolekseni. Teidän tulee pitää huolta ainoastaan itsestänne. Olkaa ankara, olkaa oikeudenmukainen, myöntäkää, että olette huomanneet käytöksenne vääräksi. Tunnustakaa se paha, jota olette tehneet. Alistukaa nöyryydellä sen ansaitsemanne rangaistuksen alaiseksi, ja olkaa varma, että suurin katkeruus on se, että kenties toinen saa kärsiä teidän tähtenne. Se on nykyään kaikki, mitä me voimme tehdä. Kääntykää sen puoleen, joka voi auttaa ja tukea teitä. Te tiedätte kyllä, ketä tarkoitan. Elkööt kaunistelko, voittakaa itsenne, ja te pääsette siitä vapaaksi, mikä teidän asemassa olevalle naiselle on enempi kuin erehdys — häpeästä. Muistakaa, että tyttärenne tähden on uhrattava kaikki, mitä tehdä voi, hänet täytyy pelastaa pienimmästäkin surusta, tuskasta ja levottomuudesta."

Maaailmaa kokeneena ja lämminsydämisenä, moittimatta ja rangaistuksella peloittamatta puheli hän Anna Paulovnalle. Hänen mielestään oli eroitus hyvän ja pahan välillä ihmisessä vähemmän siinä, mitä he tuntevat, kuin siinä, mitä he tekevät, vähemmän omassatunnossa kuin teoissa. Muoto oli hänestä pää-asia. Hän oli kyllin ankara paheksuakseen ja moittiakseen vikaa mutta myöskin kyllin hyvin tunki ihmissuonnon heikkoudet, heittääkseen sen nuhtelematta. Arkana korkeampien luokkien arvosta, hoviaikanaan tottuneena ottamaan vaarin itsestään, oli hän paras neuvonantaja Anna Paulovnalle. Kauan puheli hän hänen kanssaan, itki, lohdutti ja hoiti häntä, kunnes hän oli jokseenkin levollinen ja rauhoittunut.

Silloin koputti joku ovelle, se oli lääkäri. Hän kummastui nähdessään sairaansa niin paljon tointuneen. Lääkärin ja neiti von Hübnerin istuessa sairaan luona, tulee sinne Nikolai Nikolajevitsch, kiihkoisena ja sähkösanoma kädessä.

"Tämä on kaunista, tämä," sanoo hän. Sairas kavahtaa säikähdyksestä.

"Mikä?" kysyy hän ja painaa kätensä sydämelleen.

"Juuri kuin olen nimittänyt Karl Aleksanderin ajutantikseni, saan minä näin kuuluvan sähkösanoman: Kapteeni Segerberg käsketään sotänäyttämölle, kenraali Krüdenerin esikuntaan. Hänen on matkustettava kahdenkymmenen tunnin kuluessa".

"Jumalan kiitos", sanoo Anna Paulovna.

"Jumalan kiitos, sanot sinä! Piru ymmärtäköön naisia," huudahtaa eversti vihaisena. "Päivät päästään on täällä kaikunut: oiva mies tuo Karl Aleksandrovitsch, ja nyt, kun hänet määrätään sotaan —

ainoastaan sotaan — niin, silloin sanotaan Jumalan kiitos. Pahinta kaikista on, että sähkösanoma", ja hän käänteli sitä käsissään, "on ainakin kahdenkymmenenneljän tunnin vanha. Karl Aleksandrovitschin on matkustettava iltajunassa".

Anna Paulovna makasi kasvot tyynyssä, hänen ruumistaan tärisytti silloin tällöin nyhkytykset. Neiti von Hübner kumartui hänen ylitsensä ja kuiskasi ranskaksi: "Nyt vaaditaan rohkeutta, lääkäri katselee teitä. Säilyttäkää salaisuutenne".

Anna Paulovna hillitsi itsensä. "Jättäkää minut yksin, rakkaat ystävät", sanoi hän tyynesti.

Kaikki menevät ulos, ja Anna Paulovna saa vihdoinkin laskea surunsa ja kyyneleensä valloilleen, hän ei enää koskaan näkisi Karl Aleksanderia.

Salissa oli Karl Aleksander, hän oli tullut sanomaan jäähyväisiä. Hän suutelee Vera Nikolajevnan kättä. "Antakaa minulle muistoksi lapsuuden ystävältäni tuo pieni muistoraha, joka teillä on kaulassa", sanoo hän.

Vera punastuu ja epäilee: "Oletteko nähneet kirjoituksen, joka siinä on?" kysyy hän.

"Olen".

Hitaasti avaa hän vitjat. Se oli ainoastaan pieni, mitätön hopearaha, vaikka kirjoitus siinä oli sisältörikas; "Je sais attendre". Samassa tulee neiti von Hübner sisään, eikä yksikään espanjalainen duenna ole ankarammin vartioinut nuorta sennoraansa, kuin muutoin niin hyvä neiti von Hübner nyt vartioitsi Vera Nikolajevnaa. Hän seuraa häntä eteiseen. Silloin tulevat eversti ja lääkäri sekä talon palvelijat sanomaan jäähyväisiä, sillä tieto kapteeni Segerbergin sotaan lähdöstä oli levinnyt kuin kulovalkea.

Karl Aleksander kumartaa, pyytää tervehtimään Anna Paulovnaa. Eversti syleilee ja rauhoittaa häntä. Jumala olkoon kanssanne, onnea vaan, kurittakaa turkkilaisia, kuuluu silloin. Kaikki seuraavat häntä ulos. Portailla painaa Vera Nikolajevna muitten huomaamatta muistorahan hänen käteensä. Jälleen toistetaan: Jumala olkoon kanssanne, hankkikaa kunniaa rykmenttillemme, hyvästi, palatkaa kenraalina. Vera ei sano sanaakaan, hän seisoo suuren portin takana, itkee katkerasti ja kuiskaa itsekseen: "Je sais attendre".

"No niin, tyttöseni, nyt mennään Anna Paulovnan luo", sanoo neiti von Hübner ja viettää Veralla itsensä sisälle.

Karl Aleksander huokaa helpotuksesta; "Jumalan kiitos, minä olen vapaa taas". Hän rientää asuntoonsa, laittaa vähät tavaransa kokoon matkaa varten. Asemalle on upseerikunta kokoontunut sanomaan jäähyväisiä hänelle, rykmentin marssin raikuessa lähtee hän taas maailmalle, uusia kohtaloita kohden.

X.

Niin pääsi Karl Aleksander onnellisen sattuman avulla ikävästä asemastaan. Jäähyväisittä, huomiota herättämättä, sähkösanoman nojalla ehdottomine sanoineen: "matkustettava kahdenkymmenenneljän tunnin kuluessa", oli hän vapaa kaikista velvollisuuksista. Toverien voimakkaiden eläköönhuutojen kaikuessa nousee hän ensimmäiseen, paraaseen vaunuun, joka on täynnä rakuunaupseereja ja intendenttitoimistojen virkamiehiä, ja niin kiiti hän läpi yön uusiin toimiin, uusia tarkoituksia kohden. Hän oli viime aikoina niin rasittunut, hänen mielessään olivat niin monellaiset tunteet temmeltäneet, että hän väsyneenä ja henkisesti runneltuneena nukkui, huolensa unohtaen ja nukkuikin hyvin kovalla tilallaan.

Aamun koitteessa kulki hän Brailan, rumaanialaisen rajakaupungin ohi. Puolipäivän aikaan kiiti juna läpi Bukarestin, juhlihan Bukarestin, jonne sodan pauhu kuului vaan kaukaisena, jossa tanssittiin, rulettia pelattiin, jossa viheriät pöydät olivat kultaa tulvillaan, jossa elämä kuohui mahtavin aalloin.

Bukarestiin voi sovittaa slaavilaisen laulajan Jan Nerudanin rohkean vertauksen: "ihminen syntyy rakastamaan ja taistelemaan, Herra itse on asettanut maan Venuksen ja Marsin väliin".

Äkkiä pysähtyi juna lähellä Fratescia, keskellä rataa, etäällä asemahuoneesta. Rata oli tukossa, mahdotonta oli päästä eteenpäin. Karl Aleksander ja rakuuna-upseerit lähtivät vaunusta,

huomatessaan, ettei ollut muuta neuvoa, kuin jalkaisin tai ratsastamalla päästä Simnitzaan. Hänen täytyi siis hankkia hevonen, jonka hän saikin erään rakuunaupseerin avulla muutamalta juutalaiselta, ja oli puoli tuntia myöhemmin jo matkalla.

Oli kuljettava ratapengertä, mutta se oli helpommin sanottu kuin tehty. Ajokalujoukkoja, suuria kuormastovaunuja, isompia ja pienempiä tykkeitä, ampumatarvevaunuja kulki yhtenä jonona, niin pitkältä kuin silmä erotti, ratapengertä ja syöpynyttä, pölyistä tietä myöten. Kaikkien noitten ajoneuvojen seassa ajoivat meluavat rumaanialaiset paimenet suurta teuraseläinkarjaa sotatantereelle. Eräs iso tykki oli joutunut epäkuntoon ja sulkenut koko tien.

Aurinko paistoi polttavan kuumasti ja ilma oli täynnä pölyä. Auringon valossa sinipunervilta näyttävien tomupilvien keskeltä kuului sekaisin eläinten tuskan mylvinää, paimenten huutoja ja kirkumisia, raakoja kiroussanoja kaikilla itämaan kielillä, hevosten hirnuntaa, ajajien kiihoitushuutoja, kanuunatelojen kitinää ja ruoskan läimähdyksiä. Jos ahdingossa sattui särkymään silat, hevonen kompastumaan, tai nuori härkä irti pääsemään, tuli meteli vielä hurjemmaksi. Sotamiehet juoksivat auttamaan, upseerit huusivat ja jakelivat määräyksiään, melu ja kiroukset kiihtyivät kuin myrskytuuli. Tuntui melkein, että kiroussanat halkaisisivat huutajien kurkut. Ja ikäänkuin jättiläisen tahdinlyöntinä kuului säännöllisesti silloin tällöin kanuunain jyskettä kaukaisesta Simnitzasta ja Sistovasta.

Karl Aleksander koetti päästä ratapenkereeltä eteläänpäin, mutta siellä oli hänellä vastuksena Tonavan rämeikkörannat. Pohjoispuolella tietä oli alituiset markkinat, siellä myytiin teetä, paloviinaa ja hedelmiä, vähän etempänä sotamiehet keittivät ruokaansa avonaisissa kattiloissa, tai tatarit nylkivät kaatuneita, vahingoittuneita ja tapettuja hevosia, ja niiden takana taas oli aitoja, liejumaata ja vesilammikkoja. Vaikka oli vasta kesäkuu käsissä, paistoi aurinko sietämättömän kuumasti. Kaikki kevätkesän kasvullisuus, jota ei vielä oltu poljettu lokaan, oli kuivettunutta ja pölyn peittämää.

Matka tuntui ratsastajistamme äärettömän pitkältä. Pölypilvien keskellä näkivät he tunnittain edessään Simnitzan tornien kohoavan kuparinvärisinä taivasta kohden, mutta vasta sitten kuin taivaan kansi oli himmentynyt ja tähdet alkaneet vilkkua, lähestyivät he kaupunkia, ja oli jo keski-yö, kun he ratsastivat linnoituksen portista sisään.

Simnitza, jonka sanottiin olevan sorakasana, on Tonavan varrella. Hävitettyine rakennuksineen ja puistoineen, tyhjinä katuineen oli se ikäänkuin pahasti haavoittunut ja kuumetta sairastava. Siellä täällä sen kaduilla ja seinissä oli veritahroja. Rikkiammutuista, kehoista sairaaloista ja haavain sitomispaikoilta kuului milloin hiljaista valitusta, milloin kovaäänistä voitteleamista. Ainoastaan sairashoitoon kuuluvia sotilaita, kantajia, laupeudensisaria ja pappeja näkyi suloisena kesäyönä liikkuvan kaduilla. Joka paikassa tuntui tulikiven ja karbolin hajua.

Tuskin oli Karl Aleksander ehtinyt nukkua kurjalla vuoteellaan, kun hän päivän koitossa heräsi jälleen kanuunain paukkeesta.

Turkkilaisten pattereista alituisesti kuuluva jumina, tulikiven hajuiset, tupruavat savupilvet, alasputoovat luodit, jotka milloin särkivät kirkon, yksityisrakennuksen, moskeen, milloin tappoivat valjakkoparin tai joukon ihmisiä, merkkisoirot, jotka aamuvarhaisella kuuluivat kukon kiekuraiselta, kaikki ilmoitti hänelle, että hän oli suuren sodan taistelutantereella.

Ikämeellistä, hänkin, joka oli asettunut niin epäilevälle kannalle tuon vapautustyön suhteen, hän, joka ei vihannut turkkilaisia, eikä millään tavalla voinut tuntea innostusta bulgaarialaisia kohtaan, hänkin tunsu joutuneensa hermostuneeseen kiihkotilaan, tunsu jotain selittämättömästä, kuumeenomaisesta nautinnosta, jota olo elämän ja kuoleman vaiheella, taistelu, tuottaa, josta hänen vanhemmat toverinsa olivat niin usein puhuneet. Sellaisessa mielentilassa sai vaara hänet uhkarohkeaksi, veti häntä puoleensa, kuten koski, kuten syväne imee vettä.

Hän lähti valleille, jossa suuret kanuunat paukkuivat, nousi vallinharjalle ja unohtui sinne, luonnon suuremmoisuuksien ja aamun kauneuden hurmaamana. Tonava kimalteli nousevan auringon valossa vehreiden halavien takaa, rumaanialaisen rannan puolella huikaisevan valkeana, veripunaisena ja sinisenä, kuni suuri venäläinen lippu. Sinisessä ja punaisessa, veripunaisessa ja vaaleassa värissä väikkyi erilaisia vivahduksia ja sai virran kiiltävään pintaan hohtavan keltaisia värijuovia. Silloin tällöin putosi alas sähisevä pommi, rikkoen virran pinnan ja räiskyttäen liejua, vettä ja vaahtoa ylös pilviä kohden.

Vastapäinen ranta oli vielä sumuverhon peitossa, jonka läpi ei näkynyt muuta kuin uljas muoto ja selvät piirteet taivasta vasten kuvastuvasta linnoituksesta, mutta äkkiä, ikäänkuin kanuunan ammunnan karkoittamana, alkoi sumuverho liidellä alas virtaa keveinä savumaisina höytäleinä, ja silloin alkoi Karl Aleksander erottaa vastapäistä rantaa. Se tuli vähitellen yhä selvemmäksi. Se näytti auringon puolelta kellanpunaiselta, varjossa siniseltä. Hän näki erään sotaväenosaston laskeutuvan alas kukkulalta ja tuntikausiksi katoavan näkyvistä maan epätasaisuuden ja yksinäisten puiden tähden. Hänen

seisoessaan siinä ja ihmetellessään näköalan kauneutta, alkoi vieressä oleva suuri kanuuna hankkiutua keskusteluun. Sotamiehet kantoivat uutterasti ampumatarpeita. Hyvin nuori luutnantti, punaposkinen kahdeksantoista vuotias nuorukainen, jolla oli pehmeitä, vaaleita haituvia leuassa ja poskilla, komensi miehistöä vakavuudella, joka samalla oli liikuttavaa ja naurettavaa. Karl Aleksander astui alas vallinharjalta ja kysyi, tiesikö hän, missä 18:n divisioonan 1:nen prikaatti oli.

Luutnantti punastui ja vastasi: "en, mutta kapteeni, joka on tuolla vallimajassa, tietää sen kyllä". Karl Aleksander meni kapteenin luo, tervehti häntä, esitti itsensä ja sai hätäisen, melkein äreän vastauksen kysymykseensä; kapteeni oli kovassa puuhassa raporttiensa kanssa. Kahdeksastoista divisioona oli noin neljä virstaa itäänpäin virran rannalla, luuli hän, mutta ei ollut varma siitä. Äärettömän paljon joukkoja oli kokoontunut pitkin Tonavan rantoja, toivossa, että kaikki olisi valmiina ylimenoa varten, ja nyt oltiin täällä läjässä kuin kalat parvessa, pääsemättä eteen tai taaksepäin. Jos hän tahtoi jatkaa matkaansa, olisi parasta ratsastaa Fratesciin ja sieltä sitten edelleen eteläänpäin, oli sellainen sekasorto ja epäjärjestys, että — ja hiukan kumartaen katosi kapteeni jälleen vallimajaan.

Ratsastaa Fratesciin, tehdä kahdeksan kilometrin mutka, ei, ennen vaikka miten muuten. Hän mietiskeli itsekseen ja teki vihdoin rohkean päätöksen. Hän jätti hevosensa ravintolaan, pysyi yhdessä kohden koko päivän ja lepäsi useita tunteja matkan vaivojen perästä. Sitten neuvotteli hän kauan ravintolan isännän kanssa, sai häneltä airoparin ja saattajan. Hämärtäessä lähti hän pölyistä tietä pitkin, joka seuraa erästä pientä, Simnitzan luona Tonavaan laskevaa virtaa. Sen rannalta hän löysi joukon korkeaan ruovostoon kätkeytyitä Simnitzan asukkaiden veneitä, valitsi paraan niistä, työnsi sen vesille, astui siihen ja antoi virran kulettaa sitä ensin Tonavalle ja sitten sitä alaspäin.

Niin kauan kuin hän oli Simnitzan ja Sistovan, rumaanialaisen ja turkkilaisen linnoituksen ampumalinjalla, oli hänen matkansa enemmän kun uhkarohkeaa. Pommit ja kranaatit muodostivat suuria kaaria yli virran, tuhoa tuottavalla matkallaan toiselta rannalta toiselle. Yksi ja toinen pommi putosi heitä lähelle rannan liejuun ja pärskytti sitä satoja meetrejä etäälle ympäriinsä.

Mutta Karl Aleksander ei näyttänyt huomaavan mitään kaikesta tuosta, hän oli ihmeellisen juhlallisella tuulella. Sinä hetkenä, jolloin hän alkoi kahlata ruovostossa, oli hänessä herännyt eloon jotain kauan sitten unohdettua. Kosteaa ilma, veden loiske, iltatuulen suhina, niin, vieläpä ruovostossa elävän yöperhosen tympeä hajukin saivat hänen muistonsa ajan kaksikymmentä vuotta takaperin. Ja kanuunain paukuessa ympärillä valtasivat hänet menneisyyden muistot. Hän muisteli lapsuutensa lyhyitä aikoja, muisti silloisia onnen hetkiä, muisteli miten hän poikana antoi veneensä keinua Merijokea alas, kuuli veden kohisevan sen keulan edessä, näki sen paksuna ja kiiltävänä, kuin öljyn, kiemurtelevan perässä, kuuli sorsan kaakottavan ja kuirin valittavan ruovostossa, kuuli hauin porskahtelevan ja lauttamiesten laulavan yksitoikkoisia laulujaan. Kuinka monet vuodet siitä olivat kuluneet, kuinka paljon hän oli senjälkeen nähnyt ja kärsinyt. Sitten muisteli hän tukkipoikia, heidän hauskoja kepposiaan, hurjaa elämäänsä ja iloisia lauluja. Ja syysiltoja tuulastustulien ääressä lampien rantojen syvissä, tyynissä pohjukoissa. Voi, kuinka paljon muistoja, muistoja, jotka hänestä olivat jo kauan sitten tuntuneet unhoittuneilta, herättivät nyt Tonavan kohisevat aallot hänen sielussaan. Minkätähden hänen, juuri hänen oli täytynyt jättää kotiliesi? Ja taivas kaareutui korkeampana hänen päällään ja syvempänä hänen allaan. Tähtiä alkoi näkyä tummansinisellä pohjalla, vilkkua ylhäällä ja alhaalla.

Virralle näkyivät palavan Sistovan punaiset liekit. Simnitza ja Sistova tuntui hänestä kahdelta kaksintaistelussa olevalta mahtavalta jättiläiseltä, jotka salamoivin silmin katselivat toisiaan virran mustan syvyyden yli. Leiritulia loisti joukottain siellä täällä pitkin virran rantaa ja kuvasteli virtaavasta vedestä, mutta Karl Aleksander oli niin muistojensa maailmaan vaipunut, että hän tuskin huomasi, missä oli, ja minne oli matka.

Hiljaisista unelmistaan, muistoistaan huolimatta, tiesi hän kumminkin, kokemuksensa avulla Merijoelta ja poikavuosiensa jokimatkoilta, jokseenkin hyvin, kuinka pitkälti hän voi ehtiä hiljaisella soudulla kovaa virtaa alas. Hän katsoi kelloaan, neljä kilometriä oli upseeri sanonut, se on sitten näillä paikoin, sitä suuremmallakin syyllä, koska koko ryhmä pieniä tulia loistaa venäläisellä rannalla.

Tässä täytyy siis ruveta etsimään maallenousupaikkaa.

Se oli helpommin sanottu kuin tehty. Tonavan pohjoinen ranta on sen vahvin varustus —, vahvempi kuin Simnitza ja Sistova, Ruschuk ja Giurgevo. Sen heteikössä, hyllyvässä liejussa, petollisessa kaislikossa on aina Katariina II:sen ajoista saakka moni urhollinen Venäjän sotilas saanut tuskallisen kuolemansa. Tunnittain koettivat Karl Aleksander ja hänen soutumiehensä ohjata venettään ruohostoon, tunnittain koettivat he päästä kovalle maalle, likaisina, väsyneinä, nälkäisinä ja märkinä täytyi heidän kerta toisensa perään palata jälleen veneeseensä.

Kanuunat olivat jo vaienneet, tähdet alkoivat vaaleta taivaalla, uusi päivä jo koitti, venäläisestä leiristä kuului merkkisoihtoja, ja yhä vaan hapuilivat he kaislikossa ja ruovostossa, silloin kuulivat

heidän väsyneet korvansa äkkiä rannalta ammovaa tai mölisevää ääntä.

Rumaanialainen alkoi kuunnella, ja kielellään, joka on puoleksi Ranskan, puoleksi Itaalian kielen tapaista, oli hänellä paljon kerrottavaa Karl Aleksanderille, soutuessaan mätäs- ja kahilikkosokkeloissa. Hetken perästä kuului mylviminen paljoa kovemmalta. Rumaanialainen nyökkäsi päätään tyytyväisenä, ja silloin ymmärsi Karl Aleksander hänet, kapea virtaava puro tuli näkyviin. He ohjasivat veneen siihen, ja pitkin sen vartta olivat puhvelihärät polkeneet tien, joka, niin huono kuin olikin, kumminkin oli tie, jota myöten he vihdoinkin pääsivät ikävästä asemastaan kovalle maalle. Sinne piiloitti Karl Aleksander veneensä. Puoli tuntia käytyään, saapuivat he rantapenkereelle, ja neljännestunti sen jälkeen olivat he vihdoinkin leirissä.

Simnitzassa oli vallalla tavaton levottomuus ja kiihko, joka oli tarttunut ympäristöönkin, täällä elettiin levollisina kuin rauhan aikana. Harmaat rivit olivat päästetyt hajalleen, ja osa sotamiehistä kantoi puita ja risuja, iloisesti jutellen; toiset virittivät valkeaa kattilain alle, toiset taas istuivat puoli-alastomina ja paikkasivat paitojaan, takkejaan tai saappaitaan, useimmat istuivat piirissä teekeittiön ja höyryävien patojen ympärillä, kärsimättöminä odottaen aamuruokaansa.

Sotaravintoloitsijan väliaikaisen teltan luona tungeskeli sotamiehiä viinanassakan ympärillä, he ottivat ryydyn, huuhtoivat suutaan viinalla, pyhkivät huulensa ja viiksensä huolellisesti hihoihin ja lähtivät, venytellen ja haukotellen, toimiinsa. Vähän etempänä ruokkosivat sotilaat omia ja upseerien hevosia. Kaikki oli yhtäläistä kuin Krasnoje Selon kenttäharjoituksissa kuumana, kirkkaana kesäaamuna, lisäksi sellaisena aamuna, jolloin ei odotettu kovaa päivää. Jota korkeammalle Karl Aleksander ehti rantapengertä, sitä selvemmin hän huomasi, kuinka äärettömän paljon joukkoja oli tälle tasangolle leiriytynyt. Niin pitkälti kuin silmä näki, loisti valkeita teltoja aamuvalossa; mutta siellä täällä tiheään metsä-sarekkeiden kohdalla katkesivat telttarivit, etempänä taas yhtyäkseen säännöllisiksi.

Karl Aleksander hankki itselleen ja rumaanialaiselleen sotamiesten keittiöstä yksinkertaisen aamiaisen, joka maistui hänestä paremmalta, kuin milloinkaan Cubatin ja Dononin ravintoloissa Pietarissa ja lähti etsimään ruhtinas Sasdanadschea ja päämajaa, lähetettyään ensin rumaanialaisen noutamaan hevostaan Simnitzasta. Oli jo iltapuoli käsissä ennenkuin hänen onnistui löytää ruhtinaan teltta, tai oikeammin sanoen, soturin maja ja teltta yhdessä lukemattomien muiden joukosta matalalta kummulta, josta näki yli koko leiripaikan. Teltassa oli ainoastaan ruhtinaan palvelija, joka kiilloitti teekeittiötä ylösalaisin käännetyn laatikon päällä, ja ruhtinaan koira. Palvelija pyysi Karl Aleksanderia istumaan, ruhtinas tulisi kyllä pian. "Istua, ei, maata", vastasi Karl Aleksander, "sillä minä en ole nukkunut kolmeenkymmeneenkuuteen tuntiin", ja hän heittäysi ruhtinaan vuoteelle ja vaipui melkein silmänräpäyksessä raskaaseen uneen.

XI.

Hämärtäessä heräsi Karl Aleksander kiihkeästä, vaikka matala-äänisestä keskustelusta. Hän katsoi tirkistäen ympärilleen. Kaikki oli hänestä outoa, ensin hän ei voinut muistaa, missä oli, eikä miten hän oli tullut sinne, jossa oli. Pahanpäiväisen lampun valossa näki hän edessään niin saippuaiset kasvot, ettei hän tuntenut niitä. Etempänä oli kai vielä toinenkin henkilö, sillä hän kuuli miellyttävän äänen puhtahimmalla ranskan kielellä selittävän jotain, jota Karl Aleksander piti itsepuolustuksena, eikä syyttäkään.

"Meitä syytetään suotta. Me olemme käyttäneet Tonavan kartoittamiseen paljon pontevaa työtä. Ei ole meidän syyämme, että Tonavan kartat siitä huolimatta ovat väärät. Tonava on oikullinen impi. Uskokaa minua, tai älkää, mutta se muuttaa joka vuosi sijaansa. Milloin muodostaa se hietamatalikkoja, milloin kaivaa syvänteitä, se on oikukas, kuin veden neidot. Kaikissa tapauksissa on teidän myönnettävä, että vaikkapa kartat eivät olekaan oikeita, ei se ole synnä siihen, että me 24 päivästä asti huhtikuuta, jolloin sota julistettiin, emme vielä ole ehtineet vihollisen maahan. Jos työ olisi toimitettu paremmassa järjestyksessä, paremman harkinnan mukaan, niin..."

Sillä välin oli saipuoitu partaveitsellä poistanut vahdon, ja vähitellen alkoi Karl Aleksander nähdä miehen kasvoja, se oli ruhtinas Sasdanadsche, Aleksander Davidovitsch omassa olennossaan. Mutta miten muuttuneena! Skandinaavialaisilla, anglosakseilla, germaaneilla muuttuvat lapsuudenajan kasvot, niiden ilmeet vuosien kuluessa huomattavassa määrässä, kumminkin voi niissä kansoissa kahdenkymmenenviiden vuotisessa henkilössä huomata paljon piirteitä ja paljon ilmettä, jotka tuntuvasti muistuttavat samaa henkilöä kahdentoista vanhana; mutta itämaisissä kansoissa vaikuttaa kaksitoista vuotta niin paljon, että — voi sanoa — ei ole kysymys muuttumisesta, vaan muutoksesta.

Kuka ei ole nähnyt sirojäsenisestä, ihmeen kauniista juutalaistytöstä kehkeytyvän rumavartalaisen, lyhyen, vantteran ja pitkänenäisen neidin. Äänestä Karl Aleksander ensin tunsikin jälleen entisen toverinsa ja lapsuuden ystävänsä keltaiset kasvot korkean kaarevine silmäkulmineen, silmäänpiistävän nenän, tummat, syvät ja pieniteräiset silmät sekä kirsikanpunaiset, mehevät huulet.

Syvällä äänellään ja verkkaisella, tyynellä tavallaan vastasi ruhtinas, katsoen kuvastimeen ja huolellisesti sivellen kasvojaan cold creamilla, ihojauheella ja eau de colognella:

"Minä myönnän sen, mitä sanot. Pääasia kaikissa tapauksissa on, ettei meillä ole yhtään ainoaa oikeaa karttaa Tonavasta, emmekä tunne sen kareja, emme syvyyttä, emmekä virrannopeutta. Se, joka tuntisi jonkunkaanlaisen mahdollisen tien alas virtaa, joka voisi sanoa, tästä voi mennä yli, tässä on virta niin ja niin syvä, ja ennen kaikkea, tuonpuoleinen ranta sen tai sen tapainen, hän olisi mies, jota me tarvitsemme. Mutta se on nyt asia, joka ei liikuta minua. Petruscha", huusi hän palvelijalleen, "laita kuntoon, mitä minä tarvitsen kolmena tai neljänä päivänä — kuulehan Josefo-ystäväni", ja ääneen tuli toisellainen sointu, puheeseen toisellainen tahti, "minä kai saan, kuten ennenkin, olla sinun luonasi Murgescon palatsissa Bukarestissa?"

"Paras ystäväni, sinä olet äärettömän tervetullut luokseni. Koko talo on käytettävänäsi. Mutta mitä perhanaa sinulla on toimittamista pääkaupungissamme, tai koskeeko se ainoastaan Rositaa Alcazarissa?"

"Rositaa Alcazarissa", sanoi Karl Davidovitsch, pikemmin ikäänkuin itsekseen, ja hän siveli hienoilla, valkeisilla sormillaan käherrettyjä viiksiään, ja lempeä sekä haaveileva ilme tuli hänen silmiinsä, "Rositaa en minä saane nähdä. Minkäkö tähden minä matkustan Bukarestiin? Kirotot insinöörit ja meriupseerit, jotka nuhjustelevat Tonavan siltain kanssa, keksivät kaikkia mahdollisia syitä hitaudelleen, milloin ovat kartat vääriä, milloin on Tonavan vesi liian korkealla; nyt tahtovat he tietää virran nopeutta, ja sen selville saamiseksi tarvitaan pieni kone, undulaattori, lasiputki, joka koneellisesti mittaa sen heille. Sitä konetta pitää minun etsiä Bukarestista."

Toinen nauroi hienon säädyllyisesti: "Niin totta kuin minä olen Josef Murgesco, majuri Rumaanian kuninkaan palveluksessa, on matkasi turha. Etsi Bukarestista maailman paraita multasieniä, etsi viiniä, laulajia ja laulajattaria, etsi samettisilmäisiä ja -ihoisia naisia, ja sinä löydät kaikkea, mitä sinä siinä suhteessa voit vaatia, mutta älä mene vaatimaan tiedettä, taidetta, tarkan matemaattisen työn tuloksia."

"Sitäpaitsi saa sen koneen helpoimmin Wienistä".

"Niin, jos minä en saa sitä Bukarestista, sähköitän minä Pietariin Maantieteelliselle seuralle, siten on se minulla kuudessa päivässä; minä en tunne ketään Wienissä".

Silloin kääntyi keskustelu, ruhtinaan täyttäessä matkareppua, päivän kysymyksiin. Majuri Murgesco puhui päämajasta Plojetschissa, keisarin lempeydestä ja suuresta vaatimattomuudesta, rumaanialaisesta kenraali Maunista, ministereistä ja marsalkeista. Ruhtinas taas kyseli ja antoi vastauksia ylipäälliköistä, kenraali Gurkosta, parooni Krüdeneristä, yli-esikuntapäällikkö Nepokoischitzkista, kaikki nimiä, jotka elivät senaikalaisten huulilla, nimiä, jotka olivat muodostamaisillaan uusia ja kunniakkaita lehtiä maailman historiaan.

Kun Karl Aleksander kuuli kaikki nuo nimet ja puheesta ymmärsi, että kumpikin keskustelija oli ikäänkuin äänettömänä jäsenenä suurella maailman näyttämöllä, kuohahti hänen mielensä kateudesta, niin voimakkaasta, että veri nousi hänen päähänsä. Tuo yksinkertainen Aleksander Davidovitsch, jolla oli ollut sellainen vaiva oppia selvimpiäkin asioita, lekotteli täällä vallan loistossa, oli mukana kaikessa suuressa, jota nyt tapahtui, ja epäilemättä loistavasti edistyisi, sillä aikaa kun hän itse melkein vuosikausiksi unohdettuna oli viettänyt armeijaupseerin halpaa elämää. Nyt oli hän kyllä kutsuttu tänne suurien hyökyaaltojen keskeen, jotka voisivat nostaa hänet korkealle, viedä kauas eteenpäin, mutta epäilemätöntä on, että hänet täällä pantaisiin sellaisiin toimiin, asetettaisiin sellaisiin paikkoihin, ettei häntä paljon nähtäisi eikä kuultaisi. Ja ensi kerran elämässään tunsikin hän, ei tosin vihaa, vaan jotain sen tapaista kaikkia sellaisia kohtaan, jotka olivat onnen helma-lapsia ainoastaan sentähden että olivat syntyneet yhteiskunnan suurien keskuudessa. Samalla leimahti kunnianhimo hänessä suureen liekkiin, joka valaisi jokaisen hänen kuluneen elämänsä hetken ja osotti hänelle, miten hän onnellisten tapausten avulla oli melkein tyhjästä noussut siihen asemaan, joka hänellä nyt oli; sen liekki ei tästä päivästä alkaen antanut hänelle mitään lepoa, vaan pakoitti hänet ponnistelemaan ylöspäin, korkeammalle ja korkeammalle, niin korkealle, että hän voisi nähdä lukemattomia sellaisia, kun hän itse nyt oli, ponnistelevan alhaalla.

Siinä keskeytti hänen mietteensä Aleksander Davidovitsch, joka polttaen paperossiaan ja pannen nappeja kiinni, sanoi kovasti majuri Murgescolle: "Minun täytyy kai herättää ystäväni, kapteeni, sanoakseni hänelle, mitä hänen on tehtävä poissaollessani".

"Ei tarvitse", vastasi Karl Aleksander ja nousi reippaasti ylös. "Minä olen maannut puolivalveilla ja vieläpä kuullut osan keskustelustanne". Ystävykset syleilivät ja suutelivat toisiansa sydämellisesti kaksi kertaa, kuten Venäjällä on tapa. Sitten vasta seurasi esittely. Esikuntakapteeni Karl Aleksander Segerberg ja majuri Murgesco, parooni Krüdenerin rumaanialainen apurantti. Sitäpaitsi Matschinin sankari, hän, joka luutnantti Dubassoffin kanssa räjäytti turkkilaisen monitoorin, Chiwai Rachman ilmaan.

Majuri Murgesco, josta tuntui, kuten kaikista hienosti sivistyneistä ihmisistä, vastenmieliseltä tekojensa ylisteleminen, punastui hieman, joka vielä lisäsi hänen hienojen kasvojensa miellyttävyyttä. Hän oli uhkea latinalaisen suvun edustaja: silmäkulmat kaarevat, kasvot sivulta katsoen kauniit ja sen lisäksi vielä miellyttävä ääni. Majuri Murgesco lausui muutamia ystävällisiä sanoja ja sanoi tuttavallisesti jäähyväiset, hän ei tahtonut häiritä ystävyksien kohtausta.

Ja silloin alkoi tulla kysymyksiä, ja vastauksia, vastauksia ja kysymyksiä, kuului huudahduksia, lyhyitä, hermostuneita naurahduksia ja lämpimän, ikuisen ystävyuden vakuutuksia. Aleksander Davidovitschista oli Karl Aleksander kaunistunut, niin että hän oli tosi-kaunis upseeri. Lopuksi tultiin asian ydinkohtaan.

"Mikä minun kohtalokseni tulee täällä"? kysyi Karl Aleksander.

"Sinä olet parooni Krüdenerin esikuntapäällikön alainen, kuten minäkin ja Murgesco".

"Hyvä, ja sitten?"

"Sitten, no niin", ja Aleksander Davidovitsch puhui vielä verkkasemmin kuin tavallisesti, "no niin, ensinnäkin on sinun muistaminen, että sinä kirjoitit haluavasi tänne minkälaiseen toimeen tahansa..."

"Niin kyllä!"

"No niin", ja ruhtinas puhui kiusallisen hitaasti, "viikko sitten valitti esikuntapäällikkö minun kuulten sitä vastusta, jota hänellä oli intendenteistä. Hän oli luullut, että me pääsisimme Tonavan yli paljon pikemmin, mutta kun niin ei käynyt kumminkaan, on tänne kokoontunut ääretön paljous elintarpeita, muun muassa oikein pataljoonittain teuraseläimiä. Elukat ovat meille todellisena maanvaivana. Kanuunain paukkeesta peloissaan ovat ne melkein villiityneet. Niitä pääsee aina karkuun, uppoaa Tonavan liejuun, tai varastavat niitä juutalaiset ja kreikkalaiset. Pari sotilasta on menettänyt henkensä taistellessaan härkiä vastaan. Lopuksi kyllästyi kenraali alituisen puuhaan. Hän pyysi minun esittämään kunnollista ja pontevaa henkilöä".

"Härkäin päälliköksi", sanoi Karl Aleksander, vasten tahtoaan punastuen.

"Niin, älä nyt loukkaudu", Aleksander Davidovitsch punastui vuorostaan. "Kirjeesi oli kiihkeä, ja toimi, vaikkakin halpa, on tärkeä-arvoinen. Sinä et voi arvata sen tärkeyttä. Sen lisäksi on sinun pitäminen silmällä kaikkia tavaranhankkijoita. Se sinään, pyyntösi päästä sotaan, tulla tänne määrättyksi, olivat asianomaiset saaneet niin sanoakseni samalla hetkellä, kuin parooni Krüdener oli päättänyt pyytää apua tuon asian tähden ja siten... Sitäpaitsi minä tulen takaisin kolmen tai neljän päivän perästä, sitten saamme lähemmin puhua asiasta".

Aleksander Davidovitsch oli tahtonut tehdä palveluksen ystävänsä ja toverilleen, nyt loukkautui hän Karl Aleksanderin äänettömyydestä, joka, paremmin kuin sanat, ilmaisi hänen tyytymättömyytensä toimen suhteen, johon hänet oli kutsuttu. Hän sentähden joudutti eroa niin paljon kun voi. "Nyt minun täytyy kuitenkin lähteä ratsastamaan, joutuakseni junaan Festetitschissa. Sinä asut majassani, se on selvää. Petruscha, pidä huolta Karl Aleksandrovitschistä, kun minä olen poissa. Hyvästi, kaikki käy vielä hyvin, olehan vaan kärsivällinen. Vielä eräs asia, esikuntapäällikkömme sairastaa, makaa kenttäsaarahuoneessa, muuan pöllö everstiluutnantti hoitaa toistaiseksi hänen tehtäviään. Sinä voit odottaa, kunnes minä tulen takaisin, hän ei tiedä mitään siitä, että sinä olet määrätty tänne". Ja ruhtinas lähti majasta, pudistettuaan Karl Aleksanderin kättä. Heti sen jälkeen kuului hänen hevosensa jalkain kapse tieltä.

Karl Aleksander oli suuttunut, perin suuttunut. Hän, vanha paassi, "härkävartioston" päällikkönä, kuten sitä komppanijaa kutsuttiin, joka oli saanut tuon häväisevän vartioitsemisen toimekseen. Hän käveli edestakaisin majassa, sitten aukaisi hän oven saadakseen raitista ilmaa. Tuskin hän oli sen tehnyt, kun kuu täytti huoneen valovirrallaan. Hän nojasi oven pieltä vasten ja seisoi siinä kauan liikkumattomana kuin kuvapatsas, katseli taivasta, jossa tähdet kimaltelivat kirkkaimpina kuin hän koskaan ennen oli nähnyt. Hänen edessään oli orapihlaja-aita, jonka toinen puoli oli pimeä, toinen valoisa, etempänä taivaan rannalla välkkyi mahtava Tonava hopeavärisenä; Tonavan ja puron välillä loisti ja savusi sadottain leiritulia.

Seisoessaan kukkulalla ja katsellessaan leiriä, kuuli Karl Aleksander pauhinaa, taukoomatonta,

kumeara, mahtavaa tohinaa, johon jokainen yksityinen ääni katosi, niinkuin pienet väreet meren aaltoihin. Tohina väliin koveni, väliin heikkeni, tuntui ikäänkuin sadattuhannet miehet, jotka täällä elivät ja liikkuivat öisen tähtitaivaan, teltojen liinakattojen alla, olisivat muuttuneet tarumaiseksi jättiläiseksi, joka oli nukkunut ikuisesti kohisevan Tonavan rannalle, ja jonka hengitys nyt kevätkesän yön hiljaisuudessa kuului.

Taivaan korkeus, yötuulen viileys ja yksitoikkoinen kohina saivat vihdoin Karl Aleksanderin sydämen ja mielen jonkinlaiseen tasapainoon. Viha ja katkeruus muuttuivat alakuloisuudeksi. Minkätähden juuri hän jäisi kuormaväkeen, jäisi jälkeen kun kaikki hänen kanssaan yhdenikäiset olivat kohonneet ylöspäin maailmassa. Hän oli surumielinen ja sääli itseään, mutta samalla hän ymmärsi, että hänen päätarkoituksensa, saadakseen olla mukana suurissa tapauksissa oli löydetty. Sama se, ajatteli hän, tämän lyhyen sodan ajalla — sillä kaikki luulivat sodan alussa, että se loppuisi lyhyeen, olisi ainoastaan paraatimarssi Konstanttinoopoliin — menisi hän eteenpäin. Hän näyttäisi heille, kuinka väärin he olivat häntä kohdelleet. Ja hän teki itsekseen lupauksen, ettei antaisi mitään tilaisuutta, tehdä itseään huomatuksi, mennä ohi. Samassa lenti tähti, tehden pitkän, loistavan juovan tummalle taivaalle. Toivotus tai lupaus, silloin kuin tähti lentää, ennustaa hyvää, tuumi hän itsekseen, nousi ylös ja päätti mennä sotaravintolaan.

Päämajan sotaravintolaa piti eräs eversti Lidoff ja sen hoitajana oli ranskalainen kokki François, sillä oli haaraosastoja kaikkialla, minne suurempia joukkoja oli kokoontunut. Täällä Simnitzan läheisyydessä oli ravintolaksi laitettu sotilasmaja, jota oli jatkettu pituudelleen milloin teltoilla, milloin toisilla majoilla. Sen kehnoihin suojiin kokoontui kaikellaatuisia upseereja. Kun Karl Aleksander astui sisään, oli se täynnä viimeiseen sijaan asti. Siellä näki kirjavan joukon ihmisiä eri roduista ja kansoista. Leveäpäisen, karkealeukaisen ja kelta-ihoisen, puhtaasti venäläisen tyyppin rinnalla näki vaaleaverisiä, korkeakasvuisia ruotsalaisten ja saksalaisten esi-isien jälkeläisiä. Etempänä istui seurue rumaanialaisia. Heidän soikeat kasvonsa, tummat, öljyn keltaiset ihonsa, hienot piirteensä osoittivat, että heidän sukuperänsä, samoin kuin kielensäkin juontui Byzanzista ja Roomasta. Sähköväsilmäisiä, suuri- ja käyräpäisiä kreikkalaisia, pitkä-, mongolilaisviiksisiä, herkulesmaisia tjerkessejä, kulmikkakasvoisia suomalaistyyppisiä, sanalla sanoen, näytteitä kaikista niistä kansoista ja roduista, joita laeva valtakunta voi näyttää. Naurun ja puheen sorina, lasien kilinä, pauhina ja laulu täytti kehnon huoneuston. Vaikka ikkunat ja ovet olivat auki, oli sisällä kuitenkin todellisia pilviä ruoan käryä ja tupakin savua. Hikoilevien vieraiden välissä juoksi rasvaisia ja hengästyneitä palvelijoita. Kaikkea tuota valaisivat kitkuavat öljylamput säännöttömällä, väräjäväällä valollaan, sillä liekki milloin suureni milloin pieneni, aina sen mukaan kävikö voimakkaampi vai heikompi tuulen henki huoneessa.

Karl Aleksander katseli kauan tyhjää sijaa, vihdoin huomasi etäällä pöydän, jossa näytti olevan vielä sijaa muutamalle henkilölle. Kun hän monen anteeksipyyntön perästä ehti pöydän luo, huomasi hän vastenmielisellä hämmästyksellä, että kaikki pöydän ympärillä istujat olivat siviilipukuisia. Hän ei olisi tahtonut mielellään ensi kertaa ravintolassa käydessään esiintyä sellaisten seurassa, jotka eivät olleet upseereja, mutta muu ei nyt auttanut. Kolme siviilipukuista herraa näytti tuskin huomaavankaan häntä. Yksi heistä kirjoitti uutterasti taskupaperille, toiset kaksi puhuivat innokkaasti ja puoli-ääneen keskenänsä. Karl Aleksanderin harmia lisäsi vielä se, ettei hänen merkeistä ja huudoista huolimatta onnistunut saada käsiinsä yhtään palvelijaa.

Toinen siviilipukuisista herroista, paksu ja verevä herra, poskiparta sellainen, jota leikillä kutsutaan karitsan kyljykseksi, kääntyi silloin Karl Aleksanderin puoleen, esitti itsensä sotakirjeen vaihtajana, herra von Lichtensteininä, ja kysyi saksaksi, saisiko hän auttaa. Minä olen vanha vieras täällä ja minua heti totellaan. Ennenkuin Karl Aleksander ehti vastata, vihelsi hän lyhyeen ja kimakasti, ja ikäänkuin taikavoimalla ilmaantui palvelija pöydän ääreen.

Sanoakseen jotain naapurilleen, kysyi Karl Aleksander jotenkin välinpitämättömästi: "Mitä sanomalehteä te edustatte, herrani?"

"Neue Freie Presseä Wienissä, herra kapteeni".

"Karl Aleksander Segerberg, esikuntakapteeni. Te tunnette siis Wienin?" ja hänen mielensä leimahti tuota kysyessä, hän tunsikin, että hän oli löytänyt lähtöpisteen, alun päästäkseen huomatuksi.

"Bin Wienerkind, hab'r Wieneblut, olen syntynyt Pyhän Stefanin luona, — minä olen triple extrait de fine fleur de Vienne", vastasi toinen hymyillen.

"No, sepä sattui", ja Karl Aleksanderin pahatuuli ja alakuloisuus hävisi. Silmänräpäyksessä oli hän unhottanut vihansa, tappionsa, ja nyt tuli esiin toinen puoli hänen luonnettaan: kiihkeä toimintahalu, ja sitä seurasi hänessä aina levollisuuden tila, sisäinen tyydytys, joka etukäteen rauhoitti hänet kaiken ja kaikkien suhteen. "Tahtoisitteko ja voisitteko tehdä minulle palveluksen? Minä tarvitsisin" — jatkoi hän innolla — "koneen, jota sanotaan undulaattoriksi, Tonavan virran nopeuden koneellista mittausta varten. Jos sellaisen voi saada Wienistä, niin voitteko sanoa minulle, kuinka pian sen voi saada tänne?"

Herra von Lichtenstein mieltäsi asiaan, "gewiss, gewiss", vastasi hän. "katsotaanpas. Jos minä vielä tänään ratsastan Festetitschin asemalle, sillä täällä ei minulta oteta sähkösanomaa, sähköitän toimitukselle ja pyydän ensi postissa saada koneen, jonka te tahdotte, niin ehtii se tänne kolmessa vuorokaudessa. Minä teen teille tuon palveluksen, eikä se maksa teille penniäkään, mutta ainoastaan yhdellä ehdolla".

"Ja se on?"

"Että te, milloin voitte; autatte minua kirjeenvaihtajana tiedoillanne".

Karl Aleksander lupasi, tarjosi kirjeenvaihtajalle pullon olutta, ja mainittuaan, että hän asuu sivuajutantti ruhtinas Sasdanadschen teltassa, poistui iloisena pienestä tempustaan, ja riemastuneempana kuin hän pitkään aikaan oli ollut.

Odottaessaan Dodo Davidovitschia, tarkasteli hän asemaa ja oloja. Ensin haki hän päämajan. Se oli kukkulalla, keskellä jotain puutarhantapaista. Pientä, jokseenkin rapistunutta rakennusta, jota kutsuttiin linnaksi, ympäröi pohjoispuolelta todellinen, lukemattomista kuormavaunuista ja kanuunan lavoista muodostunut vallitus, joiden väliin oli sidottu hevosia. Tonavan puoleisella sivulla linnaa oli aukea, ruohoa kasvava kenttä, jota varjosti rivi vanhoja jalavia. Kentän yli, jota vartioitsi kasakkavartiosto, nähtiin silloin tällöin rientävän ajutanteja sisään ja ulos linnasta. Toisinaan näkyi ylipäällikön korkea vartalo, kauniitten esikunta-upseeriryhmien ympäröimänä, seisovan kaukoputken edessä, joka oli asetettu puutarhaan; hän näytti tutkivasti katselevan vastapäistä rantaa ja Sistovan muureja. Etempänä idässäpäin, suurien jalavien alla näkyi jonilaistyyllisen temppelin muotoinen huvila. Sen otsikossa oli ollut kirjoitus, rakkauden ja rakkaudenjumalan ylistys, jota kumminkin nykyisissä olosuhteissa oli pidetty sopimattomana, ja sentähden poistettu. Vielä voi epäselvästi erottaa kirjaimet. Huvila oli määrätty keisarin asunnoksi.

Karl Aleksander suuntasi askeleensa viheriälle kentälle, sen alapuolella soitteli rykmentin soittokunta. Ympäri oli kerääntynyt tiheä piiri sotamiehiä, aliupseereja, rumaanialaisia ja bulgaarialaisia talonpoikia ja naisia. Sistovasta ja Simnitzasta karkoitettuja porvareja ja muutamia armeijapuseereja. Viime mainitut näyttivät enemmän katselevan ympärilleen, kuin kuuntelevan soittoa. Enemmän viehätti joukkoa, samoin kuin Karl Aleksanderiakin ryhmä upseereja, jotka kävelivät linnan edessä olevalla ruohikolla tai seisovat plastillisissa asennoissa suurien, pehmeälehtisten jalavain alla.

Kesäinen aurinko vuodatti kultaista hohdettaan kauniille taululle, ja sai hohtavan punaisen, vaalean ja sinisen, pukujen kullan ja hopean näyttämään suurelta loistokasviltä, ruohokenttien tasaista, vihreää taustaa vasten. Karl Aleksander oli samoin kuin ajutantit ja esikunta-upseerit pukeutunut huolellisesti. Hän ei tahtonut, että hänet ilman mitään sekoitettaisiin armeija-jalkaväkeen. Erittäinkin piti hän huolta, että pieni maltalaisristi, joka osoitti hänen olleen paassina, oli näkyvissä. Esikuntaupseerien joukossa näki hän useita tuttavvia. Ajutantin, joka hyvin tärkeän näköisenä meni juuri tervehtimättä hänen ohitsensa, tunsu hän myös. Niin, muistipa hän vielä, että tämä oli hänelle kolme ruplaa velkaa. Tuolla on tuo kaunis rumaanialainen majuri Murgesco, "mitähän, jos menisin sinne, tervehtisin häntä ja sanoisin, että olen tilannut koneen Wienistä", mutta Karl Aleksander ei mennyt. Paitsi sitä, että häntä hävetti koko asia, oli hänellä vielä toinenkin syy. Hän itse oli palvellut arvokkaammassa rykmentissä, hän muisti, miten hän kohteli yksinkertaista jalkaväkipuseeria. Ajatella, etteivät he vastaisi hänen tervehdykseensä tai jos — sitä voi tuskin otaksuakaan kumminkaan — vastaisivatkin — mutta jatkaisivat toimiaan, keskusteluaan ja kävelyään, väliäpitämättä hänestä. Ei, olkoot nuo ylimysystävät rauhassa — jonain päivänä hänkin ... ja hän lähti pois suorana, ylpeänä nopein askelin, jotta "ylimysystävät", nuo "maffit", kuten heitä armeijassa kutsuttiin, eivät näkisi häntä utelijaan alhaisen kirjavassa joukossa, Hän tiesi kyllä, että nuo saavuttamattomat, isoiset, jotka nyt olivat täällä vallan ja loiston välittömässä läheisyydessä, olivat paraimpia ja rakastettavimpia ihmisiä maailmassa, jos heidät kohtasi vähemmän julkisella paikalla. Täällä esti heidät siitä ainoastaan turhamaisuus, halpa intohimo, joka tuntuu olevan aikamme vika. Sillä vaikkapa se onkin ollut kaikkina aikoina paheena, vikana, niin on se vasta meidän päivinämme päässyt valtiijaaksi.

Heinäkuun aurinko paistoi kuumasti. Karl Aleksander lähti sentähden kilometriä etempänä, virran rannalla olevalle kukkulalle, jossa ryhmä suuria jalavia ja kastanjoita näytti tarjoovan hänelle lepoa, varjoa ja viileyttä. Ehdittyään kukkulalle, huomasi hän siellä erään kastanjan juurella vanhan majurin, joka istui puun rungon ympärille laitetulla penkillä. Vanhus istui kirja kädessä. Karl Aleksander oli nyreissään, sillä hän oli toivonut saada olla yksinään ajatuksineen. Kun hän katsoi tarkemmin majuria, näki hän, että tämä nukkui. Hän tarkasteli nukkuvaa ja huomasi, että tämän leppeissä, puhtaasti venäläisissä kasvoissa kaikesta karkeudesta huolimatta ilmeni niin paljon suopeutta ja hyväntahtoisuutta, että hän kuitenkin päätti istua penkille saman puun alle.

Karl Aleksander oli kasvanut jokiseudussa, hän rakasti näkö-aloja viheriärantaisiin ja leppoisaalehtisiin jokilaaksoihin, hän oli nähnyt Merijoen, Nevan ja Volgan rannat kaikellisessa valaistuksessa, mutta mitään kauniimpaa, kuin näköalan Tonavalle, jonka hän nyt näki täältä kastanjain

tummien latvojen alta huikaisevan valoisenä kesäisen auringon paisteessa, ei hän luullut koskaan nähneensä. Hän näki, miten Tonava etäällä, silmäkantaman päässä, virtasi matalain, sinivehreäin kumpujen välissä, tuli näkyviin kauniina kaarena Sistovan ja Simnitzan muurien välistä, loisti ja välkkyi kesäpäivän kirkkaudessa ja häipyi näkyvistä kaukana lännessä satalukuisen, matalan ja vihreän saaririvin väliin, joka oli sen kirkkaalla pinnalla ikäänkuin malakiittinen helminauha suurella kristallilevyllä. Etelässäpäin oleva tasanko kimalteli kaikilla vivahduksilla vehreän ja sinipunervan välillä. Leiristä kohosivat valtavina, pehmeinä "An der schönen blauen Donau" säveleet, jota rykmentin soittokunta soitti. Kaikki oli niin rauhaisaa, hiljaista ettei olisi voinut luulla tuolla alhaalla olevan kahtasataatuhatta taisteluun valmista miestä, ja että ainoastaan kymmenen päivää myöhemmin sadat, jopa tuhannetkin urhoolliset sydämet olivat lakanneet sykkimästä, löytäneet hautansa viheriällä tasangolla, jossa hirssi- ja vehnävainiot nyt huojuivat tuulessa ja näyttivät vehreiltä kuin smaragdrit.

Karl Aleksander istui penkillä ja muisteli Volgan rannalla olevaa pikkukaupunkia, kaunista Anna Paulovnaa ja hurmaavaa pikku Veraa. Menneisyyden muistot saivat hänet uinailemaan tulevaisuudesta; hän alkoi kuvitella mielessään tulevaisuuttaan. Hän olisi ponteva, maltillinen ja loistavan urhoollinen, hän olisi ensimmäisenä vihollisen varustuksissa, saisi Yrjönristin ja korotettaisiin majuriksi. Paljon tovereita kaatuisi ja useita avonaisia paikkoja ilmaantuisi; epäilemättä hän ylenisi ennen sodan loppua everstiksi — "ja silloin", tuumi hän, "silloin otan minä hänet, Veran, otan hänet aivan yksinkertaisesti, haen kaartiin, Suomen kaartiin, sillä noitten maffien en minä anna enää ylvästellä itselleni."

Sistovan ja Tonavan rannalla olevan Abdul Kerimin valleilta alkoi kuulua pauketta. Kanuunat olivat jälleen alkaneet soittaa jymää baasiaan, kiväärintuli rätisi. Parvittain raakkuvia variksia ja kirkuvia naakkoja kohosi pilviin ja tuskallisesti parkuen pakeni kalalokki pitkin virran pintaa. Karl Aleksander hypähti ylös ja majuri herasi. "Mitä nyt, mitä se merkitsee?" kysyi edellinen muitta mutkitta.

"Oh, se on kai joku torpedoveneistämme, joka on tehnyt turkkilaisille taas jonkun kepposen", sanoi majuri. Samassa näkivät he erään noista pienistä aluksista, jotka tekivät turkkilaisille niin paljon vahinkoa, äärettömän kiivaasti kiitävän virtaa alas. Se tuli muutamasta Tonavan pienestä sivujoesta ja pyrki Dobrudschaan, jossa Venäjän muu laivasto oli ankkurissa.

"Ah noita kunnan poikia," sanoi majuri. "Herra varjelkoon heitä. Tiedättekö, nuori ystäväni, että tuntuu turvalliselta ja mieltä ylentävältä nähdä poikamme taistelussa. Silloin saa lohdullisen vakuutuksen siitä, että se voima ja kunto, jota kansassamme on, on voittamaton. Kaikki, mitä he tekevät, nuo harmaat pojat, sujuu niin yksinkertaisesti, keveästi ja luontevasti, että on vakuutettu heidän voivan tehdä satoja kertoja enempi, vieläpä kaiken, jos niin tarvitaan. Kun näkee heidät tuossa pähkinänkuoren kokoisessa aluksessa, ymmärtää, ettei se ole tuollaista itse kunkin tuntemaa pikkumaisuutta, turhamielisyyttä, hetkellistä kuoleman uhmaa, joka saa heidät siihen, mitä he tekevät, vaan toisellaista tunnetta, paljoa voimakkaampaa, joka on muodostunut niin eheäksi, että, vaikka he ovatkin paljoa alttiimpana kuolemalle kuin me muut, tuntevat itsensä turvallisiksi ja varmoiksi Jumalan huomassa. Ja millaisia vaivoja he kestävät, yövahtia ja ikävää oleskelua liassa ja siivottomuudessa. Se ei ole kunniamerkkien toivo, tai mainioksi tulemisen halu, eikä ne myöskään ole uhkaukset, jotka saavat heidät tuohon. Siihen vaaditaan kokonaan toista, voimakkaampia vaikuttimia, ylevämpää tunnetta. Sellainen tunne on jokaisen venäläisen povessa, mutta hän kätkee sen sydämensä pohjalle. Se ilmenee ainoastaan harvoin, sillä he eivät halua sillä komeilla. Se on rakkaus isänmaahan.

"En koskaan minä ole huomannut sitä niin selvästi esitettyinä kuin tässä, paraan venäläisistä, kreivi Leo Tolstoin kirjassa, ne ovat hänen sanojaan, joita minä ajatuksina olen kertonut.

"Ja katsokaappas," jatkoi hän, "ranskalainen, englantilainen, saksalainen on urhoollinen vakaumuksestaan, hän on aprikoimalla siksi tullut, hän ymmärtää. sen välttämättömyyden; mutta venäläinen, hän on liian luonnollinen ja alkuperäinen senkeltaiseen urhouteen, hän on tunteensa tähden urhoollinen, hänessä se lähtee sydäimestä, hän taistelee ja kuolee siinä, mihin hänet on asetettu, sillä hän ei voi muuta.

"Mutta suokaa anteeksi, minä en ole esittänyt itseäni, nimeni on Ilja Iljitsch Agafonoff, majuri Woroneschin rykmentissä, olen hakenut armeijaan saadakseni olla sodassa."

Karl Aleksander sanoi nimensä ja, että hänkin oli hakenut armeijaan saadakseen olla sodassa.

"No, sen minä sanon," huudahti Ilja Iljitsch, "ei mikään todista paremmin, kuinka pyhä tämä sota on, kuinka puhdas se tunne, joka on pakoittanut kansamme tähän sotaan, kuin se, että minä, vanha mies, olen jättänyt kodin, vaimon ja lapset kurittaakseni noita murhaajia ja että tekin, vaikka olette toista rotua, toista verta, olette tehneet samoin. Me kohtaamme toisemme taistelussa saman jalon ja pyhän asian edestä. Me taistelemme sydämen halusta suuren tarkoituksiperän tähden, emmekä turhamaisuudesta. Herra on kanssamme."

"Kuka on teidän ylipäällikkönne?" kysyi Karl Aleksander.

"Parooni Nikolai Loginovitsch Krüdener III."

"No, sitten me tavataan kyllä usein, minäkin tulen lähinnä olemaan hänen esikuntapäällikkönsä alaisena. Mutta lienee jo aika lähteä leiriin."

He lähtivät yhdessä leiriin, katselivat miten sotamiehet huvittelivat itseään. Toiset soittivat harmonikkaa, muiden tanssiessa rumaniaalaisten talonpoikaisnaisten kanssa. "Ohoi," haukotteli eräs nuori sotilas, loikoessaan nurmikolla, "oltaispaahan vaan toisella puolella." — "Veli kulta, voit olla varma siitä, että me pääsemme yli toiselle puolelle; mutta pääsemmekö takaisin tälle puolelle, tietää ainoastaan armollinen Jumala," vastasi vanha aliupseeri, istuen turvallisena tavaralaatikon päällä ja tupakoiden, sekä syljeskellen ympärilleen.

XII.

Karl Aleksander odotti hyvin levottomana herra von Lichtensteiniä. Hänestä tuntui hyvin vastenmieliseltä ja harmilliselta, jos tämä saapuisi liijan myöhään, se tahtoo sanoa, sittenkuin Dodo Davidovitsch olisi palannut Bukarestista. Toista olisi, jos Karl Aleksander saisi haluamansa koneen useita päiviä ennen Dodon palaamista. Siinä tapauksessa ei hän voisi sota-aikana, jolloin jokainen hetki oli kallis, olla jättämättä sitä päällikölle, jos se kerran vaan olisi hänen käsissään. Jo oli kolme päivää kulunut, ja Karl Aleksanderin levottomuus yhä suureni, sillä senkaltaista tilaisuutta ei kyllä heti olisi tarjolla; sitä paitsi oli hänestä vastenmielistä olla leirissä ilmoittamatta itseään asianomaisille.

Voi sentähden ymmärtää hänen ilonsa, kun neljäntenä päivänä heti puolipäivän jälkeen herra von Lichtenstein ratsastaa leiriin, tuoden suurta, siroa koteloa. Uuttera sotakirjeenvaihtaja oli mennyt puoliväliin unkarilaista rajaa, ollakseen varma koneen saamisesta. Leirissä oli melkein mahdotonta saada hyvissä ajoissa, mitä postissa oli tullut, niin äärettömän suuri oli kirjeiden ja pakettien tulva.

Vielä samana päivänä lähti Karl Aleksander pukeuduttuaan huolellisesti, päämajaan. Ruohoisella kentällä soitteli taas rykmentin soittokunta, vetelehti upseereja, oli joukoittain sotamiehiä ja rumaaniaalaista rahvasta, ja keskellä kenttää seisoskeli "ylimyksiä, maffeja", käveleskeli arvokkaina ja katseli Karl Aleksanderia ylpeästi. Tänäpä hänellä oli asiaa, tärkeä toimi, tänäpä astui hän rohkeasti linnan edessä olevan puoliympyrän sisään, jonne tuhannet olisivat halunneet, ja meni suoraan majuri Murgescon luo, joka seiso i linnan portailla ja poltteli tupakkia. Tämä hymyili ystävällisen tuttavasti hänelle, vei hänet linnan eteiseen, hyvin korkeaan ja viileään huoneeseen, josta portaat nousivat yläkertaan. Valoa pääsi niukasti sisään korkealla katonrajassa olevista ikkunoista. Sen takia koko huone näytti taiteilijan työhuoneelta. Yhtäläisyys tuli vielä suuremmaksi siitä, että eteinen oli täynnä mitä erilaisimpia esineitä. Satuloita, kaikellaisia koneita ja aseita oli hajallaan pöydillä ja tuoleilla. Oven suussa seiso i lähettiläitä odottamassa; etempänä huoneessa näki Karl Aleksander viisi, kuusi nuorta upseeria, jotka, toiset seisoen, toiset istuen pöydän ääressä, joivat teetä, polttivat tupakkia ja puhelivat keskenään puoliääneen. Yksi heistä, pitkä, kalpea mies oli luultavasti lausunut jotain hyvin sukkelaa, sillä pari toisista oli naurusta pakahtua. Kun he huomasivat Karl Aleksanderin, vaikenivat he äkkiä ja koettivat näyttää arvokkailta ja totisilta. Näytti siltä, ikäänkuin he olisivat tahtoneet sanoa: kaikella muotoa, virkatoimia varten me kyllä olemme valmiita, mutta joukkoomme emme ota muita, kuin tahdomme.

Yksi upseereista, se pitkä ja kalpea, jolla oli veltot suupielet, meni vastatulleita vastaan, tervehti lyhyesti Karl Aleksanderia, puhuessaan Murgescon kanssa, hetken päästä katosivat he molemmat linnan sisä-osiin. Karl Aleksanderia suututti nuorten miesten käytös, hän kääntyi heistä pois päin ja rupesi katselemaan suurta Tonavan karttaa Simnitzan seuduista, joka riippui toiseen kerrokseen vievien portaiden käsipuista. Hän tarkasteli kartalla sitä tietä, jota hän oli tullut Simnitzasta leiriin. Hajamielisenä katsellessaan karttaa, kuuli hän päänsä päältä iloista viserrystä. Tähän kaikkien sotasuunnitelmien polttopisteeseen, tähän, josta annettiin käskyjä ja määräyksiä taistelusta ja kuolemasta, oli pari pääskystä latineet pesänsä kattoreunuksen rococokoristuksiin. Keisari itse oli käskenyt ottaa pois yhden lasin ikkunasta, että pienet livertelijät saisivat vapaasti asua tämän sodan ja vallan voimien anastaman linnan turvissa.

Pitkä upseeri ja Murgesco palasivat takaisin; kenraali Krüdener oli ollut linnassa, mutta oli juuri ehtinyt mennä huvilaan, hän olisi siellä tavattavissa vielä muutamia — ja pitkä upseeri katsoi kelloansa — ehkäpä kymmenenkin minuuttia, sen jälkeen tulisi kenraali tänne neuvottelemaan ylipäällikön kanssa. "Asianne on kai hyvin tärkeä", lisäsi hän jonkun verran pisteliäästi.

"On", vastasi Karl Aleksander lyhyesti.

"No niin, mennään sitten huvilaan", sanoi Murgesco kohteliaasti. Huvilassa, joka oli, kuten on mainittu, muinaisaikuisen temppelin tapaan rakennettu, oleskeli keisari mieluummin leirillä ollessaan; nykyään hän oli Galatzissa. Hän asui silloin tavallisesti itse temppelikammiossa, jossa vanhanajan jumalanpalvelusmenojen mukaan jumalan kuva oli. Temppelihuoneessa pidettiin sotaneuvottelut, esihuone oli odotus- ja vastaanottohuoneena. Huvilaa vartioitsivat keisarin henkivartijakasakit, jotka seisoivat liikkumattomina kuin kuvapatsaat ulkopuolisessa pylvässuojamassa. Karl Aleksander astui majuri Murgescon kanssa sisään. Etuhuoneessa istui vanha laiha kenraali paperien yli kumartuneena, joihin hän näytti tekevän muistiinpanoja. Hän oli kenraali Krüdener. "Mitäs nyt?" kysyi hän ylös katsomatta.

Majuri Murgesco sanoi asiansa ja meni ulos. Kenraali jatkoi työtään antamatta odottajan häiritä itseään. Hetken perästä nousi hän ylös, meni Karl Aleksanderiin päin ja tarkasteli häntä todellisella haukan katseella.

"Nimenne, kapteeni?"

"Segeberberg".

"Isän nimeltä?"

"Karl Aleksandrovitsch".

"Ah", vanhuksen katse kirkastui huomattavasti, näytti, ikäänkuin hän olisi muistanut jotain, jotain suloista menneiltä ajoilta.

"Suomenmaalainen?"

"Niin".

"Asianne?"

Karl Aleksander selitti asiansa; hän oli tahtonut, millä ehdolla tahansa, ottaa osaa sotaan, hänen ystävänsä ruhtinas Sasdanadsche oli maininnut hänelle, että kenraali oli aikonut asettaa hänet esimieheksi, vartijaksi, päälliköksi, — hän etsi sopivaa sanaa — elävälle muonavarastolle. Hän olisi valmis kaikkeen.

Kenraali katsoi häneen hajamielisesti: "Niin, niin, puhukaa esikuntapäällikköni kanssa, hän antaa teille ohjeet, ja sitten...?"

"Teidän ylhäisyytenne on halunnut konetta Tonavan virran nopeuden määrittämiseksi. Minä voin antaa sellaisen teille", ja hän laski kotelon koneineen pöydälle. "Se on minun omani", lisäsi hän epäillen, "olisi hauska, jos sitä käytettäisiin".

"Epäilemättä", vastasi kenraali, katsellen tarkasti Karl Aleksanderia. "Lähetetään se henkilölle, joka tuntee Tonavan ja koneen. Onko vielä jotain?"

Nyt tai ei koskaan, ajatteli Karl Aleksander. "Minä tunnen Tonavan näiltä seuduista ja osaan käyttää konetta". Ja hän kertoi matkastaan Simnitzasta leiriin, miten hän oli tullut veneellä pitkin Tonavaa, löytänyt rannalta ruohikosta tien, sekä lisäsi, että hän oli kasvanut suuren virran rannalla, jonka pohjoinen ranta oli soinen ja eteläinen äkkijyrkkä, kuten tämänkin.

Silloin näytti kenraali kiintyvän asiaan. "Mennäänpä linnaan, siellä on Tonavan kartta, teidän on siinä osoitettava tie, jota tulitte". Ja reippaasti kuin nuori mies, nousi kenraali ylös lähteäkseen linnaan. Eteisessä syntyi liikettä, kun kenraali Karl Aleksanderin kanssa astui sisään. Keskustelu taukosi, lähettiläät ojentautuivat, nuoret miehet seisoivat kuin talikynttilät. Karl Aleksander meni suoraan kartalle ja osoitti varmana, mitä tietä hän oli tullut Simnitzasta ja merkitsi tien, jonka puhvelihäret olivat polkeneet rannan liejuun.

Kenraali seurasi tarkkaavaisesti, äkkiä kääntyi hän ja sanoi: "Minkätähden kutsutte te itseänne Karl Aleksandrovitschiksi. Isänne nimihän oli Ferdinand. Hän palveli 1854 Taurian krenatierirykmentissä".

"Minä sain Aleksandrovitsch-nimen paassikoulussa, teidän korkeutenne, senjälkeen on se seurannut minua. Isäni nimi oli todella Ferdinand, mutta, kuten teidän korkeutenne tietää, venäjän kielessä ei ole..."

"Minä tiedän sen", sanoo kenraali tyytyväisesti hymyillen. Hänen ylpeytensä oli muistaa nimiä, olla unhoittamatta niitä, joiden kanssa oli ollut tekemisissä, voi olla varma siitä, että hän, osoittaessaan — kuten nytkin loistavalla tavalla — muistinsa tarkkuutta, oli hyvällä tuulella. Hän tuli vielä

tyytyväisemmäksi, huomattaessaan ne hyvin teeskennellyn kummastuksen katseet ja kuiskaukset, joita esikunta-upseerit vaihtoivat keskenään.

"Te olette käyneet paassikoulun, Karl Feodorovitsch, no niin, niin kauan kuin ruhtinas Sasdanadsche on poissa, seuraatte te minua ordonanssina, sittenkuin ruhtinas on tullut takaisin, saamme me lähemmin puhua asiasta. Sillävälin te otatte kymmenen miestä mukaanne, viitoitatte tien virralle ja määrätte Tonavan virran nopeuden. Te voitte asian suhteen kääntyä — teidän puoleenne, hyvät herrat" — ja hän kääntyi upseereihin kumartaen, sekä lähti kevein, nuortein askelin portaita ylös toiseen kerrokseen.

Mielihyvällä ja vahingonilolla huomasi Karl Aleksander muutoksen, joka heti tapahtui nuorien upseerien käytöstavassa häntä kohtaan, ennen se oli jäätävän välinpitämätöntä, nyt miellyttävän palvelushaluista. Niin, nyt he muistivat, että he olivat olleet yhtä-aikaa paasseina, tunsivat toisensa, olivat ystäviä ja tuttavvia. Ainoa, jossa ei tapahtunut tuota Karl Aleksanderille niin suotuisaa muutosta, oli majuri Murgesco. Hän näytti melkein kylmenevän, kuta enempi toiset lämpesivät, oikein sulkeutuvan klassilliseen, ylevään kauneuteensa. Tuo kylmyys, tehty kohteliaisuus sekä suretti että loukkasi Karl Aleksanderia. Hän oli suuresti mieltynyt tuohon meidän aikamme sankarin perikuvaan, hän oli toivonut, että jotain siitä tuttavallisuudesta, jota oli muukalaisen ja Dodo Davidovitschin välillä, tulisi hänenkin osakseen, mutta hän huomasi nyt, että heidän välillään oli kuilu, jota mikään ei voinut täyttää.

Kumminkaan ei Karl Aleksanderilla ollut aikaa enempää huomioitten tekemiseen, sillä kaikki huomasivat, että jotain erinomaista, jotain tärkeää oli tapahtunut. Ylhäällä linnan saleissa paukkuivat ovet, kuljettiin kiirein askelin, ja juuri kuin pitkä ajutantti aikoi lähteä ulos kuulemaan, mitä oli tapahtunut, kuului leiristä tuhansien äänien pauhuisa kaiku, johon sekoittuivat kokoontumismerkit ja eläköönhuudot. Kaikki upseerit juoksivat portaille, luullen, että keisari tulisi, siellä kaikui riemunhuuto: "Meikäläiset ovat menneet Tonavan yli!" Koko leiri oli liikkeessä. Upseerit nurmikolla ja ajutantit portaalla olivat tuskallisessa tilassa, koko armeija näytti tietävän jotain, joka heille oli verestä.

Jälleen aukenivat linnan ovet, nyt voimalla ja vauhdilla. Portaalla olevat ajutantit väistyivät syrjään, kuten sivuhenkilöt näyttämöllä, kun suuret kohtaukset lähenevät huippuaan, ja ylipäällikkö Nikolai Nikolajevitsch tuli seurueineen ulos. Hänen käskevät, ankarat kasvonsa loistivat tyytyväisyydestä, hän silmäili joukkoa katseella, joka sopi hänelle niin hyvin ja oli perintö ankaralta isältä, hänen seurueensa näytti myös riemastuneelta ja iloiselta.

"Hyvät herrat", sanoi hän. kääntymättä keneenkään erityisesti, "meidän urhoolliset poikamme ovat keisarin läsnäollessa menneet Tonavan yli Galatzin tyköä. Budschaka vihollisen maassa on meikäläisten vallassa. Kenraali Zimmermannille tulee kunnia urotyöstä, luutnantti Elsner oli ensimmäinen, joka astui turkkilaiselle maalle". Ja tuhatäänisen riemun raikuessa lähti ylipäällikkö seurueineen huvilaan. Iloista uutista, jonka sähkölennätin ja nopea huhu melkein samaan aikaan olivat tuoneet leiriin, vietettiin jumalanpalveluksella ja sotilaallisella komeudella.

Tästä päivästä alkoivat tapaukset sotänäkymöllä rientää eteenpäin. Sodan hirviö oli viikkoja, kuukausia ollut alallaan historian virrassa, jonka vaihtelevista aalloista niin moni kansa ja valta oli taistellut. Se oli hypellyt itsensä väsyksiin sen lietteisillä rannoilla, nyt oli se jälleen noussut ylös, se pieksi sivujaan, nuoli verisiä haavojaan, ärjyi vihasta ja valmistausi ratkaisevaan hyppäykseen, syöksyäkseen, kuten Apokalypsenin hirviö Babylonin virtain äärellä, vihollisen maahan, vyöryäkseen sen yli, toimittaakseen tehtävänsä vuosisatojen vääryyksien ja väkivallan rankaisijana ja kostajana.

Tästä alkaen oli suuri levottomuus vallalla sotajoukon ylimmissä piireissä. Alituiset tiedonannot, äänekkäät keskustelut sotaravintolassa, alituisesti ratsastavat, tulevat ja lähtevät ajutantit levittivät levottomuutta ja kiihtymystä laajoihin piireihin sotajoukossa, Kahdeksankymmentätuhatta miestä odotti jotain tapahtuvaksi. Tunsu että voimakas käsi veti monimutkaista lyömälaitosta, että pian, kenties ensimmäisellä tempauksella, suuri vauhtiratas lähtisi liikkeelle, tarttuisi hampaillaan suuren kiertokulun pienein rattaisiin ja panisi ne liikkeelle. Ja sitten — sitten ei mikään saisi estetyksi sen käyntiä, se löisi järkähtämättömän varmasti lyöntejään, kunnes ajan täytyessä painot olisivat laskeutuneet tai vieterit hervonneet ja koneisto tehnyt suuren tehtävänsä, mutta silloin olisi kymmentuhatta, ehkäpä satatuhatta urhoollista miestä uhrannut elämänsä. Ja varmuus, että niin kävisi, antoi kaikelle, mitä näinä päivinä tehtiin ja sanottiin leirissä, vähäpätöisimmällekkin, suuruuden leiman, sai vireille ylevän mielentilan, joka lämmitti sekä päällystön että miehistön mieltä ja sielua.

Tuskin oli Karl Aleksander ehtinyt viitoittaa tien, jota hän viikko takaperin oli saapunut leiriin, kun vallankaivajat tulivat täyttämään ja levittämään sitä lapioineen, vasuineen ja risukimppuineen. Seuraavana päivänä tuli, ei kukaan tiennyt mistä, kymmenkunta suurta ponttoonia virtaa alas. Ne olivat monien Tonavan rannalle johtavien polkujen luona kuni tummat hirviöt, äänettöminä ja ruohostoon ja kahilihkoon kätkeytyneinä. Yöt läpeensä työskenteli Krüdenerin miehiä alusten luona. Suurella vaivalla kuletettiin joukko keveämpiä kanuunoita niihin, kaikki tapahtui hiljaa ja äänettömästi, jotta ei

herätettäisi vihollisen huomiota ja lisättäisi maallenousun vaikeuksia. Rannalle rakennettiin mörssäripatteri auttamaan korkealle lentävillä ja luotisuoraan maahan putoavilla kuulillaan maalleneusevia joukkoja vaikeassa vastaisen rannan valloituksessa, Varhain aamulla, niin varhain, että voi vielä eroittaa tähtiä vaalenevalla, savunkarvaisella taivaalla, oli kaikki valmiina, ponttoonit alkoivat osaksi airojen avulla, osaksi pienen höyryaluksen hinaamina pyrkiä virralle, joka tältä kohdalta oli noin neljäsataa metriä leveä. Oli pyrittävänä vasten virtaa noin kolmenkymmenen asteisessä kulmassa, ja sitten virran avulla nopeasti, ennenkuin vihollinen huomaisi, laskettava joukot maalle.

Niin suuresti oli Karl Aleksander kiintynyt ylimenopuuhaan, että hän oli unohtanut kaiken, mitä hän viime aikoina oli mielessään hautonut, Anna Paulovna oli tykkänään jäänyt unholaan, Vera Nikolajevna oli himmennyt kuten aamutähdet taivaalla, kaivertava ajatus siitä, mitä Dodo Davidovitsch sanoisi ja mitä Murgesco ajattelisi, oli hävinnyt. Istuessaan ponttoonilla ja aamuhämärässä katsellessaan vaalenevaa virtaa, nautti hän, nautti kuten muinoin, kuten kauan, kauan sitten, jolloin hän keväisin lähti ensimmäisille metsästysretkille. "Tämä on sotaa", tuumi hän itsekseen ja veti avosuon kesä-aamun viileyttä, virran raikkautta ja ruohoston ja kahilikon sekä laajain niittyjen tuoksua keuhkoihinsa. — Tarkastellen katseli hän virralle, voisiko jo saalista eroittaa, mutta mikään ei osoittanut, että turkkilaiset olisivat huomanneet, mitä oli tekeillä. Oli jo ehditty virran puoliväliin, ja laskettiin virtaa alas viistoon rantaa kohden, kun äkkiä alkoivat turkkilaiset merkkisoirot, kuni aamuvartioissa kiekuvat kukot, nopeasti ilmoittaa toisilleen vaarasta. Himmeässä aamunsarastuksessa näkyi pitkin rantapengertä tuoksahtavan pieniä, harmaanvaaleita pilviä ja leimahtelevan heikkoja välähdyksiä ja heti sen jälkeen kuului luotien putoamista johonkin ponttoonien läheisyyteen, ikäänkuin haulisade olisi ropissut virran pinnalle.

Yhä vinhemmin kiitivät ponttoonit alas virtaa. Juuri jännittävimpänä hetkenä, jolloin turkkilaiset, jotka tähän asti olivat ampuneet liijan alas, alkoivat täydellisesti käsittää, mitä oli tekeillä, mitä tapahtui, juuri silloin kun he rupesivat paremmin näkemään ponttoonit ja niissä olevat miehet, nousi aurinko ylös ja valaisi, ikäänkuin taikakeinolla, koko seudun. Siitä hetkestä alkaen oli Karl Aleksander kuin kuumeen houreissa, hän ei tietänyt, kestikö tapahtumat minuutteja vai tunteja. Hän näki yhden ponttooneista tarttuvan karille, näki toisen vielä tölmäävän siihen pahki, kuuli paukkeen venäläisistä mörssäripattereista, näki erään turkkilaiselta puolelta ammutun luodin räjäyttävän yhden ponttoonin kappaleiksi, joita virta vei vajoavan miehistön kanssa eteenpäin, hän ei nähnyt yksityisseikkoja, näki vaan vaihtelevien välitapausten pääkohdat, kaikki tuntui tapahtuvan niin etäällä, ettei hän osannut edes olla peloissaan. Hän kummasteli itsekkin sitä kylmäverisyyttä, jolla hän katseli kaikkea tuota, kummasteli, että hän keskellä kanuunain jyrinää ja virran pauhua voi kuulla kenraali Krüdenerin puoliääneen lausumat sanat: "Kaikki käy hyvin, he eivät olleet ollenkaan varuillaan". Niin kävikin. Turkkilaiset olivat keränneet melkein kaikki puolustusvoimansa Nikopolin luo, sillä sieltä odotettiin ylitulo-yritystä. He kokonaan hämmästyivät, kun se tapahtuikin Simnitzan luona. Paitsi muutamia varustuksia rannalla oli virtaa puolustamassa pienilukuinen joukko nuoren, mutta urhoollisen ja päättäväisen upseerin johdolla.

Lähestyttiin rantaa, kaksi ponttoonin oli jo kiinnitetty siihen, Karl Aleksander, joka seiso keulassa, ponttoonin matalalla partaalla, huomasi rannalla pienen, sataman tapaisen mutkan. Innokkaasti huomautti hän kenraali Krüdeneriä siitä, juoksi alusta ohjaavien sotamiesten luo ja suuntasi voimakkaalla, taitavalla käänteellä, jonka hän poikavuosinaan oli oppinut, raskaan ponttoonin pientä satamaa kohti, juoksi jälleen, ketterästi kuin poikanen, ponttoonin parrasta takaisin keulaan. Samassa jysähti se pohjaan, sellaisella vauhdilla, että Karl Aleksander, horjahtaneena paikaltaan, hyppäsi veteen ja juoksi paljastettu miekka kädessä ensimmäisenä maalle.

Innostuneilla eläköönhuudoilla seurasivat sotilaat ja upseerit häntä. Hänen mielenliikutuksensa oli niin suuri, ettei hän kuullut niitä laukauksia, joita turkkilainen jalkaväki ampui törmältä. Pitkäksi ketjuksi hajaantuneina alkoivat sotamiehet pensaiden ja maan epätasaisuuksien turvin hyökätä ylös törmää. Kun turkkilaisia oli vaan vähän rannan puolustuksessa, ja venäläiset hyökkäsivät ylivoimaisina ja paria kilomeetriä pitkänä linjana, tuli taistelu rantavarustuksista lyhyeksi. Peläten tulevansa Sistovasta katkaistuksi vetäytyivät vähälukuiset turkkilaisjoukot takaisin linnoitukseen. Siellä oli levottomuudella huomattu ylikulku, ja, ollen kahden tulen välissä, Simnitzan kanuunain ja hyökkäävien venäläisten, laimistui rohkeus ja vielä samana päivänä vetäytyi varustusväki Nikopoliin.

Venäläisten miestappio supistui pää-asiaa niihin miehiin, jotka olivat hukkuneet, kun ponttooni ammuttiin upoksiin.

Samana päivänä myöhään illalla tuli keisari leiriin, ja seuraavana aamuna, kirkaana, lämpöisenä heinäkuun päivänä, astui hän itse lehdillä koristettuun ponttooniin, mennäkseen yli Bulgaariaan. Merilaivaston miehiä oli soutamassa, nuori meriupseeri Poltavtzeff piti perää. Keskellä ponttoonia seiso seurueensa ja vartijaväkensä ympäröimänä keisari itse, hänen kasvonsa, jotka olivat paljon vanhenneet viime vuosina, olivat lempeät ja surumieliset, kuten kaikkien paljon nähneiden, paljon kokeneiden, vuosien ja työn rasittamien. Sen lisäksi huomasi niissä majesteettillisuutta, jota hänen

vastuunalaisuutensa ja asemansa suuruus juuri tänä hetkenä vuodatti koko hänen ylevään olemukseensa. Hän katsoi kauan mieltävään virtaa ylös, kostea kiilto loisti hänen silmistään. Kun hän sitten huomasi, että häneltä odotettiin lähtömerkkiä, katsoi hän sotilaisiin, viittasi hansikkaisella kädellään; "Jumalan nimeen, lapset, toimeen, hyvät herrat", sanoi hän pehmeällä, miellyttävällä äänellään.

Köydet irroitettiin silmänräpäyksessä, lyhyt, raivoisa, yltäkylläisten sydänten syvyydestä lähtenyt eläköönhuuto kohosi ilmoille, ja hitaasti alkoi ponttoonin liikkua eteenpäin.

Taivas oli korkea ja valoisa, valkoisia kevätpilviä ajalehti siellä kimaltelevaa sineä vasten. Virta loisti ja säteili auringon valossa ja riensi eteenpäin nopein, kohisevin pyörtein, jotka muuttivat joka hetki väriään ja muotoaan. Valkoisia vahtojoukkoja ui värähdellen sen pinnalla, räiskyi tummia ponttooneita vasten, yhtyi jälleen ja katosi äkkiä, ikäänkuin syvyyden nieleminä. Valoisat niityt, toisen, rannan vehreät ruohostot, toisen korkeat, auringon paisteiset kukkulat ympäröivät valoisaa väririkasta taulua, jonka keskellä mustat ponttoonit pyrkivät virtaa ylös, täynnä aseellisia miehiä, jotka ulkomuodoltaan tyyneinä, sisällisesti kiihottuneina riensivät peloittavaan päivätoimeensa.

Karl Aleksanderin oli Krüdener lähettänyt keisarille viemään sanaa onnellisesta ylipääsöstä. Keisari oli ottanut hänet vastaan suurimmalla hyväntahtoisuudella ja käskenyt hänen seuraamaan seuruettaan keisarin omaan ponttoonin. Vapisevin sydämin seisoessaan ponttoonin keulassa, muistui hänen mieleensä salaman nopeudella eräs tapaus. Hän muisti kevätpäivän yhtä valoisan, kuin tämänkin päivän, jolloin hän poikana oli vienyt parooni Krusen Merijoen yli. Se päivä oli tuonut mukanaan kaiken sen, mitä hän näki ja kuuli, siitä oli tullut käännekohta hänen elämässään, se oli saattanut hänet keisarin palvelukseen. Keisari — ja ensi kertaa elämässään tunsin hän innostuksen pyhää tulta, ja sitä oman itsensä unhottamista, joka sitä seuraa. Poikana oli hän kasvanut muukalaisten seurassa, vaivalla oli hän oppinut vieraan kielen, vielä nytkin huomasi sen hänen puheestaan; vierasta oli hänelle maan uskonto ja sivistys, milloin ja minkätähden hän olisi tuntenut innostusta? Mutta nyt, ennen suurta tekoa, johon he kaikki menivät, ennen maailmanhistoriallista tapausta, tämän ihanan, laajan ja suuremmoisien luonnon keskellä ja hänen kanssa, keisarin, joka juuri nyt, näytti siltä, katseli häntä lempeän surullisella katseellaan, nyt tunsin hän innostusta, tunsin sen pyhää hurmiota, tunsin, että hän voisi tehdä ihmeitä urhoudellaan, niin, ilolla antaa nuoren elämänsä asian edestä, jonka puolesta keisari taisteli.

Karl Aleksander, joka seiso keulassa ponttoonin matalalla partaalla, oli jonkullaisena luotsina, se oli tukala toimi niin vaikeasti ohjattavassa aluksessa, kuin tämä ponttoonin. Vastapäistä rantaa lähestyttäessä huusi hän kiihkeästi luutnantti Poltavtzeffille: "Ei oikeaan, alemmaksi, alemmaksi, missä ranta on jyrkin, siellä on virta syvin!" Jälletpäin muistui hän, että ne olivat juuri samat sanat, jotka häneltä pääsivät monia vuosia sitten, kun hän kotiseudullaan vei parooni Krusen virran yli, ja melkein samat sanat, jotka maaherra silloin lausui vastaukseksi, nytkin kohtasivat hänen korviaan keisarin puoliääneen ranskaksi lausua:

"Voilà un de nos officiers qui connait le fleuve à fond". (Kas tuossa yksi upseereistamme joka tuntee virran pohjaa myöten.)

Päästiin sitten maalle; kun keisarin vartalo näkyi korkealla rantatöyräällä, ottivat innostuneet sotamiehet hänet vastaan eläköönhuudoilla, jotka eivät tahtoneet koskaan lakata. Riemuhuudot kuuluivat Tonavan toiselle rannalle ja kaikuvat sieltä monikertaisina takaisin. Oltiin innostuksen hurmeissa, jota ei voi kuvata, sillä nyt oli otettu keisarin silmien edessä, kuukautisen odotuksen jälkeen, ensimmäinen askel, vaikein, se, jota oli enin pelätty.

Ponttooneja soudettiin edestakaisin virran yli, kuljetettiin yhä useampia pataljoonia, rykmenttejä ja kanuunia toiselle rannalle. Joukot marssivat Sistovaan, valmiina, jos niin vaadittaisiin heti tekemään hyökkäyksen linnoitusta vastaan. Sitä ei tarvittu tehdä, turkkilaiset olivat sen jättäneet.

Jälkeen puolisten tuli keisari kaupunkiin. Se oli, kuten Sistovakin, pöly- ja savikasana, tyhjänä ja hyljättyinä. Sistovassa jakoi keisari kunniamerkkejä, kolme Yrjönristiä joka pataljoonalle. Sotamiehet saisivat itse ratkaista, kuka oli ollut urhoollisin. "Mutta yksi risteistä", sanoi hän, "on annettava sille nuorelle upseerille, joka Krüdenerin ponttoonista ensimmäisenä hyppäsi maalle ja joka toi minulle sanan eilispäivän voitosta." Karl Aleksanderin haaveet kukkulalla kastanjan alla loistavasta tulevaisuudesta alkoivat toteutua. Hän oli saanut Yrjönristin.

Samana iltana palasi keisari takaisin rumaanialaiselle rannalle, jossa pidettiin Te deum onnistuneen ylimenon johdosta. Kenraali Krüdener asetti päämajansa hävitettyyn Sistovaan. Siellä tapasi Karl Aleksander kenraalin esikunnan, ja siellä sai hän suureksi surukseen tietää, että hänen ainakin aluksi oli palattava Rumaaniaan järjestämään ja pitämään huolta elävien elintarpeiden kuljetuksesta. Alakuloisena kävellessään kadulla, joten sitä Sistovassa kutsuttiin, kohtasi hän majuri Agafonoffin ja liittyi hänen seuraansa. Hän kohtasi myös majuri Murgescin ja herra von Lichtensteinin. Edellinen katsahti häneen niin vihaisesti, että se Karl Aleksanderista tuntui melkein solvaukselta.

Kaikki hänen, mieheksi tultuaan hartaimmat, toiveensa olivat toteutuneet. Hän oli saanut ottaa osaa sotaan, oli hänen majesteettinsa omien silmien edessä ollut tilaisuudessa kunnostamaan itsensä; hän oli päässyt urhoollisen Krüdenerin ordonanssiksi, oli saanut kunniamerkin, jota tuhannet halusivat, ainoan, jota upseeri oikeastaan pitää arvossa. Hän oli koko päivän ollut juhlatuulella, jollaista hän ei ollut koskaan tuntenut; nyt tarvittiin yksi ainoa, tuon muukalaisen myrkyllinen katse haihduttamaan kaikki pois. Minkätähden? Hän kysyi sitä itseltään. Ja vastaus kuului: koska hän toisen silmissä huomasi samoja moitteita, joita hän teki itselleen. Äänettömänä kulki hän vanhan majurin sivulla, joka koko ajan jutteli, flosofeerasi, niin, saarnasi, sillä huomasi selvään, että hän oli "papittomien" lahkoon kuuluva raskolnikki, joilla opin suhteen on paljon yhtäläisyyttä reformeeristen metodistien kanssa. Karl Aleksander tuskin kuuli hänen puhettaan, niin kiintynyt hän oli omiin ajatuksiinsa.

Molemmat upseerit astuivat rappiolla olevaan rakennukseen, jossa ei ollut melkein muuta, kuin kellari ja ullakko. Majurin väki oli siellä "siistinyt heitä varten", kuten he sanoivat. Ystävämme keitättivät teetä itselleen ja heittäytyivät päivän taisteluista ja monellaisista mielenliikutuksista uupuneina kumpikin olkikuvolleen. Kun majuri oli ulkoa lausunut yhden Davidin psalmeista, jotka ovat papittomien hartauskirjana, nukkui hän heti.

Karl Aleksander makasi kauan valveilla. Kehnon katon, lautojen ja tiilien välistä näki hän tähtien alkavan tuikkia. Milloin näki hän halkeimesta punertavalta loistavan kiintonaistähden, milloin kokonaisia maailmajoukkoja, jotka välkkyivät viheriältä, niin etäällä, että kammotti ajatella, eikä ollut sanoja sitä ilmaista. Kaikki nuo maailmat pimenivät silloin tällöin, kun joku räpyttelevä yölepakko lenti aukon sivu, pyytäessään yöperhosia ja hyttysiä.

Karl Aleksander tahtoi olla onnellinen tänään. Hän tahtoi nauttia menneisyys-runollisuutta, antaa ajatuksensa ja sydämensä hurmaantua hänen muistosta, jonka hän äsken harhanäöissään oli nähnyt niin elävänä edessään kastanjain alla, mutta se oli hänelle mahdotonta, hän ei voinut erottaa toisistaan molempia kasvoja, milloin ne olivat äidin, milloin tytön, niin yhtäläisinä ja kumminkin niin erilaisina. Sitten vaihtuivat ne majuri Murgescin klassillisiin, hienoihin kasvopiirteisiin, joilla oli äsken huomaamansa halveksumisen ilme. Hän tiesi kyllä minkätähden. Se oli Dodo Davidovitschin. Vaaraa, jota ei voi välttää, pitää miehuullisesti kohdata, ja Karl Aleksander alkoi ensi kerran tutkia hänen ja Dodo Davidovitschin ystävyuden luonnetta. Hän huomasi, että se ei ollut kiinteää, yhtä tasaista, lujaa graniittia, vaan haurasta rapakiveä. Se yhteensulaumistoiminta, joka kerran olisi heidän ystävyytensä ensi aikoina hävittänyt kaiken, mikä voisi heidät erottaa, oli liijan aikaisin jähtynyt, keskeytynyt. Se tapahtui silloin, kun Karl Aleksander, enemmän tai vähemmän tietoisena, alkoi käyttää ystävyys-suhdetta hyödykseen, kun hän rupesi käyttämään ulkonaisen edistymisensä välikappaleena sitä, jonka itsessään tulisi olla ehyttä, puhdasta ja pyhää. Ja hänen täytyi myöntää, että hänelle oli ollut hyvin suurta hyötyä ja etua Dodo Davidovitschin ystävydestä. Paljon oli hän saanut häneltä, vähän itse antanut, paljon oli hän myös yksinkertaisesti vaan ja itsekkäästi ottanut. Hyvinkin tunnin kiusattuaan itseään noilla mietteillä, irroitti hän vihastuneena mielensä niistä sanoen: "Kullakin on oma itsensä lähinnä. Kuka sanoo, ettei Dodo olisi tehnyt samaten, jos hän olisi ollut minun asemassani". Päätäten tuolla yksinkertaisella lohduksella katumuksensa, nukkui hän vihdoin, herätäkseen merkkisoihtoista seuraavana aamuna uusiin toimiin.

Ei ole mahdollista eikä tarpeellistakaan seurata Karl Aleksanderin elämää sodan vaihtelevissa ja kumminkin niin samankaltaisissa vaiheissa. Hänet oli siirretty Krüdenerin rykmenttiin, mutta sai kumminkin olla viikkoja ja kuukausia vähemmin kunniakkaassa toimestaan. Hän ei saanut olla mukana Nikopolin valloituksessa, ei myöskään ensimmäisessä tappiossa Plevnan luona, jossa kansalaisemme Rosenbom sai niin kauhean kuoleman. Hän ei saanut olla mukana ennenkuin suuret hyökkäykset Plevnaa vastaan suunniteltiin. Kun hän vihdoin tuli armeijaan oli hän majuri.

Äärettömän vaivaloisen ratsastuksen perästä tuli Karl Aleksander kymmenentenä päivänä syyskuuta myöhään jälkepuolisten sinne, jota yhteisellä nimellä kutsuttiin Plevnaksi. Koko matkan haisi ruuti ja muutamissa paikoissa, joissa ei tuullut, mätänevät ruumiit.

Kyselemällä alituisesti milloin ylhäisemmiltä, milloin alhaisemmilta upseereilta, löysi hän vihdoin hämärässä 9 osaston, kenraali Krüdenerin; se oli erään harjanteen rinteellä Plevnasta eteläänpäin. Täällä oli armeija ollut heinäkuun onnettomista päivistä asti. Kun hänen piti ratsastaa melkein koko turkkilaisten aseman ympäri, päästäkseen rykmenttinsä luo, sai hän nähdä eri puolilta tuon peljättävän

leirin, tuon Plevnan.

Ratsastaessaan harjannetta huomautti eräs vihaisempi upseeri hänelle yksinäistä miestä, joka istui kenttätuolilla pienessä tammistossa. Se oli keisari. Siinä hän oli istunut päivittäin, melkein aina yksin, viisi tai kuusi tuntia yhtämittaa, kaukoputki suunnattuna Grivitzan varustuksiin. Karl Aleksander teki kierroksen, jottei häiritsisi hallitsijaa, ja saapui tunnin ratsastuksen perästä osastoonsa.

Hän oli tullut oikeaan aikaan, sillä seuraavana päivänä oli keisarin nimipäivä, silloin Plevna valloitettaisiin, tuumittiin sotamiesten keskuudessa, Grivitzan varustukset anastettaisiin millä hinnalla tahansa, arvelivat upseerit. Ja kun nyt vihdoinkin oli huomattu, että Osman pascha oli, jollei muuta, niin ainakin alkuperäinen voima, niin tiedettiin, että huomenna oli kysymyksessä taistelu elämästä ja kuolemasta. Kun majuri Segerberg oli ilmoittautunut asianomaisessa paikassa, meni hän lähimmän esimiehensä everstiluutnantin luo, se oli vanha Agafonoff. Iloisena ja lämminsydämisenä istui tämä majassaan, joka oli puolittain maahan kaivettu kuoppa, peitettynä laudoilla, oljilla, turpeilla ja muilla, mitä satunnaisesti oli käsiin saatu, suojaksi syysadetta vastaan. Vanhus istui tyhjän tavaralaatikon päällä. Hänen edessään maassa istui muutamia sotamiehiä, hänen uskonveljiään, kaikki "papittomiin" kuuluvia, hän selitti heille oppejaan patriarkkaalisella ja hartaalla tavalla, nyökkäsi ystävällisesti Karl Aleksanderille ja viittasi häntä istumaan, jatkaen: "Herra tukee minua. En minä pelkää kymmentätuhatta kansoista, jotka minua piirtävät, sillä sinä lyöt kaikkia minun vihollisiani poskelle, sinä murennat jumalattomain hampaat. Herran tykönä apu löydetään, sinun kansas päälle tulloon siunaukses, Sela. Ja nyt, hyvät ystävät; menkää kukin levolle, minusta tuntuu, että Herra huomenna ottaa sielumme paratiisiinsa". Sotilaat suutelivat everstiluutnantin kättä ja menivät äänettöminä ulos, turvallisen ja nöyrän näköisinä, joka tuntui Karl Aleksanderista täällä verisessä Plevnassa hämmästyttävältä.

"Nuori ystäväni", jatkoi everstiluutnantti, "minulla ei oikeastaan ole mitään määräyksiä annettavana. Me olemme täällä, turkkilaiset tuolla Grivitzan kummuilla; huomenna olemme me siellä ja turkkilaiset voitettuina. Vahvistakaa ruumistanne levolla ja sieluanne rukouksella elämänne vaikeinta hetkeä varten. Teillä ei ole telttaa, no niin, jos tyydytte makaamaan täällä yön, on se tahdossanne. Timofei", huusi everstiluutnantti, "valmista teetä ja vuode majurille. Puolen tunnin kuluttua pitää kaikki olla valmiina lepoa varten".

Karl Aleksander meni ulos, Timofein siivotessa, kuten sanottiin. Aurinko oli laskeutunut, vaaleat, punaiset juovat, ikäänkuin verellä tahratut tiet, jotka kaikki yhtyivät Grivitzan kummun päällä, valaisivat pilvien alaosaa. Läntinen taivas pimeni, ja syystuuli suhisi raskaasti huoaten tammien latvoissa. Taivaan rantaa vasten näkyivät Grivitzan ja Plevnan epäselvät haahmot. Tuhannet pienet tulet osoittivat, että niiden urhoolliset puolustajat valvoivat juoksu- ja ampumahautoissa. Leirissä vallitsi vakava, melkein pätkä mielentila. Yhdeksän aikaan alkoi hiljaisesti sataa, kaikki, jotka voivat, menivät telttoihinsa ja majoihinsa ja laskeutuivat levolle.

Varhain aamulla herätti Karl Aleksanderin merkinanto "valmiit", jota toistettiin komppaniasta komppaniaan, ja joka muistutti kukkojen laulua, kun ne vastaavat toistensa aamukiekumisiin. Nopeasti laitti hän itsensä valmiiksi, everstiluutnantti oli jo mennyt ulos, koko leiri oli liikkeellä. Sieltä täältä kuului merkkisoihtoja ja ratisevia toivotuksia, joiden innostuttamat säveleet tuntuivat kiihoittavan varsinkin hevosia, sillä joka kerta hirnuivat ne kaikilla tahoilla.

Siltä kummulta, jossa Karl Aleksander seisoi, näki hän edessään pohjoisessa Plevnan, oikealla Plevnasta Bielaan menevän, suuren viertotien, joka on osittain tehty jo roomalaisena aikana. Viertotien pohjoispuolella näkyi korkea harjanne, jonka itäinen pää jyrkkänä päättyi Plevnan laaksoon, eräs harjanteen haara oli jyrkempi ja suhteellisesti yksinäisempi, se oli Grivitza. Siitä, mitä hän täältä näki ja mitä hän edellisenä päivänä oli nähnyt, voi hän päätellä, että turkkilaisten varustukset olivat hevosen kengän muodossa, jonka kupera puoli oli itäänpäin, Plevnan kaupunki oli melkein keskellä asemaa. Venäläiset olivat ympäröineet tuon hevosenkengän, mutta jättäneet aseman avonaiseksi. Huomenna oli hyökättävä varustuksien kimppuun suoraan edestäpäin. Grivitza oli hevosenkengän ulkonevassa osassa, ja hän seisoi nyt sitä vastapäätä venäläis-rumaanialaisessa keskustassa. Etempänä, eteläänpäin viertotiestä liikkui lippukeihäinen ratsuväkikolonna harjanteen vihertävää rintaa ylös. Kaukoputkella voi Karl Aleksander nähdä, kuinka rumaanialaiset, jotka olivat Grivitzan edessä, hänestä oikeaanpäin, kaivoivat juoksuautoja. Äkkiä peitti näkymön paksu sumu, joka laskeusi yli laakson. Sumu muuttui pian vihmasateeksi. Melkein samassa alkoivat kanuunat äänekkään, jymeän keskustelunsa. Silloin tuli everstiluutnantti. Hän oli tavattoman kiihkeänä.

"Kas niin, lapseni", sanoi hän, syökää aamiainen niin nopeasti kuin mahdollista. "Hyvät herrat," ja hän esitti Karl Aleksanderin lähimmille upseereilleen, "minun ei tarvitse selittää teille järjestystä, se on melkein sama, kuin eilisen ja sitä edellisen päivän taisteluissa. Rumaanialaiset ovat lähinnä, sitten Krüdener, s.o. me; meidän takana Zotoff neljännen osaston kanssa, senjälkeen Imeritinski, äärimäisenä vasemmalla hän, te tiedätte, jonka nimeä minä en tahdo lausua" — kaikki tiesivät, että hän tarkoitti

Skobelevia, jota hän inhosi, koska tämä, kuten everstiluutnantti sanoi, ei pitänyt kylliksi arvossa venäläistä verta. — "Sitä paitsi, te kuulette, on alettu".

Rinteen alapuolella näkyi joukkoja, jotka kulkivat Grivitzaa kohden, ne tulivat pimeästä, näyttivät varjoilta ja katosivat hämärään. Toisinaan lakkasi äkkiä kanuunan jyrinä. Hiljaisuudessa kuului silloin sieltä täältä joku komennushuuto, yksinäisiä kiväärinlaukauksia ja merkkisoihtoja, sitten alkoi taas epäsäännöllinen jyrinä uudestaan ja turkkilaiset vastasivat siihen melkein tahdikkaalla amunnalla. Eräs ajutantti kiiti ohitse.

"Mutta, eversti, teidän pitää ehtiä viertotielle puolessa tunnissa". Ja ajutantti katosi sumuun. Hän oli Dodo Davidovitsch ja oli hyvin kalpea; Karl Aleksander katseli häntä lämpimin silmin, olihan hän hänen ainoa ystävänsä maailmassa.

"Kas niin, Jumalan nimessä, lapseni", ja everstiluutnantti paljasti miekkansa. Karl Aleksanderia värisytti; "nyt on aika käsissä," tuumi hän itsekseen. On vaikea sanoa, oliko väristys ruumiillisen luonnon vero hermoille, vai kostean, kylmän ilman seuraus. Hän näki, miten monet sotilaat tekivät ristinmerkkejä ja katsoivat taivaaseen liikutetuin katsein. Se oli pikainen, mutta sydämen sisimmästä syvyydestä noussut rukous. Äänettöminä laskeusivat sotilaat rinnettä alas. Karl Aleksander tarkasti hermostuneesti miekkansa terää, tutki revolverejaan, kaikki oli kunnossa. "Puolen tunnin kuluttua", sanoi hän itsekseen, "tapan ja haavoitan minä näillä aseilla ihmisiä, näen, miten ne kärsivät ja kaatuvat edessäni".

Tahdikkaasti, kuten kone, eteni rykmentti sumussa. Puolen tunnin kuluttua oli se alhaalla viertotiellä. Silloin alkoi maa loivasti yletä. Sumu oheni, voi jo nähdä parisataa metriä eteensä. Liikkuminen raittiissa ilmassa ja seestyvä taivas sai sotilaat luottavammiksi, kuuli silloin tällöin leikin laskuakin.

Yht'äkkiä nähtiin joukon sairashoitosotilaita, kantaen suuria paareja, kiitävän juosten rykmentin ohi. Silloin tunsu kukin lähestyvänsä näkymätöntä rajaa, joka eroittaa olevan suuresta tuntemattomasta — sen takana, kammottava paikka, jossa elämän ja kuoleman leikki alkaa. Karl Aleksander kuuli nuoren sotilaan sanovan vanhemmalle toverilleen tuskalliset sanat, "Minua peloittaa". — "Kohtalomme on Jumalan huomassa", vastasi toinen vapisevalla äänellä.

Kanuunain jyrinä ja pyssyn pauke tuli niin kovaksi, että maa vapisi sotilaiden jalkojen alla. Niin vilkasta oli ampuminen, että yhteislaukaukset toisinaan kuuluivat mahtavalta rummuttamiselta. Karl Aleksander kuuli hurjan eläköönhuudon, ja ikäänkuin raivon villitseminä hyökkäsivät sotilaat eteenpäin, syöksyen turkkilaisten varustuksiin. Turkkilaisten ampumahaudoista laukaistiin yhteislaukaus.

Ensimmäinen kolonna horjui hetkisen. Karl Aleksander näki, miten jotkut miehet ensi rivissä tarttuivat päähänsä tai painoivat rintaansa ja kaatuivat. Heidän viimeiset huokauksensa häipyivät kiväärien paukkeeseen ja kanuunain jyrinä. Kaatuneiden sivulla olevat sotamiehet koettivat olla heihin katsomatta. Uusi äänekäs eläköönhuuto lopetti hetkellisen epätietoisuuden; juoksumarssissa, laukeillen ja jälleen nousten nopeasti ylös, hyökkäsivät venäläiset vihollista vastaan loistavalla, hurjalla urhoollisuudella.

Nyt, kun Karl Aleksander kerran oli päässyt ensimmäisestä kammostaan, oli kaikki pelko ohi. Eteenpäin oli ainoa ajatus, joka hänellä oli mielessä, se ajatus oli hänet hypnotiseerannut, ja hän tunsu nyt sitä selittämätöntä nautintoa, jota tuntee taistellessa elämän ja kuoleman uhalla, ja josta hänen vanhemmat toverinsa olivat usein puhuneet. Sitä nautintoa, jota on metsästyselämän iloissa, jota roomalaiset pitivät vireillä arenamiekkailuillaan, jota gladiaattorit tunsivat henkensä uhalla taistellessaan. Tuota himoa, tuota nautintoa, jota vuosisatojen sivistys ei ole voinut poistaa. Se on eläimellisen elinvoiman riemuvoittoa, tunnetta ruumiillisen minuuden ylivoimasta, minun oikeuttani ennen kaikkia muita.

Niin, nyt sai hän, huolimatta hurjasta taistelusta ympärillään ja vasemmalta päin kuuluvasta kovasta eläköönhuudosta, alkaa hengähtää ja katsoa ympärilleen, katsoa ja ihmetellä majuri Murgescoa, kun tämä, kauniina kuin sodan jumala itse, hyökkäsi miekka kohotettuna Grivitzan kumpua ylös rumaanialaistensa etupäässä, jotka tänä päivänä saavuttivat tavatonta kunniaa. Rynnäkkötikapuut olalla ryntäsivät he eteenpäin, palaamatta takaisin, he kaatuivat kaikki poikkeuksetta, sekä miehistö että upseerit.

Linnoituksen juurelta kuului everstiluutnantti Agafonoffin jymeä ääni. "Eteenpäin, pojat. Herra on hurskaitten suoja. Sela". Mutta ei minkäänlainen urhoollisuus, ei liha ja veri, ei mikään voima maan päällä voinut vastustaa sitä tulihelvetiä, jota turkkilaisten berdanikiväärit syöksivät jyrkkien varustuksien yli. Venäläisten hyökkäysrivit ensin murtuvat ja sitten peräytyvät. Neljä kertaa uudistivat venäläiset hyökkäyksen, neljä kertaa heidän voimansa raukesi.

Jo toisessa päällekkäyksessä kaatui urhoollinen Agafonoff, juuri kuin hän ensimmäisenä hyökkäsi etuvarustuksiin. Hänen kuolemansa sai hänen sotilaansa raivoon. Mutta turhaan he hyökkäsivät

peljättäviä varustuksia vastaan, heidät syöstiin takaisin verisin päin.

Karl Aleksander ei ollut säästänyt taistelussa itseään, hän oli jo toisessa hyökkäyksessä saanut muutamia pienempiä haavoja, yksi niistä vaivasi häntä alituisella verenjuoksullaan. Muudan vanha aliupseeri, joka huomasi sen, pyysi häntä poistumaan ampumalinjalta, hän tahtoi sitoa hänen haavansa. Karl Aleksander seurasi hänen neuvoaan ja meni noin kivenheiton verran syrjään, siellä istui hän muutamien alasrevittyjen vallikoppien suojaan ja paljasti käsivartensa.

Aliupseerin nopeasti sitoessa häntä, kuului kova jyrähdys, maa heidän allaan vapisi, ikäänkuin ruutisuoni olisi räjähtänyt, yhteislaukaus ammuttiin, aliupseeri kaatui kuolleena hänen päällensä. Hän tahtoi nousta ylös, mutta hän oli kuin tainnuksissa, vähitellen tointui hän.

"Minä olen kai haavoitettu", tuumi hän, "mutta mistä kohden?" Silloin tunsu hän sietämätöntä tuskaa jalassaan. Hän työnsi kiivaasti ruumiin pois päältään ja koetti päästä pois, mutta se oli hänelle mahdotonta. Luotien vingunta, kanuunain kumea jyrinä sai hänet, ruumiitten ja haavoittuneitten keskellä kun hän oli — ja sen huomasi hän oikeastaan vasta nyt — kauhistumaan. Kauhu lisääntyi, kun hän näki, että taivas alkoi seestyä, silloin ei hänellä olisi suojaa sumustakaan. Jännityksen tunne, sodan nautinto, jota hän vasta oli tuntenut, katosi, ikäänkuin se olisi virrannut pois hänen verensä kanssa.

Hän näki venäläisten peräytyvän, huusi luokseen muutamia sotamiehiä, mutta yleisessä pauhussa hänen äänensä ei kuulunut. Hän päätti ryömiä alaspäin niin kauan kuin hänellä oli voimia, päästäkseen niin etäälle kuin mahdollista vihollisen varustuksista ja taistelun jälkeen ryöstävistä turkkilaisista.

Puhutaan kuoleman elonniitosta. Kuten kuhilaita vastaleikatulla pellolla, makasi täällä kuolleita ja pahoin haavoittuneita kasoissa. Ne, jotka voivat, koettivat, kuten Karl Aleksanderkin, ryömiä pois paikalta, joka haisi ruudin savusta ja eilisessä taistelussa kaatuneista ruumiista. Kammottava ja surkea oli tie; piti ryömiä ruumisten välitse kylmää, veristä maata. Jano alkoi vaivata häntä, hän vaikeri tuskasta, silloin kääntyivät erästä ruumiskasasta nuoret, kalpeat kasvot häneen päin. Sammuvilla silmillään katseli kuoleva avuttomana häntä. "Vettä", kuiskasi hän. Kyyneleet nousivat Karl Aleksanderin silmiin.

"Rakas ystävä", sanoi hän, "mistä minä otan vettä?" Silloin valtaa hänet ääretön sääli itseänsä, häntä, joka tuossa makasi, kaikkia noita kohtaan, jotka olivat kaatuneet miehuutensa paraassa kukoistuksessa.

"Herra Jumala, taivaallinen isä", kuiskasi hän, ne olivat ensimmäiset sanat, jotka hän moniin vuosiin oli lausunut äidinkielellään, mistä ne tulivat; muistona kuluneilta vuosilta, aikaa sitten menneiltä ajoilta. Ja Herra auttoi häntä. Luonto oli armelias, hän vaipui tiedottomana nuorien, kalpeitten kasvojen viereen.

XIV.

Kun Karl Aleksander tointui, oli yö, pimeä, kylmä, myrskyinen ja sateinen syysyö. Hän ei voinut alussa muistaa muuta, kuin ruudinsavuisia, kiihottuneita kasvoja, hikisiä, kiiruhtavia sotamiehiä, jotka riensivät eteenpäin, alituisesti eteenpäin, kuin kiusanhenkien ajamina; huutoja, kirouksia, kauhun-, rohkeuden- ja uhkamielisyyden huudahduksia. Mutta minkätähden ja missä kaikki tuo oli tapahtunut, tai tapahtui, ei hän muistanut. Turhaan ponnistelivat hänen sairaloiset aivonsa, saadakseen selville peloittavien kuvien yhteyden. Häntä värisytti.

Yhtäkkiä kuulee hän läheisyydessään ihmeellistä kurkkuäänistä puhetta, hän kuulee raakaa naurua, näkee etäältä pienen sarvilyhdyn valon. Silloin muistaa hän, käsittää hän kaiken. Hän on haavoitettuna lähellä Grivitzan varustuksia, ja tuolla, tuolla tulevat turkkilaiset ruumiiden ryöstäjät. Kamala asema saa häneen rohkeutta ja mielenmalttia, hän etsii revolverinsa, siinä on kolme luotia jäljellä, yksi kummallekin kahdesta rosvosta; jos ne eivät sattuisi, sitten yksi itselle. Mutta hänen ei tarvitse käyttää asetta. Molemmat sotarosvot etenevät.

Karl Aleksander alkaa taas ryömiä rinnettä alaspäin, hänen oikea jalkansa on haavoitettu, se tuntuu raskaalta ja kuolleelta, ja kumminkin tuntee hän siinä tuskaa. Alhaalta laaksosta näkee hän lyhdyn tulia, nuotiovalkeita. Ah, jos, hän voisi huutaa jotakuta tuolta alhaalta avuksi, mutta sinne alas, sinne on pitkältä, niin pitkältä. Silloin sattui hän pimeässä pahki erääseen kaatuneeseen toveriin, oli onni, että hän sai käsiinsä erään pussin, suurella vaivalla avasi hän sen ja löysi pienen pullon paloviinaa. Hän tyhjensi pullon yhdellä siemauksella. Se antoi hänelle voimia ja luottamusta. Taas alkoi hän ryömiä alaspäin. Kuinka kauan hän ryömi, ei hän tietänyt...

Aamulla löydettiin hänet tiedottomana eräästä notkelmasta. Kaksi korppia istui lähellä kalliolla ja odotti hänen elämänsä sammumista. Korppien tyytyväinen, hiljainen raakkuminen oli ilmoittanut kahdelle rumaanialaiselle sotilaille kuolleen eli kuolevan olevan läheisyydessä. He ottivat hänet huostaansa ja kantoivat leiriin, eräs välskäri sitoi hänet väliaikaisesti ja hänet asetettiin muiden haavoittuneitten kanssa turkin vehnäkuhilaisten suojaan. Kun häntä näytti vilustavan, heitti eräs sotilaista takkinsa hänelle peitoksi. He istuivat täällä tunnittain, he istuivat pitkissä riveissä, kaikki ne, joita sairashoitosotilaat eivät olleet ennättäneet korjata, ja niitä oli paljon, sillä oli menetetty yli kaksitoistatuhatta sotamiestä ja kolmesataa upseeria. Eräs pappi, vanha mies, tuli Karl Aleksanderin luo ja kysyi, tahtoiko hän ehtoollista. "En", vastasi hän, "minä olen luterilainen, mutta antakaa minulle kuumaa teetä, teetä Jumalan tähden, minulla on kylmä". Pappi alkoi heti keittää teetä hänelle.

Odotettuaan koko päivän, tuli vihdoinkin myöhään illalla hänen vuoronsa päästä kenttäsairaalaan. Siellä taas makasi haavoittuneita pitkissä riveissä parit parien vieressä ja odotti. Ei mitään erotusta miesten suhteen, oli määrätty, mutta kumminkin oli Karl Aleksander huomaavinaan että sotilaat vanhasta tottumuksesta veivät upseerit ennen sotamiehiä. Sairaalaan oli suuri huone, jota valaisivat katkuavat lamput. Lääkärit kulkivat väsyneinä ja välinpitämättöminä ympäriinsä. He olivat olleet työssä koko päivän, eikä työ näyttänyt vielä loppuvan. Oven hengessä häälyvän kynttilän valossa istui yksi heistä ja kirjoitti päiväkirjaa.

"Sotamies Ivan Nikolajevitsch Morlavsky, Krüdenerin rykmentistä, moritur (kuolee)", huusi eräs lääkäri salin päästä.

"Majuri Ilja Iljitsch Stolipin, Krüdenerin rykmentistä, fractura capitis, moritur," lisäsi hän hiljempaa.

"Sotamies — — — Krüdenerin rykmentistä, perforatio pectoris (rinta lävistetty)..."

Siten mentiin, mies mieheltä, tuskanhuutojen, kuolevien korahduksien ja sairashoitosotilaiden puhkumisen kestäessä, kun he pitelivät kiinni sellaisia, jotka väkivaltaisesti liikkuvat leikkausten aikana. "Minä luulen, että koko Krüdenerin rykmentti on ollut leikattavanamme", tuumi eräs vanha lääkäri.

Karl Aleksander pantiin pöydälle, joka oli niin vasta tullut joutilaaksi, että välskäri vielä kuivasi sitä. Sairashoitosotilaan leikatessa auki hänen saapastaan, istui veriin tahraantunut lääkäri tuolilla ja ryyppi konjakkia pienissä erin sekä pureskeli kiirehtien voileipää, jota hän varovasti piteli sormillaan. Karl Aleksander tunsu suurta helpotusta, kun saapas irtausi jalasta.

"Pidä kynttilää", käski lääkäri lyhyesti.

Kaksi sairashoitosotilasta tarttui ruuvipenkin voimalla hänen sääreensä. Samassa tunsu hän sietämätöntä tuskaa.

"Mitä te teette? Ei saa sahata, ei kuuletteko te?"

Hän kuuli huutoa, huokauksia, kirouksia, valitusta ja itkua, kuuli lääkärin huutavan: "Majuri Karl Aleksandrovitsch Segerberg, Krüdenerin rykmentistä, perforatio..." sitten meni hän taidottomaksi pöydällä.

Hänet vietiin sairaalaan ja hän heräsi kovaäänisistä sanoista: "Seuraava, seuraava, kiiruhtakaa!"

Taas ryhtyivät sairashoitosotilaat häneen. Hän vietiin toiseen majaan, jossa tyyneet ja maltilliset laupeudensisaret ottivat hänet vastaan. Haavoittuneita oli kaikkialla, sängyissä, lattialla, käytävillä.

"Ei yhtään ainoaa muuta enää, kuin tämä", sanoi yksi sairaanhoitajattarista, "kuuletteko! Minä menen heti keisarin luo valittamaan, kuuletteko, ei ainoakaan enää!"

Karl Aleksander makasi majan eteisessä lattialla, hän ei ollut syönyt mitään kahteenkymmeneen tuntiin; hän sai lasin portviiniä ja pisketin, ja kylmän, näljän ja sielun sekä ruumiinvaivojen sijaan, joita hän oli kokenut, tunsu hän nyt hyvinvointia, jota ei voinut poistaa karboolinhajukaan eikä vieressä makaavien onnettomuustoverien kuumehoureet.

"Tämä on siis sotaa", mietti hän ja vaipui uneen.

* * * * *

Aamulla, kun Karl Aleksander heräsi, oli majaan siivottu, yöllä kuolleet olivat kannetut pois, ja niitä lienee ollut paljon, sillä Karl Aleksander sai nyt paikan sängyssä. Hän sai myöskin tietää, että hänen säärensä oli pahoin haavoittunut, samoin kuin jalkansakin, että sahaus luultavasti tulisi välttämättömäksi, että hänellä sitäpaitsi oli haava käsivarressa. Keisari oli laupeudensisarien käskenyttä

ilmoittaa kaikille Krüdenerin rykmenttiläisille, jotka olivat olleet kuumimmassa taistelussa, että yhden Grivitzan varustuksista oli myöhään illalla valloittanut kunniakas Arkhangelilainen rykmentti.

Kahdentoista seuduissa syntyi majassa suurta liikettä. Lääkärit tulivat sisään, hourailevat nukutettiin, kauheasti silvotut peitettiin hienoilla lakanoilla, maja tuullutettiin huolellisesti. Pian sen jälkeen astui keisari sisään.

Keisari, marttyyri — niin voi häntä kutsua sotänäyttämöllä — jaloin, sivistynein ihminen koko laajalla Venäjän maalla, oli pakoitettu tähän sotaan. Hänet, joka rakasti rauhaa, oli suurpolitiikka, niin, pelkkä ihmisuus pakoitannut siihen, mitä nyt tapahtui hänen silmiensä edessä. Kuka lukee ne synkät ajatukset, jotka liikkuvat hänen sielussaan, kun hän yksinään istui tunnin, tunnin perästä metsikön tammien alla Rachovajan ylängöillä ja näki sotilaittensa tuhatlukuisina kaatuvan kukistamattoman Grivitzan muurien juurella.

"Joka on tapahtuva, se tapahtuu", kuuluu hän sanoneen vapisevalla äänellä, kun ruhtinas Dschingis-Khan toi hänelle sanan niin monen urhon kaatumisesta. Hän oli kuin mies kestänyt Plevnan tappiot, ja kuin mies otti hän vastaan tekojensa seuraukset. Hän kulki joka päivä haavoittuneiden luona, levitti heidän elämänsä sen verran lohdutusta ja toivoa kuin voi. Hän teki sitä marttyyrin tyyneydellä. Hän kulki Piragoffin ja Bergmannin seuraamina — josta viime mainitusta sitten tuli keisari Fredrik III:n lääkäri — vuoteelta vuoteelle; hän istui sairaitten luona tuntikausia, puhui heille, lohdutti heitä ja jakoi palkintoja.

"Karl Aleksandrovitsch Segerberg", kuiskasi eräs laupeuden sisar, "herätkää, avatkaa silmänne, keisari on täällä, keisari tahtoo puhella kanssanne". Karl Aleksander heräsi, keisari istui hänen sivullaan. Hänen kasvonsa näyttivät hyvin liikutetuilta. Silloin tällöin vapisivat hänen kasvolihasensa, lempeät, hyvät silmät olivat kyynelissä.

"Kiitos, urhoollinen suomalainen. Sinä" — Ja keisari muisteli — "sinähän olit Tonavalla minun ponttoonissani. Voinko minä tehdä mitään hyväksesi, vanhempaisi, sisariesi, morsiamesi hyväksi?"

Karl Aleksander vastasi vapisevalla äänellä: "Minä olen yksin maailmassa, vanha tätini on ainoa, joka kaipaa minua". Nuo sanat, tällä hetkellä lausuttuina, saivat hänen itsensäkin tuntemaan kuinka yksin hän oli.

"Poika parka", vastasi keisari. "Ruhtinas Dschingis-Khan", sanoi hän, "kirjoittakaa sähkösanoma minulta, keisarilta, vanhalle naiselle, kirjoittakaa, että hänen veljensä poika on Grivitzan luona ollut kunniaksi itselleen ja maalleen, että hän on pahoin haavoitettu, mutta voitane Jumalan avulla pelastaa".

"Teidän majesteettinne... Minä kiitän. Suokaa anteeksi, teidän majesteettinne, yksi kysymys. Elääkö sivusajutantti, ruhtinas Aleksander Davidovitsch Sasdanadsche, hänelle tahtoisin minä saada tiedon?"

Keisari katsoi epätietoisena seuruettaan.

Eräs nuori upseeri, käsi siteessä, astui esiin.

"Ruhtinas Sasdanadsche", sanoi hän, "kaatui Skobeleffin sivulla viime hyökkäyksessä".

Silloin valtasi Karl Aleksanderin niin syvä suru, että hän kätki kasvonsa tyyneyn ja kovasti nyhykien sanoi: "Hän oli ainoa ystäväni, kaikille muille minä olin muukalainen; minä olen tehnyt väärin hänelle", lisäsi hän kuiskaten.

"Ystäväanne, eversti ja sivusajutantti ruhtinas Sasdanadsche on kuollut, muistoksi hänestä ottakaat vastaan hänen paikkansa ja arvonsa. Eversti Segerberg on tästä päivästä lähtien minun sivusajutanttini. Ruhtinas Dschingis-Khan, lisätkää se sähkösanomaan".

Karl Aleksander suuteli keisarin kättä ja kasteli sitä kyyneleillään.

"Tänä vakavana hetkenä" lisäsi keisari, "sanon minä sinulle ja sinun kauttasi: ei koskaan ole suomalainen kansani millään teolla heikontanut sitä luottamusta, joka minulla sen uskollisuuteen on aina ollut ja tulee olemaan".

Ja keisari suuteli voipuneen sairaan kiheräisiä ohimohiuksia ja lähti kulkemaan edelleen, sanoen: "hyvästi huomiseen asti!" lääkäreiden, pappien ja seurueensa saattamana, jatkoi hän matkaansa via dolorosallaan miehen rohkeudella, hallitsijan suuruudella ja lämpimän sydämen vuotavalla hyvyydellä.

XV.

Kun Karl Aleksander oli senverran toipunut, että hänet voitiin siirtää pois sairashuoneesta, lähetettiin hän monien muiden paranevien kanssa Cotrocenin sairashuoneeseen Rumaaniassa. Suurissa sairasvaunuissa, kasakkivartioston suojaamina ja muutamien lääkärien sekä laupeudensisarien seuraamina kuljettiin pohjoista kohti. Hitaasti päästiin eteenpäin, tiet Bulgaariassa olivat pohjattomia; eteenpäin pääsyä varten piti korjata milloin teitä ja siltoja, milloin ajoneuvoja. Välistä saatiin tunnittain odottaa, kun joku suurempi joukko tai muonavara-osasto tuli vastaan.

Viikon vaivaloisen matkan perästä päästiin Tonavalle. Sen yli oli nyt rakennettu silta. Kun sairasvartiojoukko saapui pääsillalle, täytyi sen taas pysähtyä, sillä silta oli sotamiesten hallussa, komppanija komppanijan perästä kulki sitä myöten etelään Plevnaa kohden. Karl Aleksander kumartui vaunusta, nähdäkseen, mikä pataljoona se oli.

Samassa kuuli hän, loikoessaan vaunun oljilla, uhmallisen, hurmaavan marssin säveleet. "Pojat kansan urhokkaan" kaikui yli Tonavan pauhun, tuhansien miesten jalkojen töminän jotka menivät etelään Plevnan hurjiin taisteluihin. Kiihoittava marssi vaikutti Karl Aleksanderiin, joka oli heikkona kuumeen ja sairautensa tähden, vaikutti niin hänen sydämeensä, että hän purskahti itkuun. Nehän olivat hänen kotimaansa säveliä, joita hän poikasena usein oli itse laulanut. Ja hän tunki myötätuntoisuutta, niin sydämellistä, niin lämmintä, heitä kohtaan, jotka olivat kuten hänkin lähteneet sotaan. Hänen sydämensä oli täynnä osanottavaisuutta, nehän olivat hänen omia kansalaisiaan, hänen omaa kansaansa, ja hän kohosi ylös niin paljon kun voi, paljasti päänsä, heilutti laihaa kättään ja huusi mitä keuhkoista lähti: "Jumala varjelkoon teitä, Suomen pojat!" sitten vaipui hän alas oljille, tunteittensa ja ponnistustensa uuvuttamana.

Hänen vieressään vaunujen oljilla makasi iloinen husaariupseeri. Kun hän näki, kuinka liikutettu Karl Aleksander oli, tuli hänkin vakavaksi. "Tunnetteko venäläistä sananpartta: 'Jeremias, Jeremias, lapseni, jää kotiin, jää kotiin ja kehrää lankaasi!'" kysyi hän, "minä muistan sen, kun näen niin loistavan reippaan osaston, kuin tuon tuolla, menevän kirottuun työhön Plevnan muurien luo".

"Pojat kansan urhokkaan" kaikui etäältä. Loftschan, Plevnan ja Teliksen luota kuuluvat kanuunain laukaukset säestivät uhkeaa marssia. Silta oli taas vapaa. Sairasvaunut voivat kulkea edelleen pohjoista kohden.

* * * * *

Lüneburgin suuriherttuatar oli kyllästynyt entiseen tuumaansa; hän oli saanut uuden. Kaikki lohen ja taimenen pojat oli hän päästänyt lähimmäisiin puroihin; kultakalat ja Jaapanin ihmeet oli hän lahjoitellut oikealle ja vasemmalleen. Saksalainen valtioneuvos oli lähetetty takaisin Pommeriin, josta hän oli kotoisin. Palmut, jättiläissaniaiset, magnoliapuut oli siirretty eteiseen, jossa ne olivat lakastuneet pimeyden, kylmyyden ja hoidonpuutteen takia. Suuriin huoneisiin oli tuotu kaksisataa sänkyä, hohtavan valkoisine lakanoineen, haahkan-untuvatyyntyineen ja pehmoisine, lämpöisine peitteineen. Palatsista oli tehty sairaala. Suuret marmorinsekoseinäiset salit oli muutettu sairashuoneiksi, pienissä loistavissa suojissa asui nyt lääkäreitä, apteekkareja ja laupeudensisaria. Venäläistä ja luteerilaista pappia, vieläpä mollah'iakin oli pyydetty pitämään huolta sairaitten sielunhoidosta. Kun kaikki oli valmiina, pyysi suuriherttuatar saada sinne kaksisataa haavoittunutta, urhoollisista urhoollisimpia. Hän tahtoi uhrata kaiken aikansa, elämänsä loppupäivät, pelastaakseen isänmaalle niin useita sen paraista pojista kuin voi. Niiden joukkoon luki hän erittäin: "Kummipoikani Aleksander Davidovitschin, ruhtinas Sasdanadschen, jos hän vielä elää, ja hänen ystävänsä Karl Aleksander Segerbergin". Hänen pyyntöönsä suostuttiin korkeimmassa paikassa.

Suuriherttuattaren juna oli puolipäivän aikaan lähtenyt Bukarestista. Niiden satojen joukossa, joita paareilla kannettiin junaan, joita varovasti ja kumminkin huokausten sekä tuskanhuutojen kuuluessa asetettiin vaunujen sohville, oli myös Aleksander Segerberg; hänen nuoruuden ystävänsä, ruhtinas Sasdanadsche ei ollut siellä, hän lepäsi juoksuhaudoissa Plevnan ulkopuolella.

Juna kiittää huokaillen ja puhkuen pohjaa kohden. Se on tuskien juna. Ulkona ulvoo pohjoistuuli ja ajaa lumia ikkunaa vasten. Sisällä virtaa kuumeinen veri sairaiden suonissa ja saa heidän jäntereensä tuskasta vapisemaan. Pimeä lisääntyy ja tähdet alkavat kiilua. Pakkanen jäätää kaiken veden, viluisena peittäytyy maa valkeaan talvivaippaansa, suojellakseen mullassa piilevää voimaa. Sisällä lekuttaa yölamppu ja heittää värjäviä varjoja seinille ja kattoon. Laupeudensisaret kulkevat vaunusta vaunuun, lohduttaen ja kuivaten tuskanhikeä kärsivien otsilta. Lääkärit kehoittavat lepoon ja toivoon, ja huokaillen, puhkuen kiittää kauhujen, tuskien juna pohjoista kohden.

Karl Aleksander makaa hiljaisena ja koettaa nukkua, mutta säännöllinen melu ja ratasten kolina tekee

sen hänelle mahdolliseksi. Hänestä tuntuu ikäänkuin kolina alituisesti toistaisi suomalaisen marssin ensi säveliä, jotka hän kuuli sairausvaunun mennessä Tonavan yli: "Pojat kansan urhokkaan", milloin hitaammin, milloin kiivaammin, mutta alituisesti samaa: "Pojat kansan urhokkaan".

Vastapäätä Karl Aleksanderia on pahoin haavoitettu upseeri peitteitten ja tyynyjen keskellä. Hän ei ole puhunut sanaakaan koko päivänä, ei vastannut ainoakaan kysymykseen. Voisi luulla häntä kuolleeksi, jollei aika-ajoin kuuluisi pidätetty huokaus hänen vuoteeltaan, jollei katse hänen suurista ja tummista silmistään ikäänkuin tuskallisesti etsien ja kysellen harhailisi ympäriinsä. Tarkastelleneeko hän kohta loppuvaa elämäänsä, sillä hän tietää, että kuolema lähestyy? Hänen tarkat, äärimäisiin asti jännittyneet hermonsä ovat eroittaneet lääkärin kuiskauksen papille "Olkaat valmiina puoliyön aikaan". Hetket kuluvat, sietämättömän hitaasti toisen mielestä, peloittavan nopeasti toisen. Pienellä asemalla, jossa juna seisoo puoli minuuttia, tulee sisään hoikka, kaunis, mustiinpuettu nainen. Melkein näkee hänen yli-inhimillisen taistelunsa koettaessaan olla tyyni, kun hän astuu haavoitetun luo. Hiljaa vaipuu hän polvilleen sairaan luo, suutelee hänen vahankeltaista kättään. Huulet vapisevat; leuka tärisee, mutta itke hän ei, ei sano sanaakaan. Taukoamatta, ikäänkuin sielunsa olisi silmissään, katselee hän sairasta.

"Monsieur", kuiskaa sairas hiljaa, "quelle heure est-il?"

Karl Aleksander vavahtaa, tietämättä koskiko kysymys häntä tai oliko se sairaan houriota. Jälleen kuulee hän saman kysymyksen. Vaivalla etsii hän kellonsa.

"Minuit, monsieur".

"Veulliez bien sonner qu'on vienne avec le prêtre — je vais mourir", kuuluu hiljaa, melkein äännettömästi hänen vuoteeltaan. Ennenkuin Karl Aleksander ehtii painaa soittokellonnastaa on pappi saapuvilla, suurikasvuinen, hyvinvoipa, melkein sirosti puettu katoollinen pappi. Junan kulkiessa eteenpäin, tärhistessä ja heiluessa valmistautuu pappi antamaan kuolevalle viimeistä voitelmusta. Hän ottaa povestaan kultaisen astian, avaa sen varovasti, kastaa hopeaisen puikon pyhässä öljyssä: "Per istam sanctam unctionem, et suam piissimam misericordiam", mumisee hän kuolevan korvaan. Hiljaa, mutta katkerasti itkien kätkee hän, joka vasta on tullut sisään, kasvonsa. — "Indulgeat tibi Dominus quidquid deliquisti..." Ja pappi pudottaa tipan pyhää öljyä kuolevan otsalle. — "Christi exaudi nos", kuiskaavat laupeudensisaret.

"Amen", lausuu sairas heikkonevalla äänellä.

"Sancta dei Genetrix" — — —

Veturi viheltää pitkään. Vaunut ratisevat ja järisevät, ikäänkuin nekin kärsisivät tuskaa, ja huumaavaan meluun häipyvät kaikki rukoukset ja siunaukset. Kun juna vihdoin pysähtyy, on kaikki ohi.

"Nous sommes chez nous", huutaa mustapukuinen nainen ja heittäytyy kovasti itkien kuolleen yli. Pappi kutsuu sairaanhoitajattaria; kaksi lääkäriä vie mustapukuisen naisen pois; ruumis pannaan paareille ja kannetaan ulos. Ulkoa kuuluu puolankielistä puhetta; tarjotaan puolalaisia sanomalehtiä, puolalaisia virsikirjoja ja testamentteja.

"Kuka kuollut oli?" kysyi Karl Aleksander.

"Viimeinen markiisi Vielopolski", vastaa pappi, "ja nainen, joka rukoili hänen vuoteensa vieressä, oli hänen sisarensa".

Taasen viheltää veturi; vaunut nytkähtelevät, ja pyörivä sairaala, joka vie mukanaan niin paljon tuskaa ja kärsimystä, vierii pohjoista kohden, yhä etemmäksi sodasta, verestä ja kuolemasta, läpi yön, joka tuntuu äärettömän pitkältä niistä, jotka kärsivät, jotka valvovat, ja jotka tuskallisina kyselevät itseltään vieläkö he näkevät päivän, vaikkapa pohjolan lyhyen talvipäivän koittavan idästä.

Juna jätti Brestin ja kiiti Puolaa kohden halki kenttien ja soiden, läpi synkkien metsien, joissa tuuli kahisutti kuivia lehtiä, joita oli vielä tammassa.

Karl Aleksander heittelee itseään vuoteellaan. Puoliyön aikana, juuri kuin hänestä tuntuu, että armelijas uni sulkee hänen silmänsä, herätetään hän. Hänen luokseen tuodaan toista haavoitettua. Hiljaa, melkein nöyrästi pyytää vastatullut anteeksi vastuksen, jota hänestä on, mutta hänen hyttitoverinsa oli kuollut ja hänestä oli vastenmielistä maata kahden kesken ruumiin kanssa. Aamupuoleen, likaisen-harmaana, himmeänä talviaamuna tekee lääkäri taas kierroksensa. Kun hän huomaa Karl Aleksanderin vielä olevan valveilla, ruiskuttaa hän armeliaisuudesta häneen morfiinia, ja vihdoin vaipuu hän raskaaseen uneen ja uneksi varhaisimmista lapsuutensa ajoista, tuskallista unta, joka jälleen herättää eloon lapsuudenaikaiset vaaran hetket, joita hän oli kokenut. Milloin tuntui hänestä, että hän oli pudonnut Merijokeen ja oli hukkumaisillaan, milloin, että koski oli nielemäisillään

hänet ikuiseen kuohuunsa, tai että hän oli joutunut käynnissä olevan viskuukoneen alle Karttulan hovissa, kunnes huumausaine pääsee täydellisesti vaikuttamaan ja hän vihdoinkin makaa paremmin taidottomana, kuin nukkuen.

Karl Aleksander herää vasta myöhään jälkeen puolenpäivän, pää raskaana, kuin kehnon viinin juomisesta.

Päivä oli harmaa, synkkä ja pitkä, niin pitkä, että yö peloittaa. Kuinka kauhea siitä tulee karboolin ja öljyn tuoksuineen, kuolleitten ulostuksineen ja haavojen hajuineen, pimeyksineen, vaivaavine, tuskallisine ajatuksineen, toivottomuuksineen ja levottomuuksineen. Voi, sitä yötä; juna tuntui kiitävän kilpaa kuoleman kanssa, milloin voittaa toinen, milloin toinen kilpailijoista. Varmaa on, ettei kukaan, joka oli sillä matkalla, unohda tätä kauhun yötä tuskien junassa.

Seuraavan päivän illalla, kun kaikki ovat tuskien, kuumeen, vaunujen tärisemisen ja jysähdysten uuvuttamia, näkyy vihdoinkin sinertävää valoa taivaan rannalta. Se näyttää revontulilta, mutta ei räisky, ei liekehdi. Pietarin miljoonat lyhdyt ne ovat, jotka loistavat yöllä ja joiden valo heijastuu pilvistä; vihdoinkin siis lepoa ja rauhaa. Kohta ollaan perillä ja päästään erilleen ruumiista, joita kuljetetaan mukana, kaikesta vaivasta. Ja juna rientää sinertävää valoa kohden, joka muodostaa ikäänkuin sädekehän keisarin kaupungin päälle. Ja silloin kaikuu höyrypillin ennen niin sietämättömältä kuuluva vihellys, ikäänkuin riemukkaana alkusoittona, sillä se ilmoittaa kaikille noille onnettomille, että vapautuksen hetki on koittanut, Kymmenen minuuttia myöhemmin pysähtytään Tsarskoje Selossa.

Sukulaisia ja ystäviä, lääkäreitä, pappeja, hoviylimyksiä, tuhansia utelijaita on asemalla, Tervehditään, itketään, puristetaan toistensa käsiä, kiitetään Jumalaa ja tehdään hartaina ristinmerkkejä. Yli nyyhkytysten ja itkun kaikuu kirkkoveisuus, jolla parikymmentä nuorta poikaa tervehtii heitä tervetulleiksi. Hovivaunuissa viedään sairaat herttuattaren palatsiin. Itse seisoo hän eteisessä ja toivottaa vieraita tervetulleiksi. Ei koskaan ole hänellä ollut loistavissa saleissaan sellaista vierasjoukkoa: niitä tulee paareissa ja pyörätuoleissa; niitä tulee sauvojen avulla ja laupeudensisarien sekä sairashoitosotilaiden taluttamina. Ovet avattiin seljälleen, ja yli kynnyksien, joista oli astunut silkkipenkkiä ja kannuksellisia saappaita, horjuili nyt sairaita ja kuoleman kanssa kamppailevia. Kukin vieraista saa vuoteensa, ja niin monituntisten tuskien ja levottomuuden, hermostuttavan jyrinän, ahdingon ja tukalan ilman perästä vaipuivat he mielihyvän tunteella pehmeille, puhtaille vuoteille puhtasilmäisissä viileissä huoneissa, joissa hiljaisuutta ainoastaan häiritsee yhden ja toisen hiljainen nyyhkytys, joka onnellisena rohjetessaan jälleen toivoa, onnellisena tuntiessaan olevansa ikäänkuin kotona, kyynelillä keventää tuskallista hätäänsä, hermojensa luonnotonta jännitystä.

Suuriherttuatar itse seurasi Karl Aleksanderia hänen vuoteelleen, piti itse huolta hänen ensimmäisestä hoidostaan, suuteli häntä otsalle, teki ristinmerkin ja lähti. Ensi kerran pitkään aikaan nukkuu Karl Aleksander morfiinitta, nukkuu samallaisella suloisen väsymyksen tunteella, jota hän poikasena oli tuntenut palattuaan kuirien ja vesilintujen pyynnistä Merijoen rannoilta.

Aamulla hän heräsi kiihkeään, vaikka hiljaiseen keskusteluun. "Sairaani", sanoo joku, "ovat pahoin haavoittuneita kaikki. Sadasta, jotka lähtivät Bukarestista, on kaksikymmentä kuollut; ja monet, monet me vielä kadotamme. Hänkin tuolla, Karl Aleksandrovitich Segerberg, on heikko, hyvin sairas; me pelkäämme kylmän vihoja".

Silloin heräsi Karl Aleksander täydellisesti ja katseli ympärilleen. Hämäränä talviaamuna näki hän suuriherttuattaren, joka osoitteli lääkäri- ja kenraalijoukkoille sairaitaan. Kulkue meni vuoteelta vuoteelle, ja lääkärit keskustelivat hiljaa tieteellisillä sanoilla joka tapauksesta.

Yksi toisensa jälkeen vietiin sairaita, sen mukaan kuin he heräsivät, leikkaushuoneeseen. Vihdoinkin tuli Karl Aleksanderinkin vuoro. "Hyvät herrat", sanoo hän, "minä en salli sahausta; minä kuolen mieluummin kuin vetelehdin rampana elämäni läpi. Luoti on jalkarinnassa, jos te voitte ottaa sen pois, niin ottakaa, mutta ei sahausta".

Välinpitämätön lääkäri, paperossi suupielessä ja kädet kyynärpäihin asti veressä, pesee itseään ja vastustaa kiivaasti. Mutta Karl Aleksander vastaa tyynesti: "Tapahtuu, kuten sanoin, minulla on oikeus kuolla". Hän ei tahdo tulla nukutetuksi ja tyytyy kuin mies kohtaloonsa. Siitä päivästä ei hän muista mitään, ei tahdo muistaa eikä puhua kenellekään. Enemmän kuolleena kuin elävänä viedään hän takaisin vuoteelleen, ja nyt alkaa hänelle uusi kärsimysten aika. Hän muistaa pitkiä synkkiä päiviä ja vielä pitempiä unettomia öitä, sekä kuumeen että vilun tähden tuskallisia, mutta alituisesti, päivin ja öin, näkee hän edessään parin ystävällisiä, vaaleanruskeita silmiä ja vanhat kurtuiset, lempeästi hymyilevät kasvot sekä hopeanvaaleat hiukset. Suuriherttuatar hoitaa itse häntä, etupäässä häntä. Eräänä päivänä, kun häntä pidettiin jo paranevana, kirjoituttaa suuriherttuatar hänellä erään paperin alle; hän kysyy, mitä asiaa paperi koskee, mutta suuriherttuatar vastaa vaan hymyillen: "Ei saa olla utelias".

Sitten kuuluu taas viikkoja, ja eräänä kauniina päivänä sanoo lääkäri hänelle, että kaikki vaara on ohi. Suuriherttuattarelta saa hän lahjaksi pari hienosti kiillotettua ebenholsista kainalosauvaa lohdullisilla sanoilla, ettei hänen tarvitse käyttää niitä kauemmin kuin korkeintaan puoli vuotta. Samalla tahtoo suuriherttuatar häntä ystävällisesti hämmästyttää ja antaa hänelle tukun suomenkielisiä sanomalehtiä. Hän kiittää liikutettuna, ottaa ne vastaan ja katsottuaan niitä sanoo hymyillen: "Ne ovat suomenkielisiä — niitä minä tuskin ymmärrän".

"Vai niin", ja suuriherttuatarkin hymyilee, "hankitaan sitten ruotsalainen sanomalehti". Ja viikkoa myöhemmin lukee hän ensi kertaa moneen vuoteen kotimaansa sanomalehteä, se on Helsingfors Dagblad. Hän avaa lehden, lukee palasen, vielä toisenkin, mutta ei ymmärrä siitä enempää, kuin jostain hänelle aivan outokielisestä kirjasta. Hän innostuu; alkaa uudelleen; mahdotonta, hänestä tuntuu, että hän ymmärtää kyllä jokaisen sanan erikseen, mutta ajatusta, sisältöä hän ei ymmärrä. "Voiko olla mahdollista, että siihen määrin voi unohtaa äidinkieltä?" kysyy hän itseltään, levottomana päättää hän käyttää muutamia tunteja joka päivä sen lukemiseen, jotta oppisi jälleen kielen, joka kerran oli hänen lapsuudenaikansa kieli.

Pieni uutinen, ensimmäinen, jonka hän lukee, kuuluu:

"Kansalaisemme everstiluutnantti Karl Aleksander Segerberg, joka sodassa palveli — Krüdenerin rykmentissä, joka otti osaa sotaretkeen Tonavan ylimenosta Plevnan tappeluun asti, on nimitetty hänen majesteettinsa keisarin sivusajutantiksi. Segerberg sai Yrjönristin urhoollisuudestaan Tonavan ylimenässä".

Jälkilause.

Kun talvi lähestyi loppuaan, oli Karl Aleksander siihen määrään parantunut, että hän voi muuttaa Pietariin. Ensimmäisenä kävi hän kenraali Olbersin luona. Vanhus, jota viime vuodet olivat paljon vanhentaneet, istui eineellä ja söi "kolubjäkin'ia", jota hän huuhtoi alas muutamalla lasilla pihlajanmarjapaloviinaa. Ilman minkäänlaista aihetta alkoi hän pauhata sukulaiselleen.

"Niin, se oli kaunis kauppa, johon sinä minut houkuttelit".

"Mikä kauppa?"

"Mikä? No, se, että sait minut myymään Karttulan hovin Sandra tädille. Etkö muista, millaiseksi sinä kuvasit paikan. Rappeutuneeksi, kehnosti hoidetuksi ja huonoksi. Minä kävin siellä viime kesänä. Se oli paratiisi. Paratiisi se oli. Ruoka vaan kerrassaan kirottua. Ei viiniä, olutta eikä paloviinaa koko talossa. Juotiin piimää, hyi perhanaa". Ukko unohti harminsa kaupasta ja sensijaan alkoi parjata suomalaista keittiötä — kieltämättä kehnointa maailmassa. Mellastaen ja kiroillen kulki hän hetken edestakaisin, kunnes taas muisti kaupan. "Niin, se oli sievä kauppa. Eukko elää siellä pulskasti. On ripustanut kaikki vanhat parooni Stjernstedtit seinille. Hänellä on suuri meijeri, myö voinsa Englantiin, Jumala varjelkoon. Puisto on kuin Tsarskoje Selossa. Sinua on minun siitä kaupasta kiittäminen. Sinä kai saat lopuksi kaikki periä. Kiittämättömyys on maailman palkinto".

Hän oli vihassaan niin naurettava, että Karl Aleksander ei voinut muuta kuin hymyillä, varsinkin kun hän vanhastaan tiesi, ettei maksanut vaivaa väitellä hänen kanssaan. Sitten alkoi ukko lähemmin tarkastella häntä.

"Nenä kalpea. Ei kelpaa enää rintamaan, luulen. Yrjönristi, sivusajutantti! Kyllä vain. Menee kai Karttulaan. Grand seigneur, suomalainen tilanomistaja. Sopiihan se. Saan kai vanhuuden päivien turvan luonasi. Ilmaiseksi. Mitä!"

"Ei, olkaa rauhassa, rakas setä. Minä en mene Karttulaan. Minulle on luvattu paikka ulko-asiaain ministeristössä, minä voin päästä pääkonsuliksi, lähettiläskunnan sihteeriksi, aikaa myöten miksi tahansa. On ollut siitäkin kysymys, että minut nimitettäisiin sotilaslähetiksi Tukholmaan, sentähden että minä osaan ruotsia, jonka minä kumminkin olen unohtanut".

"No, onnea vaan sitten, ja hyvää yötä, sillä minä otan nyt eineen päälle pikkulinnun unen. Minkälaista ruokaa te saitte Turkissa? Hyvää yötä, ja kiitos kaupasta!"

Kun Karl Aleksander kauniissa sivusajutantin puvussa esiintyi Yrjönristeineen Pietarin kaduilla, herätti hän jonkullaista huomiota. Kulkiessaan kauniina ja kalpeana kainalosauvojensa avulla hiljalleen eteenpäin, väistyivät ihmiset kunnioittavasti hänen tieltään, hän oli yksi noista urhoista, noista sankareista sodasta, joka nyt viimeinkin alkoi näyttää sotilaskävelyltä Konstantinoopoliin, josta niin paljon oli puhuttu.

Ylipäänsä olikin Karl Aleksanderin liikuttava enempi kuin hän oli luullut tarvitsevansa. Alussa hän oli nimittäin pitänyt totena kohtelijaat lupaukset milloin mistäkin paikasta. Mutta kun tosi tuli eteen, huomattiinkin, että paikka ulkoasiain ministeristössä oli luvattu kreivi L:lle, pääkonsulin virka ruhtinas Y:lle. Kaikki haavoittuneita, kaikki maan vanhimmista suvuista, kaikilla puoltolauseita sillä ja siltä ja siltä. Surkuteltiin, mutta toivottiin, että eversti itse huomaisi, että tällä kertaa...

Karl Aleksanderista alkoi näyttää synkältä. Hän oli kuukausia kuluttanut sotaministeristön portaita. Kaikki, mitä hänelle tarjottiin, oli opettajan paikka eräässä sotaopistossa, jonka johtajana oli eräs hänestä vastenmielinen kenraali.

Toiselta puolen taas hän ymmärsi, että mitä kauemmin hän odottaisi, sitä vaikeampaa olisi paikan saanti, sillä sairashuoneista laskettiin joka päivä joukottain pyrkijöitä.

Eräänä päivänä istui hän täysissä juhlatamineissa, sillä hän oli taas ollut kumartelemassa koko päivän, mieli synkkänä Cubatin ravintolassa. Hän oli syönyt päivällisen yksinään, nyt istui hän tupakkia poltellen ja ajatteli levottomuudella tulevaisuuttaan. Hän oli miehuuden paraassa ijässä ja tunsikin vielä vastustamatonta halua tehdä työtä, toimittaa, vaikuttaa jotain. Hän tunsikin myöskin, että hänellä olisi voimaa ja kykyä, ja nyt, nyt täytyisi hänen kruunun eläkettä nauttien jossain syrjäisessä paikassa maaseudulla — ehkä Karttulan hovissa — yksinäisenä vanhentua ja tulla, kuten setä Olbers, vanhaksi itsekkääksi herraksi, jota piti ohjaksissa ainoastaan emännöitsijä ja omat huonot tavat. Siellä alhaalla odotti Vera Nikolajevna häntä — je sais attendre-han oli hänen mielilauseensa. Hän poltti kolmannen sikaarin, joi kolmannen kupin kahvia, myrky hermostutti häntä yhä enemmän.

"Ei, setä Olbersin kaltaiseksi minä en rupea — je ne sais pas attendre — täytyy tehdä jotain, täytyy saada asia toimeen. Hätätilassa — vaikkapa Suomeenkin".

Hän nousi ylös kärsimättömänä ja lähti sauvoihinsa nojaten ulos. Ah, mutta minne? Yhtäkkiä muisti hän, että hoviministeri oli lähettänyt hänelle pääsylimun keisarilliseen oopperaan. Hermostuneena tuumittuaan: mennäkö tai ei, päätti hän lopuksi mennä.

Kun hän saapui oopperahuoneelle, ihmetteli hän, että sitä vartioitsivat poliisit. Kaikki lyhyt eteisessä ja rappusilla paloivat. Kun hän nousi erään santarmin avulla ajoneuvoista, tervehdittiin häntä eläköönhuudoilla ja käsientaputuksilla. Eteisessä seisoivat paasseja, jotka ensin tekivät hänelle kunniaa ja sitten tarjoutuivat auttamaan häntä rappusia ylös noustessa.

"Ketä varten tänään on juhlanäytäntö, kuka keisarillisista on oopperassa?"

"Ei kukaan", vastasi paassi hymyillen, "näytellään teitä varten, herra eversti".

Karl Aleksander ei ollut tänään leikinlaskutuulella, hän rypisti silmäkulmansa ja aikoi muistuttaa nuorta miestä, kun tämä, jo täydellisenä hovimiehenä, lisäsi, — "ja kaikkia kunniakkaita sankareja varten, jotka ovat haavoittuneet Plevnassa. Me paassit olemme pyytäneet saada tarjota apuamme teille tänä iltana".

Karl Aleksander katsoi silloin ympärilleen ja näki rappusten ja käytävien vilisevän haavoittuneita, kaikenarvoisia upseereja. Kun invalidit astuivat alas portaita parterrille, otettiin heidät vastaan käsientaputuksilla. Yleisö nousi seisoalleen. Herrat ja naiset tervehtivät, monet viimeainituista kuivasivat silmiään, aljettiin soittaa keisarihymniä, sitten taas taputettiin käsiä, puhallettiin fanfaareja, huudettiin eläköötä melkein loppumatta. Orkesteripaikan kaidepuuta vasten nojasi sotilas- ja siviilipukuisia herroja hyvin avorintaisissa liiveissä, timanttinapit pullistavissa paidan rinnoissa. Katsellaan monocleilla, binocleilla ja kaukoputkilla looseja, joissa istuu naisia upeissa, vaikka ei, hetken vakavuuden takia, hyvin loistavissa puvuissa. He istuvat kalpeina ja ihastuneina, koristettuina timanteilla ja helmillä, mutta ei kukilla. Loosirivit muodostavat ikäänkuin kauniiden kasvojen ja pehmoisten olkapäiden ansarin, jotka kohoavat kaidepuun kultauksien ja sametin yli ikäänkuin harvinaiset ja tuoksuavat kukat kasvitarihöjen kosteassa tuoksuisessa ilmassa.

Karl Aleksander seisoivat kauniina ja uhkeana kansallishymniä soitettaissa.

"Asseyez-vous, mon général, vous devez être bien fatigué", sanoo nuori vaaleaverinen, ruskea- ja viisassilmäinen nainen hänelle.

Hän on todella väsynyt, ja liehakoivasti sanoo hän mahdollisimman sujuvimmalla ranskallaan — sillä hän puhuu huonoa ranskaa — "Merci, mademoiselle, je suis colonel, pas général".

Silloin alkaa nainen kuiskailla vieressään seisovan vanhemman naisen kanssa, joka nähtävästi on hänen äitinsä, sillä vaikka hän on ruma, melkein pä yksinkertainen, huomaa kumminkin hänen ja kauniin nuoren naisen välillä paljon yhtäläisyyttä.

"Niin kaunis upseeri, on sääli häntä", sanoo nuorempi ruotsiksi ja katsoo ystävällisesti Karl Aleksanderiin.

Karl Aleksander hymyilee ja kumartaa. Nainen punastuu korvia myöten. Vähentääkseen kiusallisuutta sanoo Karl Aleksander:

"Minä ymmärrän ruotsia hyvin hyvästi, vaikka puhun sitä hyvin kehnosti".

Silloin ryntää järeämpi tykistö esiin, vanha nainen esittää itsensä, kauppaneuvoksen rouva Sjöholm Porista ja tyttärensä Gertrud. Karl Aleksander antaa nimikorttinsa, ja yleisen puhelun ja sorinan vallitessa alkusoittoa odottaessa alkaa rouva Sjöholm vilkkaan keskustelun. Karl Aleksander saa tietää, että Gertrud on kasvatettu Lausannessa, että hän on käynyt kaksi vuotta Pariisiin musiikkiopistossa, jossa hän on harjoittanut opintoja itse Ambroise Thomasin johdolla.

Karl Aleksander yrittää vastaamaan ruotsiksi, mutta se käy hyvin kankeasti. "Eikö neiti puhu venäjää?" kysyy hän.

"E-en", vastaa neiti varmasti ja vakuutuksella, "sitä minä en puhu".

"Niin mutta neidin pitäisi oppia. Ajatelkaas, jos te joutuisitte naimisiin venäläisen upseerin kanssa", sanoo hän hänen varman äänensä kiusoittamana.

Silloin tuli neiti vakavaksi. "Minä naimisiin venäläisen upseerin kanssa, mitä luulisitte tuttavieni sanovan..."

Silloin koputtaa soitonjohtaja, sorina vaikenee, uvertyryri alkaa, se on Carmen.

Neiti on hyvin perehtynyt musiikkiin, hän tuntee joka nuotin oopperassa. "Tämä, näettekö, on ranskalainen, oikea ranskalainen korukappale, terävä ja sievä, tuo on espanjalainen, andalusialaisine taruineen araabialaisten historiasta. Sovitus on tässä, samoin kuin muutamissa muissakin paikoissa oopperaa wagnerilaista, näettekös, Bizet on, lähinnä Berlioz'ta ainoa kaikkialla yleinen, ainoa yleismaailmallinen Ranskassa, sentähden pidetäänkin häntä niin paljon suuremmassa arvossa ulkomailla..." Karl Aleksander kuuntelee mielihyvällä hänen matala- ja suloäänisiä sanojaan, ja samalla hän nauttii soitosta, nauttii niin, että hän tuntee kylmiä väreitä ruumiissaan ja hänen silmänsä kyyneltyvät. Mutta Carmen itse ei ole tyytyväinen, hän saa kyllä esiin pirullisuuden luonteessa, mutta ei viehättävyyttä, Miehelän hempeys muuttuu jokapäiväiseksi, herkkätuntoisuudeksi, sehän kyllä on osittain Bizet'n oma syy.

Sellaista tyttöä ei hän ollut koskaan tavannut Venäjällä. Hänelle hän oli täydellinen uutuus, ikäänkuin harvinaisen kasvin kukka, ei ulkomaalaisen, vaan semmoisen joka on kasvanut jossain korkealla raittiissa ja viileässä vuoriseudussa, kesäisen valon ja keskiyön auringon loisteessa ja vanamon sekä havumetsän tuoksussa. Karl Aleksanderia huvittaa todella ensi kerran soitannollinen kappale.

Väliajalla tarjoaa rouva Sjöholm, joka on antelijaita maalaisrouvia, teetä. Gertrud ohjaa Karl Aleksanderia häikäilemättä ensimmäisen rivin lämpioon. Karl Aleksanderin mieli on sekä liikutettu että lämmin. Hän huomaakin hänet ei ainoastaan alkuperäiseksi, vaan myöskin suuressa määrin miellyttäväksi. Veri on vettä sakeampaa, tuumii hän.

Teetä juodessa sanoo Gertrud: "Teidän, herra eversti, pitäisi tulla takaisin Suomeen. Kuinka voi, kun on suomalainen, unohtaa kielensä ja maansa, ja elää vuosikausia vieraassa maassa?"

"Niin", sanoo rouva Sjöholm, "nyt juuri on hyvä paikka avoinna, tullilaitoksen päätirehtööri on vasta kuollut. Siihen paikkaan teidän tulisi hakea".

"Ken tiesi", sanoo hän ajatuksissaan ja katsoo lämpimästi neiti Gertrudiin, joka seisoo hänen rinnallaan.

Kun ooppera on lopussa, tarjoaa kauppaneuvoksen rouva Karl Aleksanderille paikan vaunuissaan, lähdetään ravintolaan illalliselle. Pietarissa on ainoastaan viidennen ja kuudennen luokan kahviloita. Neiti Gertrud, joka on oleskellut Tukholmassa ja Pariisissa, pitää kaikkea jotenkin kohtalaisena, Helsinkiinkin verrattuna.

"Tarkoitatteko totta sanoessanne, että tässä, tai ylipäänsä missään suhteessa Helsinki on edellä Pietarista?" kysyy Karl Aleksander kummissaan.

"Arvelematta", sanoo neiti hämmästyttävällä varmuudella, ja hän alkaa arvostella oikein murhaavasti Pietarin katuja, ajureita, puistoja y.m.

Karl Aleksander, jonka mielestä Pietari on maailman keskipiste, kuuntelee epäilevällä hyväntahtoisuudella ja ajattelee Karttulaa ja täti Sandraa talikynttilöineen... Toiselta puolen taas, viisaan ja maailmaa-kokeneen tytön täytynee kumminkin jossain määrin osata arvostella sitä seikkaa. Erotaan monikertaisilla vakuutuksilla hauskaista illasta. Karl Aleksander lähtee asuntoonsa. Nyt hän on päättänyt ottaa ratkaisevan askeleen.

* * * * *

Seuraavana päivänä on hän hyvissä ajoissa täydessä juhlapuvussa, nyt tarkoittaa hänen käyntinsä Suomen ministerivaltiosihteerinä. Ijäkäs kreivi ottaa hänet vastaan vanhanaikuisella ylenpalttisella ja loistavalla kohteliaisuudella. Suurissa, pulleissa loistavissa silmissä näkee Karl Aleksander mitä suopeinta hyväntahtoisuutta. Hän tuntee Karl Aleksanderin nimen, hänen menestyksensä, hän on iloinen nähdessään kansalaisen, "kansalaisemme", joka on niin kauniilla tavalla saavuttanut kunniaa Suomen nimelle. Karl Aleksander esittää asiansa, kysyy, onko hänellä mitään toivoa tulla huomioon otetuksi tullipäällikön paikkaa täytettäessä.

Kreivi katsoo ihmeissään häntä. Tullipäällikkö! "Mutta herra eversti, teille kai ovat ne asiat aivan tunteettomia, luulen minä". Sitäpaitsi, hän ottaa erään paksun kirjan, "katsotaanpas tätä kirjaa? 'Vapaakaupasta ja suojelustulleista', sen on kirjoittanut eräs vanha tullilaitoksessa ansiokas mies. Senaatti on yksimielisesti puoltanut häntä kysymyksen alaiseen paikkaan, ja minä olen täydellisesti yhtä mieltä senaatin kanssa, minä en voi siis tässä asiassa tehdä mitään herra everstin hyväksi. Mutta mielihyvällä minä vasta — ja piankin, muutamien kuukausien kuluttua puollan teitä..."

Karl Aleksander nousee ylös, hän tuntee koko tuon rämsyn, on kuullut samat lauseet monta kertaa viime viikoilla, hermostuneena ja tautinsa väsyttämänä on hän loukkaamaisillaan, sanomaisillaan epäkohteliaisuuden, mutta nielee sen alas, sanoo lyhyesti jäähyväiset ja ajaa suoraan suuriherttuattaren luo, käy sitten vielä ruhtinas Dschingis-Khanin luona ja lopuksi sotaministeristössä. Kun suomalainen kreivi viikkoa myöhemmin saapuu esittämään tullipäällikköään paperit valmiina salkussa, kuulee hän odottamatta: "Eversti Segerberg on nimitetty suuriruhtinaskunnan tullilaitoksen päätirehtööriksi". Neljätoista päivää myöhemmin matkustaa Karl Aleksander raskasmielisenä, melkein katumoissaan elämänuransa valitsemisesta Suomeen. Hän jättää upseeriklubin, Pietarin palatsit, jättää Vera Nikolajevnan, nuor untensa monet muistot ja harvalukuiset ystävät, hän vaihtaa kaikki ne tullimiehiin, publikaaneihin ja syntisiin köyhässä Suomessa.

Loppu.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KANSALAISEMME ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property

(trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing

any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production,

promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how

to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.